

DRĂGĂLIN SPĂRIOSU

UZDIN,
CONTRIBUȚII LA
TRECUTUL ISTORIC

Floare de latinitate (Novi Sad)

2005

Editor: Editura **"Floare de latinitate"**
a Consiliului Național al Minorității
Naționale Române din Serbia și Muntenegru
Bul. Mihajlo Pupin nr. 28
Novi Sad
Redactor șef: Vasile Barbu

DRĂGĂLIN SPĂRIOSU

**UZDIN, CONTRIBUȚII LA
TRECUTUL ISTORIC**
(publicistică istorică)

Procesare compiuterizată
și tehnoredactare: Vasilie Spăriosu

Tiraj: 400
Tipar: ROMARK – Panciova

P R E F A Ț Ă

Pe paginile acestei cărți cititorul nu va găsi un text compact și unitar din cauză că textele ce le prezentăm nu au fost scrise cu scopul de a deveni o carte. O parte însemnată din ele au mai fost prezentate publicului cititor, fie în cadrul actelor simpozionului „*Oameni de seamă ai Banatului*”, fie pe paginile ziarului „*Tibiscus*”. O bună parte din text este însă scris recent și nu a mai fost publicat până în momentul de față.

Având aceasta în vedere este greu de a repartiza materialul de care dispunem atât în unități tematice bine conturate precum și o aranjare a acestuia într-o ordine cronologică în timp. Ceea ce însă leagă conținutul acestei cărți este faptul că acesta în totalitatea lui, se referă la trecutul Uzdinului.

Subsemnatului iar plăcea să creadă că prin scrierea paginilor ce urmează și-a adus un aport modest și-o contribuție câtu-și de mică, la o cunoaștere mai bună a acestui trecut.

Cartea de față nu este o carte pur științifică și aceasta nu din cauză că nu s-ar fi vrut sau că nu ar fi putut să fie, ci mai îndată datorită faptului că nu îndeplinește unele condiții formale. Acestea ar fi un număr oarecum redus de note bibliografice și-o lipsă de note de subsol, care în anumite locuri să aducă un eventual plus de informații.

Autorul însă, vă asigură stimați cititori că toate temele puse în discuție, au fost dezbătute și analizate pe bază de documente și informații preluate de la autori consacrați și documentați, alese cu precauție și analizate pe criterii științifice. Cititorul printr-o citire atentă a textului se poate ușor convinge în acest sens, căci textele sunt bogat împeștriate de citate din documente și cu foarte multe trimiteri la cărți scrise și autorii acestora.

Materialul, în forma definitivă este repartizat în câteva capitole. Primul capitol îl reprezintă un material mai vast intitulat „*Uzdin - vatră, spațiu, timp și evenimente istorice*” editat pe paginile ziarului *Tibiscus*, în formă de foileton, în perioada mai 2002 - ianuarie 2003. Capitolul doi

conține: „*O carte din trecutul Uzdinului - despre notarul Iștvan Rehak*” tipărit în actele simpozionului „*Oameni de seamă ai Banatului*” pe anul 1998, „*Instituții financiar bancare la Uzdin la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX*”, tipărit în actele simpozionului „*Oameni de seamă ai Banatului*” pe anul 2000 și „*Câteva documente din trecutul Uzdinului păstrate de Vasile Spăriosu – Grofu*”, tipărit pe paginile ziarului Tibiscus, numerele 4,5 și 10 pe anul 1999. Următoarele două capitole le reprezintă un material scris mai recent și va fi prezentat pentru prima dată pe paginile acestui volum. Din acest material un capitol îl reprezintă „*O discuție pe marginea câtorva documente referitoare la trecutul Uzdinului*”, cunoscute celor ce se ocupă de trecutul acestuia, dar privesc oarecum dintr-un alt unghi și un capitol destul de masiv, poate chiar un mini-studiu, dedicat numelor de familie și poreclor la Uzdin, analizate și studiate din mai multe aspecte dar cu scopul de a ne apropia cât se poate de cunoașterea, cine suntem și de unde vin eventual „*bunii și străbunii*” noștri. Ideea, ca textele amintite să alcătuiască paginile unei cărți, îi aparține lui Vasile Barbu și aceasta se naște în urma apariției pe paginile ziarului Tibiscus, în forma de foileton, a materialului intitulat „*Uzdin - vatră, spațiu, timp și evenimente istorice*”. Domniei sale, atât pentru idee cât și pentru editarea acestei cărți, îi revin merite deosebite. Îi mulțumim mult atât lui cât și sfatului editurii Tibiscus pentru eforturile făcute ca această carte să apară și să vadă lumina zilei.

Mulțumiri speciale îi datorez scriitorului Dușan Belcea, unul din cronicarii Vârșețului, 3-4 decenii directorul bibliotecii orașului Vârșeț, care fără nici un fel de opreliște, mi-a făcut posibil accesul la fondurile speciale ale acestei prestigioase instituții, chiar mai mult de atât, am putut când era cazul, apela la relațiile lui cu angajații muzeului și obține serviciile acestora.

Fiind la acest capitol, trebuie să-i mulțumesc și soției Lenuța care fără pic de iscusință, pentru a-mi ușura lucrul, cu un singur deget a dactilografiat cele două capitole de text scrise ulterior, apoi fiicei Elena, care a trecut întreg materialul pe CD și mai ales nepotului Vasilie, care s-a străduit să-mi alcătuiască planșele și hărțile necesare, pe cum și tehnoredactarea acestei cărți.

AUTORUL

Capitolul I

Uzdin – vatră, spațiu, timp și evenimente istorice

D

e la început trebuie spus, că subsemnatul, înainte de toate în textul de față face o încercare de a atrage atenția cititorilor asupra unor aspecte ale spațiului în care se găsește Uzdinul sau se găseau Uzdienele de altă dată.

În acest sens îndrăznim să afirmăm că Uzdin ar putea fi și o Ozoră din perioada pre-turcească, precum și cele două Uzdiene din perioada de ocupare otomană a Banatului. La fel cum ar fi și unul, două sau chiar trei Uzdiene de la începutul perioadei habzburge în Banat.

Uzdin este și Pădina românească, precum Uzdinul militar din trifoie sau Uzdinul actual. Un Uzdin e și Cioca și în ultima instanță chiar și Ludoșul. Uzdin sunt toate acestea la un loc, dar mai ales Uzdin este întreg spațiu în care aceste Uzdiene își aveau „*bătute vetrele*”. Deci Uzdin e mai degrabă un anumit spațiu, oarecum deosebit și cu un anumit specific. Care este acest spațiu și în ce constă specificul lui vom încerca să arătăm pe parcursul acestui text.

Acest spațiu ce aparține Uzdinului se află între râul Timiș și Dunele de nisip ale Deliblații. Dunele de nisip care după unii ar avea forma unei elipse iar după alții mai degrabă forma unei pete, subsemnatu o seamănă mai în dată cu o gheată (bocanc), ce pleacă din sud-est, de la malul Dunării între localitățile Cuvin și Palanca Nouă și se înșiră spre nord-vest, încercând parcă să ajungă la malul Timișului chiar aici la Uzdin. De fapt la Uzdin ajung așa zisele „*cucui*” ale dunelor de nisip. Nici Timișul la rândul-i nu rămâne „*indiferent*”, face și el o deplasare pronunțată spre est, părăsind curba proiectată a albiei sale, lăsând parcă impresia că ar fi intenționat să plece în întimpinarea nisipurilor. Deci „*Sahara bănățeană*” care se întinde între Dunăre și Timiș, pe o lungime de circa 142 km și o lățime medie de aproximativ 43 km, se apropie cel mai mult de râul Timiș, în zona Uzdinului, ajungând la o distanță de 3-5 km de acesta.

Într-o altă ordine de idei și un sens mai general, s-ar putea spune că acest spațiu al Uzdinului împreună cu Timișul și o parte mai mică de spațiu pe malul drept a acestuia, între pădurea bătrână și localitatea Orlovat, este cuprins, între trupurile a două mari formațiuni, Dunele de nisip ale Deliblații și Marea Terasă de Loess a Becicherechiului, sau mai exact, între terminațiile acestor două corpuri.

Privind în ansamblu, acest spațiu a Uzdinului ar putea fi împărțit în trei zone. Prima zonă, pornind din est spre vest, care este cea mai mare ca suprafață și în același timp și cea mai înaltă ca altitudine, aparține dunelor

de nisip, sau mai bine zis marginilor acestora, ce coboră treptat în partea de nord a hotarului la nivelul grădinilor din „*Viiile din deal*” iar în partea sudică la nivelul „*drumului mare*” Uzdin - Covăcița. Urmează cea mai joasă zonă, care depășește cu aproximativ 1 km nivelul marginii de vest a satului, acoperit de un număr mare de bălți, legate mai multe la un loc, alcătuind practic câteva bucăți a unui lanț, înșirate în ansamblu lor pe direcția nord-sud. În această zonă locul central îl ocupă Terasa de Loess pe care este așezat actualul Uzdin. Această terasă spre est este alipită de zona dealului, în rest se poate spune că e înconjurată de bălți. Între zona bălților și Timiș, se găsește o zonă mai ridicată, cărei am putea să îi zicem, zona pășunelor, fiindcă până în urmă cu câțiva zeci de ani, acest spațiu a folosit în întregime la pășunat.

Am mai putea spune, că marginea de nord-vest a dunelor de nisip, ce aproape în întregime aparține acestui spațiu a Uzdinului, este practic reprezentată de cele două movile, „*Cula Ludoșului*” și „*Cula lu Bagiu*” (anterior cula lu Păpaș). Aceasta ar putea fi și o simplă coincidență, dar cu siguranță se poate afirma că cele două movile indică, trecerea dintr-un spațiu mai înalt și uscat, în altul jos, mlăștinos și în majoritatea sa acvatic, rămânând și pe mai departe o mare enigmă semnificația acestora, ca puncte de orientare în spațiu.

Acest spațiu al Uzdinului, nu trebuie neapărat sau strict identificat cu hotarul propriu zis al satului, deoarece acest spațiu tinde să se lărgască în mod natural, spre nord către hotarele localităților Tomașevaș și Iercovaș și chiar spre vest pe o parte din malul drept al Timișului. Tendința de lărgire spre nord reiese din deplasarea localității Uzdin de la sud și sud-vest, spre nord și nord-est, stabilindu-se definitiv pe locul actual, în marginea de nord a hotarului. Tot în marginea de nord a hotarului e așezată și colonia Optanți (Putnicovo). La aceasta am mai putea adăuga și cumpărarea din partea uzdinienților, în complex, a mai multor sute de jugăre de pământ, din marginea hotarului Tomașevaș. În ceea ce privește o tendință de extindere spre vest, am putea spune că prin deplasarea albiei Timișului într-un mod nefiresc și efectuarea acelei cotituri pronunțate spre est, Uzdinului parcă i se „*fură*” o parte din spațiu. Pe malul drept al Timișului ca într-un buzunar adânc, rămâne un grind înalt, pe care se află actualele grădini cu zarzavaturi ale locuitorilor din Orlovat și pe care în evul mediu sa aflat așezată localitatea Ciongrad. Acestuia i se atașează Cutina pe care se afla vechiul Orlovat, iar numitul buzunar este închis de un alt grind înalt Ciurug pe care era așezată localitatea medievală cu același nume. Acest spațiu din malul drept al Timișului, reprezentat de micro-toponimele Ciongrad, Cutina și Ciurug atinge cota de 90 metri altitudine și este cel mai înalt din întreg spațiu cuprins între râurile Timiș de o parte și Bega, Tisa și Dunărea de

cealaltă parte. Pentru a nu mai repeta cele trei toponime, acestui spațiu, îi voi spune pe viitor „Cota 90”.

Cel mai probabil, că într-un timp îndepărtat, până la intervențiile efectuate de austrieci asupra Timișului, că Ciongradul și Cutina din malul drept, să fie făcut spațiu comun, cu locurile din malul stâng, cum ar fi acelea pe care se găsesc azi „Pădurea bătrână” și pădurea de Frasini de la „Vad” spre „Virul Timișului”. Este oarecum „suspect”, că Timișul, fără ajutorul uman, într-o distanță de câteva sute de metri să facă o dublă curbă, aproape sub unghiuri drepte și în același timp să treacă cea mai înaltă cotă din această zonă, când foarte ușor putea evita acest lucru, coborând spre est, pe un teren mai jos în lungul bărilor din apropierea Uzdinului și a marginilor dunelor de nisip. Sau în altă variantă putea să o ia, de la podul de fier, pe lângă localitatea Orlovat continuând printre Cutina și Ciurug, păstrându-și în același timp și direcția și evitând și curbele amintite. Este chiar posibil, ca acest spațiu din actualul mal drept, cu unele spații mai mari din actualul mal stâng și până în zona bălților, să se fi aflat într-un timp trecut, între două brațe paralele a unui Timiș cu o albie disperată, cu mai multe brațe secundare și cu o sumedenie de meandre.

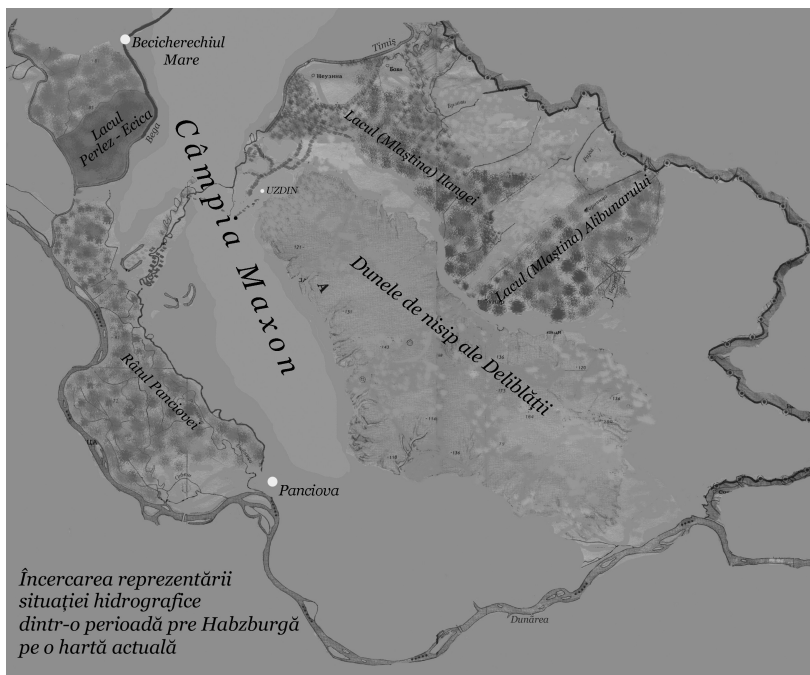
De fapt, Timișul nu face acea deplasare cum am spus la început pentru întâmpinarea nisipurilor, ci mai în dată este adus la întâlnire cu „Bara cu patru craci”. Această bară a ocupat un loc central în întreg lanțul de bălți din spațiul Uzdinului și prin cele patru brațe ale sale, a legat toate bările existente, într-un sistem unitar. În același timp a avut și funcția de a regla nivelul apelor în acest sistem și atunci când era cazul, peste unul din brațele sale care ajungea în malul Timișului, să transmită acestuia surplusul de apă.

După cum am mai spus acest spațiu al Uzdinului se interpune, între două spații mari, Dunele de nisip ale Deliblății de o parte și marea terasă de loess dintre râurile Timiș și Bega (terasa Becicherechiului), de altă parte prezentând pentru acestea cea mai firească legătură și într-un timp mai îndepărtat și unica punte naturală de trecere a Timișului.

În acest spațiu se găsește un pod natural, pod cu două „capete de pod”, ce practic înlesnește trecerea Timișului. Dunele de nisip, cobor spre Timiș, până la terasa pe care se găsește actualul Uzdin. Această terasă, reprezintă practic o platformă, ce unește cele două capete de pod. Unul, ce pleacă din sudul actualului Uzdin și peste Cartiz, Trifoaie, Cotul lui Stancu, Sighet sau Cartiz, Trifoaie, Slacină ajunge în malul Timișului. Celălalt „cap de pod” pleacă din nordul actualului Uzdin și peste Cioca, face un drum mai scurt și mai direct în malul Timișului el fiind folosit și de calea ferată.

Importanța acestui pod natural (ce în prezent poate să pară minoră), precum și importanța lui ca spațiu de legătură, dintre zona dunelor

de nisip și marea terasă a Becicherechiului, crește cu atât mai mult, cu cât mai mult ne întoarcem în timp. Întorcându-ne câteva secole în urmă, în această parte a Banatului, găsim o cu totul altă hidrografie. Găsim părți joase și mlăștinoase, afectate de apele dispersate ale râurilor Bârzava, Timiș și Bega, dar în mare măsură și de apele Tisei sau chiar a Dunării. Astfel că, între marginile dunelor de nisip spre sud și sud-est și în zona dealurilor Vârșetului spre est, pe de o parte și marginea „mării terase a Becicherechiului”, margine reprezentată de actuala albie a Timișului, spre vest, s-a întins o zonă mare, joasă și mlăștinoasă, afectată de apele Bârzavei și Timișului, care a cuprins și lacurile Ilancei și a Alibunarului. În vest, între

marginele „mării terase”, care pot fi reprezentate de actuala albie a râului Bega (de la Zrenianin la Titel) și râul Tisa și de la nivelul localității Aradaț în nord, până la localitatea Perlez în sud, se află un spațiu grav afectat de apele Begăi și Tisei spațiu în care era inclus și un lac mare, de la Ecica la Perlez și Tisa. În sud-vest, de la Centa la Panciova, între Timiș și Dunăre, se afla „râul Panciovei”, probabil cea mai joasă parte a Banatului, afectate

atâtă de Timiș, până la îndiguirea acestuia (pe malul drept pe întreaga lungime de la Centa la Panciova), precum și de apele Dunării.

Deci, în situația hidrografică descrisă succint anterior, rămâne neafectată în sud între Timiș și Dunăre, Dunele de nisip ale Deliblații, iar mai spre nord, în partea centrală a Banatului, între râurile Timiș și Bega, „*marea terasă a Becicheriechiului*”, două zone mai ridicate, despărțite de râul Timiș, dar, în același timp legate între ele, de „*acest spațiu*” al Uzdinului.

Aceste două zone, putem afirma cu certitudine, erau populate din cele mai vechi timpuri. Desigur că localități pe nisip nu puteau exista, din cauza lipsei de apă și deci erau înșirate pe marginea dunelor de nisip, cum este de altfel cazul și în zilele noastre. Din circa peste 30 de localități aparținătoare acestei zone, doar 3 (Padina, Petrovăsâla și Șușara) sunt așezate pe nisip, restul, sunt în marginea „*nisipului*”. Între acestea, multe sau puține câte erau, se circula, fiind legate între ele cu drumuri de pământ. Aceste localități la rândul lor, erau legate atât cu cetățile de pe Dunăre (Cuvin și Palanca), cât și cu părțile Vârșetului și Bisericii Albe. La fel și în sensul invers, de la Dunăre și cetățile sus amintite peste Bavaniște, Doloave, Satul Nou, Crepaja pe partea de sud-vest iar de la Biserica Albă și Vârșet, peste Uljma, Nicolinț, Alibunar, Seleuș, Ilancea, Dobrița, Samoș și Ludoș pe partea de nord-vest ale dunelor, se ajungea în acest spațiu al Uzdinului.

Într-o altă ordine de idei, având în vedere aceeași situație hidrografică descrisă anterior am putea spune, că în acest spațiu al Uzdinului, „*vadul*” unui Timiș dispersat, „*încleștat*” între cele două mari trupuri „*Dunele de nisip*” și „*Marea terasă de loess*” sau mai exact între terminațiile acestor două, cu greu își putea transporta întreaga cantitate de apă acumulată de-a lungul cursului fiind nevoit să depășească o mulțime de grinduri și terase mai mici sau mai mari ce îi ieșeau în cale. Astfel că Timișul în cursul său, de o cantitate de apă pe care nu putea să o treacă, s-a eliberat înainte de intrarea în acest spațiu, formând împreună cu Bârzava și alte râuri, cele două lacuri, al Ilancei și Alibunarului. Dar îi rămâne totuși o cantitate de apă cu care se umple acest vad lărgit, precum și alte spații, de aici încolo, în cursul său spre Dunăre.

În acest „*vad*” lărgit al Timișului cea mai înaltă altitudine o atinge cota 90. De la această înălțime, atunci când în jurul Timișului nu existau spațiile împădurite de azi de s-ar fi privit în jur, s-ar fi văzut un peisaj, ce semăna cu un câmp împetriștat de zeci de bălți și „*lacuri*”, o adevărată „*Ozorie*”. Cel mai important însă este faptul, că de la această cotă 90 se coboară în nord spre Orlovat și cetatea Becicheriechiului, spre vest în direcția Perlez și Titel, deci în malul Begăi și Tisei, iar spre sud-vest spre Centa și Dunăre. Practic această cotă 90 este legată de „*platforma*” unui alt

pod natural dintre localitățile Orlovat, Fakașdin și Perlez ce a legat și leagă malurile Timișului, Begăi, Tisei și Dunării.

O parte din „Ozoria” (citește bălțile) Uzdinului

Dacă deja am vorbit de un Vad al Timișului, să ne mai reținem nițel asupra acestui lucru. Anonimus, notarul anonim al regelui Ungariei Bela al III-lea, în „*Cronicele*” sale, vorbind de conducătorii militari trimiși de ducele Arpad în Banat, arată, că aceștia încearcă să treacă Timișul la Vadum Arenarum (Vadul Nisipurilor). Aici sunt însă așteptați de Voievodul bănățean Glad și în lupta ce sa desfășurat maghiarii ies învingători iar voievodul Glad este nevoit să se retragă în cetatea Keve. Istoricul M. Bizerea, situează acest Vadum Arenarum (Vadul Nisipurilor) sau un eventual vad nisipos al Timișului, între localitățile Uzdin și Idvor iar cetatea Keve, o identifică, ca fiind cetatea Cuvin. De nisip în vadul actual al Timișului nu poate fi vorba. De nisip într-un „*Vad Lărgit*” a unui „*Timiș dispersat*” care să cuprindă măcar parțial un material aluvionar nisipos, la fel nu putem discuta. Dar indiferent de aceasta, lipsa nisipului, în nici un caz nu poate prezenta un impediment, ca „*Vadum Arenarum*” să fie situat la Uzdin, mai ales dacă Vadum înseamnă o apă sau un spațiu acvatic, care poate fi relativ ușor de trecut de la un mal la celălalt, iar Arenarum, o arenă acoperită cu nisip, atunci, ce mai altă arenă nisipoasă, poate fi văzută, la ieșirea dintr-un vad al Timișului, decât Dunele de nisip ale Deliblații aici la

Uzdin și un spațiu nisipos pe o lungime de 130-140 km de la Uzdin până la apropierea cetății Keve (Kubin).

Mai putem constata că acest spațiu al Uzdinului în zona de la Timiș până la nivelul actualului Uzdin, este oarecum împărțită, aparținând parțial și localității Idvor. În schimb, în zona dinspre Dunele de nisip, spațiul ce aparține Uzdinului (cadastral și natural) se lărgeste foarte mult. Acest spațiu lărgit făcând parte din „*trupul*” Dunelor, este cu mult mai înalt, încât domină și în același timp închide sau acoperă întreg spațiul Timișului, pe lungimea cuprinsă între localitățile Tomașevăț și Baranda.

Ar mai fi de reținut și următoarele câteva lucruri: că nu întâmplător prin spațiul Uzdinului trece Timișul, calea ferată Panciova-Zrenianin; că în acest spațiu Timișul nu e deloc îndiguit și că el mai degrabă avea nevoie de adâncire decât de îndiguire; că pe această bucată de curs din spațiul Uzdinului, Timișului îi lipsește valea sau lunca sa, ce la rându-i este un lucru semnificativ.

În concluzie, am putea sintetiza, că specificul acestui spațiu al Uzdinului, reiese din apropierea dintre Timiș și Dunele de nisip și însușirile, uneori chiar diametrice, ce le caracterizează. În schimb, importanța acestui spațiu reiese, din legătura pe care aceasta o face, între Dunele de nisip și alte spații cum ar fi: legătura cu „*Marea Terasă*” pe malul drept al Timișului, apoi legătura cu „*Dealul Titelului*” pe malul drept al Tisei în Bacica, ca și legătura cu „*Dealurile Slancamenului*” pe malul drept al Dunării în Srem. Sigur, nu e lipsit de importanță nici faptul, că acest spațiu, un secol jumătate făcea parte, din marginea unui imperiu imens, întins pe părți din două continente, iar următorul secol jumătate făcea parte, dintr-un alt mare imperiu și Confiniul Militar al acestuia. Ar mai fi de subliniat încă un fapt legat de specificul acestui spațiu, că locuitorii lui, oricine ar fi fost aceștia de-a lungul timpului, până la întemeierea Uzdinului actual, au trăit veșnica dilemă - nevoia de apă și apropierea de Timiș, sau nevoia de livezi și pășuni ca hrană pentru animale și apropierea de „*Dune*” - iar de aici, îndelunga căutare a unei vetre corespunzătoare a satului, care să devină definitivă.

Acest spațiu al Uzdinului a fost traversat cu siguranță de-a lungul timpului de legiuni romane, oști bizantine precum și de unii din numeroșii năvălitori barbari ce sau tot perindat de-a lungul secolelor, așezându-se uneori și în aceste locuri sau prin apropiere, temporal sau pe un timp mai lung, la fel cum au trecut mai târziu, oști și armate maghiare, otomane sau austr-ungare, precum și diferiții participanți ai evenimentelor revoluționare de la 1848/49.

Precedenta afirmație nu este una ipotetică ce nu ar avea un suport real, ci una ce poate fi ilustrată și confirmată prin exemple, multe și semnificative. Evenimentele ce vor fi relatate pe parcursul acestui text se

derulează în timp, între sfârșitul secolului al IV-lea și jumătatea secolului al XIX-lea.

Pentru a înlesni însă o înțelegere corectă și pentru a evita ca unele lucruri să fie des amintite, ar mai fi nevoie să zăbovim încă puțin asupra unor aspecte de spațiu fiind nevoie să fie făcute încă câteva precizări, unele din acestea chiar într-o formă mai largă.

În acest sens trebuie neapărat precizat, că până la ocuparea Banatului de către Habsburgi (1716-1718), în acest spațiu de care ne ocupăm, era o cu totul altă situație hidrografică, de cât asta, pe care o cunoaștem în zilele noastre. Mai toate râurile Banatului ca Tisa, Bega, Timișul și Bârzava, ce parcă și-au dat „întâlnire” cu Dunărea, în acest spațiu din sud-vestul „*Marii Terase de Loess*” a Becicherechiului și nord-vestul Dunelor de nisip ale Deliblății, arătau într-o perioadă precedentă, cu totul altfel.

Acestea, erau mai îndată niște râuri dispersate, cu mai multe brațe (Timișuri și Begheiuri moarte, cu mârtaie și mârtacuri), cu o sumedenie de meandre sinuozități (șerpuieli) sau înconjurate de un număr mare de bălți mai mici sau mai mari, unele chiar foarte mari, ce adesea plecau din malul râurilor și în felul acesta, părți din albia râurilor sau confundat cu aceste bălți (lacuri). Starea aceasta deplorabilă, în care se găseau amintitele râuri, afectează suprafețe însemnate în jurul lor, creând numeroase mlaștini, unele dintre acestea chiar foarte mari.

În acest sens cele mai afectate spații au fost: între Bega și Tisa, mlaștinile de-a lungul Tisei și un lac ce se întindea de la Ecica și Becicherec până la Perlez și confluența Begăi și Tisei; paralel cu acest lac pe malul stâng al Begăi se întindea o mlaștină pe aproape întreaga distanță dintre Ecica și Perlez; mai jos de Perlez, începea o altă mlaștină, ce se întindea de-a lungul Tisei și apoi continua de-a lungul Dunării, ca de la Centa și până la Ofcea și Borcea să cuprindă întreg spațiul dintre Timiș și Dunăre; înspre partea centrală, în stânga râurilor Bârzava și Timiș, se afla lacul Ilangei, alimentat de apele celor două râuri. Aceste râuri prin revărsări, nu numai că alimentau cu apă acest lac, ci întreg cursul inferior al Bârzavei, din apropierea localității Konak și până la confluența cu Timișul, la nord-est de Boca, era practic inclus în acest lac. La fel și Timișul între localitățile Boca și Tomașevaț, avea părți comune cu acest lac. Acest lac numit adesea „*Marele lac al Ilangei*” se întindea dinspre sud din marginea dunelor de nisip și a localității Tomașevaț, Iarkovaț, Dobrița, Ilangea și Seleuș spre nord, către localitățile Plandiște, Velika Greda, Stari Leț și râul Bârzava, iar în direcția est-vest, se întindea, de la malul Timișului și până la grindul pe care sunt azi așezate localitățile Sâmbai, Sân Ianăș și Mărghita; de la Alibunar și B.Karlovaț spre nord, până la Jamul Mic și Vatin se întindea

lacul Alibunarului. În stânga acestui lac se găsea amintitul Grind al Sâmbaiului, care practic, parțial despărțea, cele două mari lacuri. Ele totuși erau legate și funcționau împreună, la sud, prin spațiul dintre Seleuș și Alibunar.

Cum se formează aceste mari bălți sau lacuri?

Lacul Alibunarului ia naștere prin acumularea apelor râurilor Moravița, Raida, Boruga, Mesiciului, Guzainei și-a pâraurilor și pâraiașelor din Dealurile Vârșetului și-a Dunelor de nisip. O cantitate din apă acumulată în acest lac, prin partea de sud, dinspre Dunele de nisip între localitățile Alibunar și Seleuș, trecea în lacul Ilangei. Acest lucru, în dependență de nivelul apelor în cele două lacuri, putea fi și viceversa.

Lacul Ilangei era alimentat cu apă de râurile Timiș și Bârzava, ce făceau confluență, până ce cursul Bârzavei nu a fost schimbat, la nord-est de actuala localitate Boca. Mai primea și o oarecare cantitate de apă de pe Dunele de nisip. Părți din cursul celor două râuri erau incluse în acest lac, sau am putea spune că în unele locuri lacul pleca din malul acestor râuri.

Din cele relatate reiese clar, că Timișul, avea sarcina să ducă nu numai apele sale și a confluenților săi, adunate în cursul superior și mijlociu, ci peste lacul Ilangei, să preia și-o cantitate considerabilă de apă a râurilor ce se vărsau în lacul Alibunarului. Timișul însă, cu greu putea să facă față sarcinii ce-i revenea, deoarece în cursul său apar și se opun, ca obstacole serioase greu de depășit, terminațiile Terasei de Loess, între Orlovat și Farcajdin pe actualul mal drept și între localitățile Tomașevaț și Idvor, pe actualul mal stâng, precum și formațiuni ieșite (țâșnite) din marginile Dunelor de nisip cum sunt cele din sud-estul, sudul și sud-vestul terasei pe care e așezat actualul Uzdin.

Înghesuit între cele două mari trupuri - terasa Becicherechiului și Dunele de nisip - Timișul, era nevoit să-și treacă apele printre o mulțime de grinduri și terase mai mici sau mai mari, de forme și înălțimi diferite, alegând, locurile mai joase și evitându-le pe cele mai ridicate, precum sunt Cioca, Dealul lui Micleuș, Sighetul, Ciongradul și Cutina pe malul drept, apoi spațiile pe care se găsesc cele două păduri de pe actualul mal stâng: cele două Slatini, Cotul lui Stancu, Trifoaiele, Cartizul, precum și spațiile actualului Uzdin și Idvor, creându-și în felul acesta - el Timișul - un vad lărgit și dispersat între cele două margini - una pe lângă localitățile Orlovat și Farcajdin și alta prin marginile dunelor și a actualului Uzdin - și să ia forme mai accentuate ce puteau eventual semăna cu o albă sau brațe de râu.

Pentru a putea să ne imaginăm cât de cât cum ar fi putut eventual arăta acel vad de care vorbim, este nevoie să fim avut ocazia și să fim văzut cel puțin o inundație (ieșire) a Timișului de amplexarea celei din urmă, din vara anului 1970, când o parte din vad era umplut „ochi”.

Este evident, că prin descrierea făcută încercăm să insinuăm că în acel vad albia actuală a Timișului pe care o cunoaștem nici nu a existat, considerând că e greu de explicat (dacă nu chiar imposibil) cum ar fi putut Timișul, în mod natural și fără ajutorul uman, să-și sape singur o albie aproape ideală prin partea centrală a acestui vad, cu o altitudine de aproximativ 10 m mai înaltă decât spațiul din imediata apropiere, trasând singur câțiva kilometri de linie dreaptă și două curbe, care parcă ar fi fost desenate pe hârtie.

Dacă am încerca însă, o descriere sumară cu foarte puține cuvinte a cursului Timișului în spațiul Banatului iugoslav, am putea spune că acesta avea un mal drept relativ bine definit, de la intrarea în spațiul iugoslav și până în apropierea localității Orlovat (aceasta și datorită terasei mari de loess a Becicherechiului) cu un mal stâng între Șurian și Boca, cu o mulțime de brațe - cunoscute azi ca Stari Tamiș, Mrtvai și Mrtvac între care era implicată și confluența Bârzavei, iar de la Boca la Tomașevaț, un mal stâng cu câteva „vârșături” permanente și confundări cu lacul Ilangei. De la Tomașevaț spre Idvor, Timișul nu avea o albie definită; prin acest spațiu mai înalt, nu putea să-și treacă întreaga cantitate de apă adunată de-a lungul cursului, și își formează un vad lărgit în spațiul dintre Uzdin și Orlovat, prin care o parte din apa Timișului mai îndată se prelingea decât curgea, iar partea de apă ce nu putea depăși acest vad, alimenta lacul Ilangei. De la Idvor în jos, mai exact din „spatele” pădurii bătrâne, continuând din spațiul dintre localitățile Idvor și Farcajdin până la localitatea Săcula, începe să se profileze o albie alcătuită din mai multe brațe și o mulțime de meandre. Între localitățile Săcula și Opava albia Timișului este reprezentată de sinuoșități (șerpuieli) frecvente, unele foarte accentuate așezate alternativ de o parte și cealaltă cu tendințe de lărgire semănând mai de grabă cu niște bălți alungite, unele în formă de potcoavă, așezate simultan când de o parte când de cealaltă, c-un capăt pe cursul râului. De la Opava spre Panciova, malul stâng, cu mici excepții, este relativ bine profilat, pe când pe partea dreaptă a râului, există o mlaștină mare ce cuprinde întregul spațiu dintre Timiș și Dunăre.

Ar mai trebui spus că într-un trecut îndepărtat cele patru râuri amintite „ajutate” și de Dunăre, prin starea hidrografică ce o prezentau și apropierea dintre ele, creau în sud-vestul și centrul Banatului iugoslav, un veritabil spațiu de deltă, cu toate caracteristicile unui astfel de spațiu, floră, faună, circulație și pe alocuri chiar și felul de viață.

Trebuie subliniat că accesul spre Timiș, de la nord de actuala localitate Tomașevaț spre cursul mijlociu și superior, era închis din est, de lacul Alibunarului iar din sud-est și sud, de partea inferioară a lacurilor Alibunarului și Ilangei. Dacă în cursul mijlociu, accesul era închis prin

malul drept, de la Centa la Panciova, de mlaștina ce se întindea între Timiș și Dunăre. Această mlaștină continuă prin vestul localității Centa de-a lungul Dunării și Tisei până spre Perlez și confluența Begăi cu Tisa. Dacă grindului Centa-Farcajdin, care după cum am văzut, era deja de o parte o mlaștină, se adaugă de partea cealaltă, în zona Timișului, o mulțime de bălți, unele foarte adânci (mici lacuri), situate de la Centa în direcția Băranda și Farcajdin pe partea dreaptă, iar din jurul Bărandei spre Opava, Debeliacea și Săcula pe partea stângă, reiese clar, că Timișul putea fi trecut de-a lungul cursului său din Banatul iugoslav, doar peste acel vad dintre Idvor-Cioca și Farcajdin-Orlovat.

Peste acest vad al Timișului, înconjurat de un spațiu extrem de afectat, se întindea între Becicherechi și Panciova după cum ne informează F. Griselini, o câmpie mănoasă căreia în trecut i se spunea Maxon. Griselini în anul 1776, vorbește despre această câmpie dintre Becicherechi și Panciova, la timpul trecut. Dar indiferent dacă acel timp trecut, este pre sau post Habsburgic, acea câmpie era oricum tăiată și scăldată de vadul Timișului sau de ceea ce eventual a mai rămas din el.

Întreaga această prezentare a spațiului asupra căreia am insistat atâta, are drept scop să arate că acest „*Vad lărgit*”, prezintă unicul loc pe întreg cursul Timișului din Banatul Iugoslav, peste care în timpurile îndepărtate (pre-habsburgice) putea fi trecut acest râu. El (vadul) prezentând în același timp unica legătură dintre cele două părți ale Banatului (sud și central), precum și ale Banatului de sud, cu Bacica și Sremul. Punctul de legătură, în acest vad, o reprezintă „*cota 90*” din actualul mal drept al Timișului.

La această „*cotă 90*” se ajungea:

- Din marginea de nord-est a Dunelor de nisip, dinspre Ludoș, peste Reveniță, Cioca și dealul lui Miclăuș.

- Din marginea de vest și sud-vest a dunelor, peste terasa pe care se găsește actualul Uzdin și cele două „*capete de pod*”. În nord peste Cioca iar în sud, peste Cartiz, Trifoai, Slatina sau Trifoai, Cotu lu Sancu și Sighet.

- Din marginea de sud-vest a dunelor, dinspre Țrepaia și Covăcița, peste terasa actualului Idvor, Slatina și pădurea veche a Uzdinului.

De la această cotă se putea coborî spre Becicherec pe Marea Terasă dintre Timiș și Bega sau spre Perlez și malul stâng al Begăi pentru a trece Tisa pe dealul Titelului în Bacica iar de aici în caz de nevoie, și Dunărea, pe dealurile din jurul Slancamenului în Srem.

Trebuie neapărat reținut, pentru cele ce vor urma ulterior, că importanța acestui pod al Timișului ca pod natural, este de cele mai multe ori, direct legată, de importanța și frecvența treceri Tisei la Titel.

După retragerea romanilor din Dacia (anul 270), următoarele 2-3 secole, acest spațiu este traversat de năvălitori barbari, cum ar fi avarii, sarmații, cumanii, care adesea erau opriți în incursiunile lor, de campaniile întreprinse de legiunile romane și ale oștilor bizantine, care la rândul lor, traversează acest spațiu în urmărirea barbarilor, încercând să-i oprească, disciplineze sau să-i împăciuiască. Incursiunile barbare ajung apogeul cu năvălirea hunilor, conduși de „*biciul lui Dumnezeu*”, Atila, continuă cu maghiarii, care să instalează definitiv în Panonia. Urmează întărirea statului maghiar și apoi o serie de războaie austro-turce, pe parcursul a două secole de timp.

Aceste războaie austro-otomane, ce însumează un total de circa 38 de ani de campanie militară, cu întreruperi pe parcursul iernii, sunt purtate în mare parte în spațiul Banatului sau în jurul lui. Practic două secole, Banatul, este o adevărată arenă de luptă și un adevărat poligon de interminabile manevre militare. Pentru populația Banatului, aceasta însemnând, două secole de cea mai grea suferință. Aceste războaie, ce încep cu anul 1593 și se încheie cu anul 1792, sunt purtate din partea turcilor, cu scopul de-a înainta cât mai mult spre centrul și estul Europei și de-a ocupa spațiul imperiului habsburgic, iar de austrieci, cu scopul opririi puhoiului otoman și de-a recupera teritoriile pierdute.

Pentru întărirea ocupației otomane spre est, cele mai importante puncte strategice sunt cetățile Belgradului și Timișoarei. Acestea urmându-le ca importanță cetățile Petrovaradinului și Seghedinului. În acest scop strategico-militar, de maximă importanță erau legăturile și căile de comunicație între aceste puncte întărite, dar mai ales comunicațiile dintre Belgrad și Timișoara. Legat de aceasta, trebuie remarcat că orice intrare-ieșire în și din spațiul Banatului presupunea trecerea Dunării sau a Tisei, sau a ambelor râuri de graniță. Dunărea se putea trece pe la Panciova, Cuvin, Palanca, Buziaș și Orșova. Tisa se trecea la Titel, Jabali, Mol - Ada, Senta și Kanjiža. Desigur, cel mai important și direct drum, dintre cele două cetăți de prim-ordin, peste Dunăre este direcția Belgrad, Panciova, Alibunar, Vârșeț, Timișoara, iar peste Tisa, direcția Belgrad, Slancamen, Titel, Perlez, Becicherec, Timișoara. Aceste două direcții puteau fi folosite și combinate, cum ar fi Belgrad, Panciova, Uzdin, Orlovat, Becicherec, Timișoara, posibilitate, ce a fost adesea folosită, lucru ce va fi confirmat ulterior de evenimentele ce vor fi tratate în acest text.

Mai trebuie remarcat că dintre toate trecerile peste cele două râuri, Dunăre și Tisa, în cele cinci războaie austr-otomane, cel mai frecvent a fost

exploatată trecerea Tisei, la Titel - Perlez și că aproape nu a existat nici un an de campanie militară, din cei 38 cât însumează amintitele războaie, ca acest loc pe Tisa, să nu fi fost trecut măcar de una din cele două armate sau corpuri importante a acestora.

Practic, acest loc pe Tisa la Titel, reprezintă punctul „Nod”, între direcțiile de circulație dintre cele patru mari cetăți de maximă importanță, Belgradul, Timișoara, Petrovaradin și Seghedin. În plus, din „castelul” de la Titel, putea fi controlată circulația navală pe Dunăre și Tisa, dar mai ales a corabiilor turcești, care foarte ușor puteau ajunge pe Dunăre, de la Orșova la Slancamen. Probabil că și apropierea cetății Becicherecului să aibă partea sa de importanță, precum nici exclusivitatea trecerii Timișului în spațiul Uzdinului nu poate fi lipsit de importanță.

Chiar acest lucru am și încercat să arătăm, mai exact că într-o perioadă pre-habsburgică în Banat, trecerea Timișului la Uzdin, este adesea, direct legată de trecerea Tisei la Titel.

Trebuie însă remarcat, că trecerea Timișului, prin acel vad din spațiul Uzdinului, își pierde exclusivitatea, prin amplele măsuri hidrotehnice preluate și executate de habsburgi, în scopul reglării albiei și cursului Timișului. La aceasta în special contribuie cele două mari proiecte executate de cunoscutul inginer olandez Fremaut. Unul executat în anii 1759 și 1760 „când pe o distanță lungă sunt eliminate sinuozitățile (șerpuirile n. n.) Timișului, (amputate multe meandre și brațe paralele, Timișuri moarte, mârtaie și mârtacuri n. n.), iar râul, adus într-o albie dreaptă”. Cel de-al doilea proiect a fost executat pe parcursul anilor 1767 - 1769 și avea drept scop „desecarea părții inferioare a mării mlaștini de la Ilangea” și „a celei de la Alibunar” și „urma să fie săpat un canal mare de la Timiș, între Botoș și Marino Selo (localitate puțin mai spre nordul actualului Tomașevăț n. n.), fiind prelungit până la Pirinca (la nord-est de Iarcovăț, nord-vest de Dobrița n. n.), încât traversează de la un capăt la altul întreaga porțiune inferioară a mlaștinii de la Ilangea, și apoi prelungit „prin Sân Mihai (între Sân Minai și Sân Ianăș n. n.), în adâncimea mlaștini de la Alibunar”.

În acest canal, se varsă și canalul Bârzavei, astfel că acest râu pe lângă că suferă o schimbare completă (canalizarea albiei), schimbă în marea măsură și cursul, astfel că locul de confluență al Bârzavei cu Timișul, de la nord de localitatea Boca, se deplasează în fața localității Botoș. Desigur, că această nouă confluență nu putea fi făcută oricum și că albia Timișului trebuia să fie pregătită pentru preluarea completă, atât a apelor Bârzavei cât și a celor două lacuri, dar mai ales să fie pregătită, ca întreaga cantitate de apă preluată, să o poată trece prin spațiul Uzdinului.

Prin lucrările amintite anterior, precum și a lucrărilor efectuate în jurul anului 1745, iar la acestea dacă se adaugă și lucrările de îndiguire

parțială sau totală efectuate de-a lungul acestui timp și ulterior, atât pe o parte precum și pe ambele părți încât se poate afirma, că Timișul este completamente schimbat și în același timp pus sub control. În felul acesta, practic, se deschide accesul spre Timiș pe întreg malul stâng de la Tomașevaț spre cursul superior al acestuia, iar trecerea Timișului prin spațiul Uzdinului își pierde exclusivitatea.

Trebuie menționat că pentru lucrările descrise anterior se impunea un număr mare de brațe de muncă. Acestea au fost asigurate de populația autohtonă acolo unde ea exista. Acolo însă unde nu exista aceasta a fost adusă, astfel că de-a lungul Timișului pe cim și de-a lungul viitorului canal Botoș-Sân Mihai apar o sumedenie de localități mici, tip cătune cu caracter mai mult sau mai puțin temporar a căror populație lucrau mai ales la lucrările de amplasare, cum au fost cele de săpare a albiei sau îndiguire. Unele dintre aceste localități devin în timp localități trainice, fie pe locurile inițiale, fie că populația acestora se atașează altor coloniști pe locuri stabilite de administrația satului. S-ar putea ca Uzdinul să nu facă excepție.

După ce am epuizat în mare parte tot ce era necesar de spus în legătură cu spațiul nu ne rămâne altceva decât să trecem la relatarea evenimentelor care au avut loc în acest spațiu de-a lungul timpului. Evenimentele, după cum am mai spus sunt repartizate în timp, și vor fi prezentate într-o ordine cronologică și o formă cât se poate de concisă.

1. Istoricul roman Ammianus Marcellinu, în lucrarea sa „*Istorie Romană*”- descrie expediția împăratului Constantinius (Constanțiu) al II-lea în Panonia, în anii 358 - 359, fiind participant direct la această campanie militară împotriva sarmaților și a altor triburi de barbari din teritoriile dintre Dunăre și Tisa, care de aici atacau și făceau incursiuni în provinciile romane Panonia și Moesia superioară. El descrie, zona mlăștinoasă din cursul inferior al Tisei, (confluența Tisei cu Dunărea) și spune, că armata romană în urmărirea sarmaților a trecut Tisa, îmbarcată în luntrii și conduși prin locurile ascunse ale râurilor¹.

Pentru ca istoricul roman, participant la această expediție, să poată descrie cursul inferior al Tisei și mai ales confluența acesteia cu Dunărea, era nevoie ca armata romană să treacă Tisa între localitatea Titel și locul de vărsare al acesteia în Dunăre. Dealtfel, Tisa nici nu putea fi trecută în cursul inferior, decât, între punctele marcate de confluența sa cu Bega de o parte și confluența cu Dunărea de cealaltă parte.

Ar mai trebui consemnat că sarmații, populație migratoare de origine iraniană, ce trăiau o perioadă mai lungă în Moesia superioară, trec Dunărea și se așează temporar în Banat. Cele mai numeroase urme sarmatice sunt în Banatul de sud, lucru confirmat dealtfel și de recente

săpături arheologice care au avut loc în ultimii ani, în cetatea dacică Jidovar, de lângă Oreșăț.

Să încercăm să stabilim dacă armata romană trece prin spațiul Uzdinului. Deci, din cele relatate anterior, reiese că aceasta, în urmărirea sarmaților trece Tisa la Titel, sub locul de vărsare al Begăi în Tisa. De aici, de pe malul stâng al Begăi la Perlez, urcă spre malul Timișului în direcția Uzdinului și Orlovatului. Acum există, însă, două posibilități. Una, ca sarmații să fi ales „fuga” înspre nord-est, prin spațiul dintre Timiș și Bega în direcția Becicherecului și Timișoarei, în Banatul de câmpie. Cea de a doua posibilitate era, să treacă Timișul în spațiul Uzdinului de unde pe marginile Dunelor de nisip, să o ia „spre casă”, în direcția sud-est și est, spre Dunăre, Cuvin, Biserica Albă sau Vârșeț. Alegerea de către sarmați, a primei variante, e mai puțin posibilă, deoarece aceasta îi îndepărtează de locurile de unde trăiau iar Banatul de câmpie nu le permitea un ascunziș prea bun, în caz că-i aștepta vreo pedeapsă din partea romanilor, dar nici posibilitatea de a organiza vreo eventuală surpriză, în caz că ar fi intenționat să opună rezistență urmăritorilor lor.

Cea de-a doua variantă, e mai verosimilă, deoarece, trecerea Timișului le-ar fi dat posibilitatea să ajungă mai repede în spațiul în care trăiau și în același timp într-o zonă cu o configurație de teren mult mai variată, în care la caz de nevoie se puteau mai ușor ascunde iar în ultima instanță, să ajungă dacă era nevoie chiar și în munții Banatului și pădurile acestora. Pe acest teren, puteau mult mai ușor organiza și o eventuală rezistență militară împăratului Constanțiu și în acest caz, puteau apela și chiar conta pe ajutorul celorlalte triburi cu care conviețuiau și împărțeau acest spațiu. În plus verosimilitatea acestei variante crește, prin faptul că, scopul expediției militare întreprinse de Constanțiu al II-lea era, de a „pacifica teritoriile”² dintre Dunăre și Tisa și de a obține de la sarmați și ceilalți barbari cu care aceștia conviețuiau, că pe viitor nu vor mai prăda cele două provincii romane și nu era o expediție de răzbunare sau de pedeapsă.

2. Istoricul Bizantin Teofilact Simocrata, în lucrarea sa „*Istorie Bizantină -Domnia împăratului Mauritiu (582 - 602)*”, relatează o expediție militară bizantină, întreprinsă la nord de Dunăre, împotriva avarilor, ce are loc în anul 600. După trecerea Dunării armata bizantină își așează tabăra la 20 km distanță vest de Baziași în sud-estul Banatului și a Dunelor de nisip în apropierea localității Dubovăț. Înfrânți în două bătălii, avarii se retrag spre interiorul Banatului urmăriți îndeaproape de bizantini. Traseul pe care l-au urmat bizantinii a trecut în vest de lacurile de la Ilancea și Alibunar și pe la vest de Dunele de nisip luând direcția Panciova-

Zrenianin³. Înfrânți și în a treia bătălie, hanul avar se retrage înspre râul Tissos, râu pe care unii istorici încearcă mai îndată să-l identifice ca râul Timiș decât cu Tisa. Următoarea bătălie are loc în apropierea unui lac, în care, după cum ne informează istoricul bizantin, avarii se vor îneca în număr mare, fiind împinși de bizantini în apele acelui lac.

Din cele relatate anterior de istoricul bizantin, este foarte ușor de urmărit desfășurarea adversităților ce au loc între avari și bizantini și vedea, că primele trei bătălii au loc în marginile de sud-vest a Dunelilor de nisip, pe un traseu dintre Dunăre și Timiș sau între Dubăvăț și Uzdin. Dacă râul Tissos, spre care sunt nevoiți să se retragă avarii este Tisa sau Timiș, pentru tema pe care o dezbatem e mai puțin relevant, deoarece, adversarii oricum sunt nevoiți să treacă Timișul în spațiul Uzdinului, pentru a putea să aibă loc cea de-a patra bătălie, în care avarii să fie înecați de adversarii bizantini, în acel lac, care nu putea fi altul, decât lacul ce se găsea la acel timp, între Bega și Tisa, de la Ecica până la Perlez și Tisa. Este cunoscut că avarii, ce își stabiliseră treptat centrul puterii lor, în viitoarea pustă maghiară, locuiau temporar și în acest spațiu dintre Timiș și Tisa (la Botoș este descoperit un mormânt avar masiv populat) și deci cunoșteau bine locurile unde se putea trece aceste două râuri, dar fiind urmăriți îndeaproape de bizantini⁴, care evident erau și mai puternici, au reușit să treacă Timișul dar nu și Tisa.

3. Primul voievod bănățean menționat în cronică este voievodul Glad⁵. Voievodatul său se întindea de la Dunăre până la Mureș și Tisa. Și includea câteva cetăți dar el rezida în mod obișnuit⁶, în cetatea Keve (Cuvin - Cubin). El a trăit la trecerea dintre secolele IX și X (896)⁷.

La sfârșitul secolului al IX-lea uniunea de triburi maghiare conduse de Arpad (890 - 907), ajung în Câmpia Panonică de unde întreprind expediții de pradă în ținuturile din jur, care însă mai târziu, pe la jumătatea secolului al X-lea urmăreau anexarea acestor ținuturi la regatul ungar.

Aceste evenimente au fost consemnate de Anonimus, notarul anonim al regelui maghiar Bela al III-lea, în lucrarea sa „*Gesta Hungarorum*”. Anonimus arată că la ordinul lui Arpad câțiva conducători militari se îndreaptă cu oștile lor spre Banat, trecând Tisa la Kanjza. Trupele maghiare înaintează spre părțile dinspre Bega unde se mențin două săptămâni pentru ai supune pe toți locuitorii dintre Mureș și Timiș. Conducătorii militari maghiari „*au încercat să treacă Timișul*” pe la Vadum arenarum (Vadul nisipurilor)⁸. Aici au fost întâmpinați și oprți de voievodul Glad, însoțit de o armată de călăreți și pedestrași. În lupta ce s-a desfășurat la vadul nisipos al Timișului, cu toată vitejia ostașilor săi ce s-au luptat strașnic (acriter), Glad este înfrânt și împins în cetatea Keve. Fiind urmărit

de maghiarii care atacă și cetatea de scaun, se vede nevoit în cele din urmă să ceară pace recunoscându-se vasal.

Legat de acest eveniment Nicolae Stoica de Hațeg în - Cronica Banatului - pagina 103 spune următoarele: „*Noroadele lui Arpad, cum au trecut Tisa, neopriți până la Beghei au venit și toate neamurile pre Timiș au supus și pruncii oamenilor în zălog îi lua. În năsipu Homoc cătră Panciova, Palanka, în lager sta. Pe Timiș cu Glad se bătură, îl sparseră; abea s-or împăcat.*”

Referitor la aceleași evenimente cunoscutul om de știință Francesco Griselini în „Istoria politică a Banatului” paginile 36-37 spune: „*Atunci când popoarele lui Arpad au trecut Tisa, în două săptămâni au supus toată populația de pe Mureș și până la Timiș, luând pe fiii acestora drept ostatici. Dintr-o regiune nisipoasă în care își avea tabăra, sau îndreptat apoi să treacă acest din urmă râu, când l-au descoperit pe malul opus pe Glad, împreună cu o mulțime de călăreți și pedestrași. Neținând seama de nimic au ajuns înnot la mal, l-au alungat pe dușman, iar când acesta s-a retras în castelul Keve (Cuvin N.N.), au poposit la Panuca (Panciova N.N.), de unde au pornit din nou asupra-i, silindul să răscumpere pacea.*”

Este cunoscut că F.Griselini scrie una din cele mai documentate cronici (istorie) ale Banatului. Griselini însă este un slab cunoscător al geografiei Banatului și adesea face greșeli de orientare în spațiu, lucru ce i se întâmplă și în cazul de față, schimbând sensul, dea lungul traseului, a regiunii nisipoase și locul unde era stabilită tabăra maghiară. La fel este cunoscut, că N.Stoia de Hațeg în Cronica sa, preia o parte mare din textul lui Griselini și cu regularitate de invidiat, îndreaptă toate greșelile de geografie și orientare în spațiu pe care acesta (Griselini) le face, lucru pe care nu scapă să-l facă și în cazul de față.

Important pentru noi este faptul, că lupta dusă pe malul Timișului între voievodul Bănățean și unguri cel mai probabil a avut loc la Uzdin. În legătură cu locul unde s-a desfășurat această luptă sunt lansate două ipoteze. Una, ce aparține traducătorului Cronicilor lui Anonimus, G. Popa Lisseanu, care identifică Vadum Arenarum (locul unde ungurii trec Timișul) cu toponimul Favnyrev (localitate în Banat)⁹. Cea de-a doua ce aparține lui Marius Bizerea, situează acest Vadum Arenarum (vadul nisipurilor) pe cursul Timșului între localitățile Uzdin și Idvor. În ambele cazuri cetatea Kevee este identificată ca fiind cetatea Kuvin (Kubin)¹⁰.

Subsemnatul, nu se aventurează în a pune în discuție cele două ipoteze, mai ales că nici nu cunoaște cărei localități din Cursul Timișului, îi aparține toponimul maghiar Favnyrev, dar totuși nu poate rezista ispitei, să

nu încerce, să aducă câteva posibile argumente în favoarea ipotezei lui M.Bizerea.

Credem că din textul introductiv reiese clar și că nu mai este nevoie ca să arătăm că pe întreg cursul Timișului, de la Iașa Tomici la Panciova, nu există și mai ales nu putea exista la timpul când au avut loc evenimentele, un alt pod natural de a trece Timișul decât acesta din spațiul Uzdinului situat între Cioca și Idvor.

Am putea însă admite pentru un moment, că oștile maghiare, aflate între Bega și Timiș ar fi putut trece Timișul și în alt loc pe cursul mijlociu și superior al acestuia. Însă în acest caz maghiarii și-ar fi închis căile de acces spre Dunele de nisip, părțile Vârșetului și a cetăților de pe Dunăre de la Panciova și Cuvin. Accesul spre părțile amintite anterior n-ar fi fost posibil deoarece spațiul din malul stâng al Timișului și până la marginea Dunelor de nisip și dealurile Vârșetului, era un teren mlăștinos în care se întrepătrund și cele două lacuri (al Ilangei și Alibunarului) și o Brzavă dispersată care practic împreună cu lacul Ilangei făcea confluență cu Timișul.

Pe lângă cele amintite mai sus credem că și folosirea din partea lui Anonimus al termenului Vadum Arenarum pentru acest spațiu al Uzdinului poate fi pe deplin justificat. Mai ales dacă Vadum, înseamnă vad, iar acesta la rândul-i înseamnă o apă ce n-are o afunzime prea mare și care poate fi relativ ușor trecută de la un mal la celălalt. În acest caz albia unui Timiș dispersat, alcătuită din mai multe brațe și meandre care era nevoită să-și ducă apele peste un spațiu mai ridicat, cum este acest spațiu dintre marginile Dunelor de Nisip și Marea Terasă de Less de la Uzdin, reprezintă cu siguranță sau cel puțin ar putea reprezenta un vad adevărat, ușor de trecut cum în ultima instanță chiar și vadul actualului Timiș în timpul verii se poate ușor trece în picioare. Tot la fel și Dunele de nisip ar putea reprezenta cea mai veritabilă „arenă nisipoasă” cu cei aproximativ 140 km lungime și circa 43 km lățime medie de spațiu nisipos, din vadul Timișului până în apropiere de cetatea Cuvin. Mai ales dacă marginea de nord-vest a dunelor este privită din spre Timiș și Uzdin, ea arată ca o adevărată arenă având o formă concavă între cele două movile (Ludoș și cula lu Bagiu) și ajungând pe această margine o altitudine de până la 90 m (în spatele coloniei Putnicovo) urcând apoi la altitudini tot mai înalte de aproximativ 120 m la nivelul ”Văi Afunde”, apoi circa 123 - 130 m în fața Padinei și 140 m între aceasta și Petrovăsila. Ar mai trebui reținut că evenimentul s-a desfășurat la anul 900 și că în urmă cu 1.100 de ani și Dunele puteau să fi arătat altfel, cu mai mult nisip, căci cu siguranță că la timpul respectiv, nisipul era fixat într-o măsură mai mică decât în zilele noastre, și fiind mai mișcător, lasa impresia de o cantitate mai mare decât în momentul de față.

Desigur, că pentru maghiari care organizează această expediție militară împotriva lui Glad, cu scopul de a-l supune și a-i impune vazalitatea și deci pleacă cu forțe militare corespunzătoare, are o mare importanță alegerea unei treceri mai ușoare a Timișului și parcurgerea unui traseu de drum mai ușor până la cetatea de scaun (deci de la Uzdin la Cuvin) chiar și-n cazul când foarte ușor putem presupune că voievodul Bănățean nu va rămâne să-i aștepte în cetate.

4. În perioada anului 1070 țara (Banatului n.n.) a fost tulburată, de atacurile pecenegilor și ale cumanilor, care au apărut în acest ținut, ca dealtfel în tot restul Ungariei¹¹, lăsând pretutindeni urmele violenței lor, adică ceea ce se aștepta doar din partea unor popoare necivilizate și sălbaticе. Ei s-au retras pe malurile Timișului de unde au fost alungați de Ladislav I (regele Ungariei n.n.) care le-a luat prada făcută și i-a aruncat peste Tisa în țara Iazigilor¹².

Lui Ladislav i-a urmat, în anul 1096 Coloman¹³. Acest rege este memorabil doar prin faptul că a adunat o oaste pe Timiș, pentru a interzice cruciaților trecerea spre Constantinopol, iar de acolo spre Palestina¹⁴. Văzându-se însă prea slab pentru a-i înfrunta, el a socotit mai potrivit realizarea unui acord în temeiul căruia aceștia și-au văzut de drum în liniște, după ce se îndestulaseră cu alimente și alte nevoi¹⁶.

5. În anul 1482, „*Baiazet II (Baiazit al II-lea n.n.), noul împărat, de la Smederevo trecând în Banat, cu ungarilor la Becicherec să bătură. Turcii în octombrie să întorsără*”¹⁷.

Este evident, că turcii trecând Dunărea de la Smederevo la Cuvin, se găseau în sud-estul Banatului și că pentru a ajunge la Becicherec unde să se bată cu ungarilor, au de parcurs traseul unic posibil spre nord-vest, pe marginea de sud-vest a dunelor de nisip, pentru a trece Timișul la Uzdin. Cum mai sus de Uzdin, accesul spre Timiș era închis de lacurile Ilangei și Alibunarului, iar ca acestea să fie ocolite era nevoie să se ajungă în spațiul Stamura - Moravița și Deta, de unde să se coboare apoi spre Becicherec. Pentru o astfel de variantă oricare trecere a Dunării de la Palanka la Orșova ar fi fost mai rezonabilă decât cea aleasă de turci - Smederevo, căci aceasta practic i-ar fi pus să ocolească o parte mare a Banatului, lucru ce nu poate fi justificat cu nici un motiv strategic-militar.

Afirmația făcută de N. Stoica de Hațeg că „*turcii în octombrie (octombrie) să întoarsără*” nu înseamnă nicicum că turcii fac calea întoarsă pe acest traseu și că ar fi trecut îndărăt Timișul tot la Uzdin, ci mai îndată înseamnă, că turcii în octombrie încheie campania militară și că se întorc acasă, probabil că pe cel mai scurt drum posibil spre Istanbul, mai

ales că în fruntea castei turcești s-a aflat comandatul suprem sultanul Baiazit.

6. În urma luptei de la Mohaci (1526) și moartea lui Ludovic al II-lea, competiția pentru tronul maghiar, care dealtfel se desfășura de mai mult timp¹⁸, intră în faza sa finală avându-i ca pretendenți pe marele voievod Ferdinand de Habsburg și pe voievodul ardelean Ioan Zapolya¹⁹. Astfel nobilimea austriacă și croată îl proclamă de rege pe Ferdinand, pe când nobilimea maghiară și o parte din nobilimea din Transilvania îl declară rege pe Zapolya. Acesta din urmă nu este însă acceptat de unii nobili și comandanți de cetăți din Banat, din care cauză Zapolya întreprinde o campanie militară pentru a se impune cu forța.

Astfel, armata lui Zapolya trece Dunărea la Slankamen, Tisa la Titel și face popas la Ozora. De aici transmite comandantului cetății Becicherecului că până seara să-i predea cetatea, căci în caz contrar dimineată o va ataca și-o va lua cu forța.

Ceea ce trebuie remarcat din relatarea anterioară, este faptul, că armata lui Zapolya, trece Tisa din Bacica în Banat la Titel. După cum se știe la Titel este locul de vărsare a Begăi în Tisa, astfel că de la sine se impune întrebarea - dacă Tisa este trecută, deasupra sau sub locul de confluență a celor două râuri. Dacă Zapolya ar fi trecut Tisa deasupra de locul de confluență, atunci ar fi intrat, în lacul ce se întindea de la Zrenianin și Ecica, până la Perlez și Tisa, spațiu care la timpul respectiv, nu ar fi putut fi parcurs decât cu bărcile. Este greu de crezut, dacă nu chiar imposibil, că putea fi asigurat numărul necesar de bărci pentru o astfel de operațiune, dar, dacă totuși admitem chiar și ipotetic acest lucru, el ar fi prezentat un adevărat act de sinucidere, deoarece acest traseu acvatic, ar fi adus armata lui Zapolya direct sub zidurile cetății, unde foarte ușor putea fi atacată și înecată cu tot cu bărci, de apărătorii cetății.

Este evident că trecerea Tisei este efectuată sub locul de confluență a celor două râuri, și că armata lui Zapolya în urma trecerii, părăsește imediat zona mlăștinoasă a râurilor Tisa și Bega și printr-o scurtă deplasare laterală urcă pe un spațiu mult mai înalt de lângă Timiș, pentru a face popas la Ozora.

În felul acesta tabăra putea fi așezată pe un loc înalt și uscat și în același timp strategic din punct de vedere militar. De aici au mâine zi cel mai bun și mai scurt drum posibil, dar în același timp, dețin și controlează, unicul loc unde ar fi putut veni un eventual ajutor viitorului adversar. Pe lângă aceasta, ajunși într-un spațiu populat, puteau în caz că aveau nevoie să-și completeze și proviziile necesare.

În ceea ce privește amintita localitate Ozora cu siguranță că aceasta se găsea în apropierea Timișului dar este foarte greu de stabilit pe care din malurile lui, la fel cum este greu de stabilit, cum arăta exact Timișul la timpul respectiv. În legătură cu aceasta, ar fi nevoie să amintim că în urma evenimentului descris anterior, mai precis în anul 1541, se instaurează o primă fază a suveranității turcești asupra Banatului, urmând ca autoritatea otomană propriu-zisă asupra acestei părți a Banatului, să fie impusă definitiv în 1552 și cu aceasta, ungurii pierd Banatul pentru o perioadă lungă de timp, mai exact până în anii 1867 respectiv 1872, când acesta le revine.

Interesant este însă faptul, că exact pentru această perioadă, dispare și toponimul Ozora legat de acest spațiu. Probabil să fie mai îndată o falsă impresie ce s-ar putea datora lipsei unei documentații de proveniență maghiară - ca după 1872, acest toponim să revină în forma oficial-administrativă, la început ca Ozora, apoi Torontal Ozora și la urmă Ui-Ozora. Neoficial mai apare în unele documente și ca Nagy Ozora (Ozora Mare).

Cea mai semnificativă din amintitele numiri este Ui-Ozora (Ozora Nouă). Pentru cine oare - actualul Uzdin - care la timpul când i se atribuie această numire, îndeplinea „*respectabila vârsta*” de trei sferturi de veac, reprezintă o localitate nouă - pentru locuitorii Uzdinului, cu siguranță nu - căci pentru ei ca întemeietorii a acestuia sensul de nou, nu poate fi justificat, chiar nici atunci când trebuie să fie scris în limba oficială a statului (maghiar), fiindcă în acest scop puteau fi folosite oricare din numirile enunțate. Ui-Ozora are sens doar pentru maghiari și statul maghiar deoarece ei lasă aici, atunci când le-a fost luat Banatul, o Ozoră, și la revenire după aproximativ trei secole jumate, găsesc în acest spațiu - un Uzdin - pentru ei localitate nouă.

7. În războiul austro-otoman din 1683-1699, mai exact în campania militară ce se desfășura pe anul 1697, sultanul Mustafa al II-lea cu oastea otomană trece Dunărea la Panciova pe data de 19 august²⁰. După zece zile, pe data de 29 august, trece Tisa la Titel, iar după ce-l ocupă se îndreaptă spre Senta și Seghedin²¹. Renunță la avansarea spre Seghedin și își instalează tabăra la Senta. Aici, pe data de 11 septembrie oastea otomană este atacată de armata austro-ungară condusă de Eugen de Savoia. Într-o luptă ce durează mai puțin de două ore²², oastea otomană este practic zdruncinată suferind o înfrângere, cum nu a mai suferit alta, încă din vremea marelui Iancu de Hunedoara. Numărul morților din partea turcilor, a depășit cifra de 20.000, o parte căzuți de „sabia învingătorului, o parte înecați în Tisa”²³.

Pentru tema propusă din cele relatate anterior, important de reținut este că oastea otomană trece Dunărea în Banat la Panciova și apoi Tisa la Titel în Bacica, dar pentru a fi trecută Tisa la Titel, era mai întâi nevoie să fie trecut Timișul și aceasta în situația hidrografică a Banatului la timpul respectiv nu putea fi trecut, decât în spațiul Uzdinului.

Mai trebuie reținut, că în acest spațiu al Uzdinului, la timpul acela, se găseau cele două Uzdine (mic și mare), a căror populație avea cu siguranță mult de suferit în urma trecerii unei oaste enorme, cum era aceasta condusă de Mustafa al II-lea, chiar dacă aceasta pentru cele două Uzdine nu era o armată străină, ele făcând parte la acel timp din spațiul imperiului otoman.

8. Războiul austro-turc de la 1683 la 1699, arată că otomanii nu sunt forța mult temută de odinioară, lucru ce are să se confirme în anul 1716, când oastea turcească suferă mai multe înfrângeri în luptele cu armata austriacă condusă de geniul militar Eugen de Savoya. Printre acestea se numără și luptele pentru cetatea Timișoarei și alungarea turcilor din Banat după 164 de ani do ocupație a acestuia.

În timpul asediului cetății Timișoarei, care a durat 48 de zile, între 25 august și 13 octombrie 1716, „*la 8 septembrie, la comandamentul austriac, sosi știrea, că 13.000 – 14.000 de tătari ar fi trecut în 50 de bărci Dunărea pe la Panciova, pentru a pustii ținutul din lungul Timișului și a zădărnici orice aprovizionare cu furaje a armatei creștine*”²⁴.

Prădătorii, în situația hidrografică pe care deja o cunoaștem pe partea stângă, nu puteau distruge un „lung” al Timișului, decât de la Panciova la Tomașevac iar pe partea dreaptă puteau eventual „pustii” de la Farcajdin spre cursul mijlociu al Timișului dar ținând cont să nu se apropie prea mult de armata adversară găsită de la Becicherec spre Timișoara.

Acesta este unul din cele mai eclatante și grăitoare exemple de suferințe, prin care adesea a trecut populația Banatului. Cetățenii celor două Uzdine, la suferințele prin care au trecut în campania din 1697, mai adaugă și altele (1711,1712), precum și cele de față. Apogeul însă va fi atins, după cum vom vedea, în anul următor (1717), când vor avea loc evenimente ce vor deveni fatale, pentru soarta celor două Uzdine.

9. Habsburgii, ambițioși de succesele militare avute în anul 1716, pentru anul ce urmează, își propun ca obiectiv principal o expediție asupra Belgradului.

Vom apela la F. Grisellini pentru a ne relata începutul acestei campanii: „*spre sfârșitul lunii mai 1717 prințul Eugen sosi la Futak (Futog n. n.), unde au fost concentrate toate trupele. Trecu apoi Tisa, ducând*

armata în Banatul Timișoarei. Eugen își ridică tabăra pe câmpia dintre Becicherecul Mare și Panciova, numită mai de mult Maxon, iar în prezent acoperită pe toată întinderea ei cu terenuri frumoase și roditoare. Aici îl puse pe generalul Mercy în fruntea unui mare corp de armată, cu ajutorul căruia trebuia să-i izgonească pe turci de la Orșova.”

Ocuparea Orșovei eșuează, dar aceasta nu-i împiedică pe imperiali să asedieze Belgradul, trecând mai întâi Dunărea, „*la o jumătate de milă*” (aproximativ 37 km n. n.), dincolo de Panciova, asediu ce se va încheia după 18 zile, cu înfrângerea turcilor pe data de 16 august. De desfășurarea acestor lupte nu ne vom ocupa, la fel cum nu ne vom ocupa nici de rezultatele acestui război, ce se va încheia în urma tratatelor desfășurate la Pojarevaț pe data de 21 iulie 1718.

Să revenim însă la cele relatate anterior de Griselini. Eugen De Savoia își așează tabăra pe câmpia dintre Becicherec și Panciova, ce înseamnă că această tabără se întindea pe malul drept al Timișului spre Becicherec și pe malul stâng spre Panciova. În direcția Becicherecului tabăra este așezată între localitățile înșirate pe malul drept al Timișului și cele de pe malul stâng al Begăi, pe când în direcția Panciovei tabăra era așezată între șirul de localități din marginile dunelor de nisip și localitățile ce eventual se găseau pe malul stâng al Timișului. Pe malul drept al Timișului această tabără putea coborî spre sud, cel mult până în apropierea Farcajdinului, deoarece restul de pământ mai ridicat ce rămâne între Farcajdin și Centa era foarte îngust pentru a fi putut fi folosit în acest scop. Pe partea cealaltă, deci pe malul stâng al Timișului, tabăra putea ajunge spre nord cel mult până la Tomașevaț, deoarece după cum ne informează N. Stoica de Hațeg, lacul Ilangei care se afla la nord-est de această localitate, pleca imediat din malul stâng al Timișului. Se poate spune deci că din malul stâng al Timișului și până la Alibunar la nord de localitățile Tomașevaț, Iarcovaț, Dobrița, Ilangea, Seleuș și Alibunar se găsea partea inferioară a celor două lacuri (mlaștini mari) ale Ilangei și Alibunarului.

Dacă am stabilit că tabăra imperială putea ajunge pe malul drept spre sud până în apropierea localității Farcajdin iar pe malul stâng în nord până în apropierea Tomașevațului, atunci este clar, că în „*spațiul taberei*” era inclus și acel „*vad*” al Timișului despre care am vorbit și în care se găseau și cele două Uzdine din timpul acela, precum și restul spațiului aparținător Uzdinului din zona dinspre dunele de nisip.

Un alt lucru important ce poate fi dedus din relatarea lui Griselini este că, pe „*câmpia*” dintre Becicherec și Panciova sunt aduse toate trupele imperiale, deci întreaga armată austriacă, lucru ce poate fi înțeles și din desfășurarea evenimentelor ce nu sunt cuprinse în textul citat. Griselini, nu ne spune direct din ce număr de soldați este alcătuită această armată.

Austrieii încep campania pe anul 1716 cu o armată de 125.000 de oameni și având în vedere miza pe anul 1717 (ocuparea Belgradului), dar și faptul că pierderile în anul precedent erau minore, nu credem că armata austriacă în anul 1717, să fi fost micșorată. Acest lucru poate fi confirmat prin faptul că armata creștină, cum o numește Griselini, în luptele pentru Belgrad, ca armată învingătoare, are pierderi de 5.000 morți și circa 18.000 de răniți deci un total de 23.000 de oameni ieșiți din dispozitiv.

După cum am încercat anterior să prezentăm repartizarea spațiului pe care era cel mai probabil așezată tabăra austriacă reiese că cele două localități Uzdinul Mare și Uzdinul Mic, practic, erau cuprinse în spațiul taberei. Bineînțeles că corturile ce alcătuiau tabăra nu erau așezate printre bări și desigur nu erau puse în imediata apropiere a localităților amintite ci mai degrabă sau aflat pe un teren mai ridicat înspre „livezi” și „cucuie”, înspre Dunele de nisip.

Oricum, cele două Uzdine se găseau între cele două părți ale taberei, una pe malul drept iar cealaltă pe malul stâng al Timișului. Desigur că legătura între cele două părți ale taberei se efectua prin apropierea lor și oricât ar fi fost austrieii de nemți și militari disciplinați, nu se putea ca locuitorii celor două sate să nu fi fost „incomodați”, poate chiar în măsura, că până la urmă au plecat de la casele lor și-au părăsit vetrele, plecând în altă parte.

Dacă am căuta un motiv care să explice, de ce cele două Uzdine din perioada turcească se depopulează complet, chiar în acest an 1717, atunci unul mai plauzibil decât cel expus cu greu poate fi găsit.

10. Mergând în ordinea cronologică ne vom opri la războiul austro-ruso-otoman dintre anii 1788 și 1791. Sunt câteva informații care încearcă să spună că la începutul acestui război în apropierea Uzdinului ar fi avut loc o luptă între imperiali și turci. Pentru o prezentare mai completă vom apela la mai mulți autori.

- Sveta D. Milovanović în *Cronica satelor și școlilor din cercul Kovačica-Belgrad 1935*, pagina 40, spune: „În anul 1788, pe 2 octombrie, când turcii au venit la Belgrad, au lovit Banatul și ajung până la Orlovat în apropiere de Ecica...”

- Paraska Antal în – *Monografia comunei Kovačica la pag. 46-47*, printre altele spune: „În 1788 atacă turcii. Ajung până la Tomașevaț și Orlovat...”

- Nicolae Corneanu în *Monografia eparhiei Caransebeșului la pag. 595* spune că: „În apropierea satului Uzdin s-au dat lupte cu turcii în 1788...”

- Borovsky Samu în – Torontál vármegye községei (localitățile comitatului Torontal) la pagina 133, vorbind de Ui Ozora, printre altele spune: „În timpul campaniei din anul 1788 armata imperială (austriacă n. n.) a gonit până aici (Ui Ozora n. n.) spahiile turcești din lagărul de la Botoș, care de aici intenționau să fugă spre Pancevo, asupra lor năvăli colonelul-adjunct Nauendorf cu husarii săi măcelărindu-i aproape pe toți.”

- Legat de acest eveniment, cea mai completă și plastică relatare ne-o face preotul Teodor Frențiu în „Ceva despre Uzdin”, o mini-monografie de maximă autenticitate, expusă în paginile calendarului „Nădejdea” pe anul 1944, care sună în felul următor: „În 1788, cu prilejul ciocnirilor pe care le-a avut armata împărătească contra turcilor, spahii turci, ajungând la Uzdin și voind s'o ia spre Panciova, colonelul Nannendorf, a dat aici peste ei și într-o luptă aprigă care a durat mai multe zile, spahii turci au luat-o la sănătoasa, după ce, au lăsat în mâinile lui Nannendorf, mai bine de jumătate din armata lor. Și pentru că locuitorii satului au dat sprijin lui Nanendorf, turci, în retragerea lor, au dat foc satului.”

Nu putem să nu remarcăm asemănarea izbitoare dintre cele două relatări, cea a lui Borowsky și cea a preotului Teodor Frențiu. Cel mai probabil că acest lucru se datorează faptului că ambii au același izvor de informații în persoana lui Streitman Antal, înainte de Primul război mondial, profesor de istorie la liceul din Becicherecul Mare. Streitman apare ca unul dintre cei 8 colaboratori ai lui Borowsky la capitolul care vorbește de localitățile districtului Torontalului, din care face parte și Ui Ozora, cum se numea Uzdinul în acel timp. Tot la Streitman face și unica trimitere și preotul Frențiu în excelenta sa prezentare monografică a Uzdinului, de pe paginile calendarului „Nădejdea”.

Interesant, că autorul „Cronicii Banatului”, N. Stoica de Hațeg, participant la războiul austro-turc din 1788-1791 ca preot militar al regimentului iliro-valah, în lucrarea sa nu amintește nimic de această luptă ci de evenimente ce au loc la Tomașevaț.

În acest sens, Stoica, la pagina 256, a Cronicii sale spune: „Regimentul Panciovii, ca și noi (regimentul din care Stoica face parte n. n.) din Mahala (parte a Timișoarei n. n.) către Panciova plecând, șarfușii lor (tiraliorii = infanteriști însărcinați cu misiuni de cercetare n. n.), cu căpitanul Radivoievici, oberlaintnant (locotenentul major, n. n.) Iergeac, laitnantu (locotenentul n. n.) Vașchiț, înaintea armii avangarde mergând, la Tomașevaț, la pod, la birt, cu mulți turci călăreți se întâlnesc. Aici fiind lângă apă niște clăi de fâni căpitanul cu șitarii (pușcași) făr vește loviți, pre după clăi, plaste înprejurând și pușcându-să.

Ober și unter-laintantu și ficiori șiți, în podul birtului suiți, s-au uitat păn pre capitanu cu 30 de șițari i-au tăiat". La pagina 258 referitor la aceeași eveniment spune: „*Eu în Potoc și în Sasca paroh, când la o biserică, când alta slujiam. Aici auzirăm de întâmplarea căpitanilor, al nostru, Paul Ivoșici, cu compania la apa Ilovii și al Panciovii, Gheorghe Radivoievici, cu șițari, Tomașevaț, tăiați*". Încheie informația despre acest eveniment la pagina 259 cu: „*Turcii cred că cei ce tăiasse pe căpitanul Radivoievici la Tomașevaț, 500 călăreți, ajungându-i cavaleria împărătească de cătră Panciova, ei fuga la Ui-Palanca (Palanca Nouă), în fortul nou s-au închis*".

Trebuie să reținem că în acest război austro-turc pe lângă armata imperială au luptat în mod organizat și regimentele grănicerești din Banat, atât în spațiul Banatului precum și în Serbia de răsărit. Chiar în evenimentul descris anterior ce sa desfășurat lângă podul de la Tomașevaț, au participat grănicerii din regimentul Panciovei. Însă-și căpitanul Radivoievici, cu cei doi subalterni ai săi, ce conduc în avangardă regimentul grăniceresc plecat de la Timișoara spre Panciova și acel grup de pușcași cu scop de cercetare, fac parte din regimentul Panciovei. Nu-i exclus, ca între cei 30 de pușcași căzuți morți printre clăile de fân din apropierea podului, alături de căpitanul lor, să fi fost și vreun străbunic ai actualilor uzdinenți, la fel cum e posibil ca printre cei rămași în viață, ascunși în podul birtului, alături de cei doi subalterni ai căpitanului Radivoievici, să fi fost și vreun străbunic de al nostru.

Dacă am lua în considerare toate informațiile obținute din relatările precedente inclusiv ale lui N. Stoica de Hațeg și le-am supune unei analize mai atente am observa câteva lucruri: - că pe parcursul anului 1788 pe un spațiu relativ restrâns dintre localitățile Uzdin, Tomașevaț, Orlovat și Botoș se fac mai multe deplasări de trupe a părților implicate în acest război și ca urmare au loc cel puțin două ciocniri între părțile beligerante.

Din informațiile preluate de la S. Milovanovici, A. Paraska și Stoica de Hațeg am putea reconstrui următorul scenariu al unei părți din întâmplări. În toamna anului 1788 turcii efectuează o incursiune în Banat. Mai exact pe data de 2 octombrie intră pe teritoriul Banatului dinspre Belgrad înaintând spre Becicherec, trec prin spațiul Uzdinului, continuă spre Tomașevaț și Orlovat oprindu-se pe malul drept al Timișului. La vestea primită despre intrarea și înaintarea turcilor, din Timișoara în întâmpinarea lor pleacă cele două unități de grăniceri în fruntea cărora pe post de avangardă mergea căpitanul Radivoievici. Turcii, pe data de 14 octombrie, în apropierea podului de pe Timiș de la acel timp, dintre Tomașevaț și Orlovat, îi întind o cursă avangardei grănicerești în care pierе căpitanul Radivoievici cu cei 30 de grăniceri ai săi. Cu siguranță că după acest episod turcii se pregătesc să aștepte și să înfrunte dispozitivul întreg a celor două

unități de grăniceri, dacă însă în același loc de la podul Timișului sau se retrag eventual la o altă poziție pe drumul pe care au venit în urmă cu 12 zile, e greu de presupus la fel cum e greu de presupus dacă între cele două părți are loc o noua ciocnire. Văzându-se însă atacați din spate de cavaleria împărătească (austriacă), turcii, părăsesc acest spațiu fără luptă, îndreptându-se spre est, către Dunăre și cetatea Palanka Nouă.

Cel de-al doilea eveniment, relatat de Borovszky și părintele Frențiu, deci lupta de la Uzdin, nu poate fi încadrată în precedentul scenariu, expus anterior, deoarece forțele militare ce participă la această luptă au alte sensuri de deplasare în spațiul amintit, sunt mai mari și în același timp sunt două formațiuni de cavaleriști iar epilogul acestei lupte pentru învinși este unul dezastruos.

Deci pe lângă evenimentul descris în anul 1788, în acest spațiu mai exact lângă Uzdin, are loc o luptă de amploare, dusă între spahiile (cavaleriștii) turci, cantonați temporar în fața acestei lupte, în lagărul de la Botoș și husarii imperiali conduși de Nauendorf (Nannendorf). În această luptă de lângă Uzdin husarii (termen maghiar pentru cavaleriști) conduși de colonelul-adjunct Nauendorf cum îl numește Borovszky, respectiv colonelul Nannendorf cum îi zice părintele Frențiu, obțin o strălucită victorie împotriva turcilor. Epilogul acestei lupte, după cum am mai amintit, pentru turci este unul dezastruos, fie că acceptăm că aceștia au fost aproape toți măcelăriți (Borovszky), sau că turcii au lăsat în mâinile lui Nannendorf mai bine de jumătate din armata lor (preotul Frențiu). Afirmatia făcută de Borovszky poate fi susținută și de faptul că, în spațiul Uzdinului și marginea lui, se găsesc câteva morminte colective (unele chiar masive), care ar putea ascunde osemintele celor căzuți în această luptă, cum ar fi cel de la „*Valea afundă*” respectiv celor de la movila „*Ludoș*” sau movila dintre slatina Idvorului și localitatea Idvor. Memoria colectivă, păstrează într-o formă oarecum ștersă și destul de vagă, o legătură între această luptă și osemintele ce zac la Valea afundă, dar, aceasta ar putea fi și o implementare făcută memoriei colective în perioada dintre cele două războaie mondiale de cei câțiva intelectuali care au cunoștință de respectiva luptă din documentele scrise.

Din cele relatate anterior trebuie reținut că la primul eveniment prin spațiul Uzdinului trec atât turcii cât și austriecii mergând din sud spre nord fără să se ciocnească, iar în cel de-al doilea eveniment - „*Lupta de la Uzdin*” - ambele formații cavaleriești intră în spațiul Uzdinului venind din nord. Pe lângă această departajare legată de spațiu, între cele două evenimente există și o departajare legată de timp. Primul eveniment evident se desfășoară de-a lungul primei jumătăți a lunii octombrie a anului 1788 pe când pentru lupta de la Uzdin, din păcate până la momentul de față nu am

putut stabili nici aproximativ timpul când aceasta a avut loc. Cel mai probabil că aceasta să aibă loc înainte de luna octombrie deoarece odată cu venirea iernii campaniile militare luau sfârșit pe anul în curs și se reluau în primăvara-vara anului următor. La fel trebuie reținut și faptul că orice deplasare de trupe înarmate nu puteau să nu afecteze populația localităților pe lângă care acestea treceau, la fel cum și o luptă cum era aceea de la 1788 de lângă Uzdin ce durează câteva zile nu putea să nu-i fi afectat grav pe locuitorii Uzdinului militar din trifoaie de la acel timp, mai ales dacă turcii înainte de a se retrage le dau foc satului. Interesant e de constatat faptul că în memoria colectivă a uzdinenților, nu rămâne înregistrat nimic, sau aproape nimic, din evenimentele ce au avut loc în anul 1788 fie că distanța în timp de peste 200 de ani să fi șters complet memoria asupra acestor lucruri, fie că frica, jaful și aprinderea satului din evenimentele anului 1788, să fi fost înlocuite de evenimentele nefaste și sângeroase ce se vor abate asupra Uzdinului și a locuitorilor săi în anii revoluționari 1848/49.

11. O să încheiem această „retrospectivă istorică” cu evenimentele ce au loc în timpul revoluției de la 1848/49. Încă de la început trebuie spus că aceste evenimente se desfășoară în a doua jumătate a anului 1848 și primăvara (aprilie-mai) a anului 1849.

Paraska Antal în monografia localității Covăcița la pagina 135, spune că în anul 1848, Uzdinul a fost aprins și a ars, iar la pagina următoare că în anul 1849, lângă Uzdin s-a dat lupta între maghiari și sârbi. Despre cel de-al doilea eveniment amintește și Nicolaie Corneanu în monografia eparhiei Caransebeș (pagina 595). Pentru informații mai complete vom apela și de această dată la istoricul Borovszky și preotul Teodor Frențiu.

Borovszky, în a sa Istorie a comitatului Torontal, la pagina 133, despre aceste evenimente face următoarea relație: „În toamna anului 1848 o unitate de rebeli domobrani a năvălit în sat și a alungat populația. Pe 7 mai 1849 generalul (domobran) Perczel Mór (Perțel Mor) cu 5.000 de soldați și 17 tunuri obține victoria asupra 7.000 de răsculați sârbi de sub comanda colonelului Puffer și cu această ocazie circa 1.000 de răsculați au fost capturați”.

Referitor la aceste evenimente, preotul Frențiu, în relatarea pe care o face, aduce un plus de informații: „În toamna anului 1848, pe timpul răzcoalelor naționale a minorităților asupra de maghiari cei din veci nouă dușmani, un grup de armată Honveziană, năvălind în sat și trecând sub ascuțitul sabiei pașnica populației care-și vedea doar de durerile și nevoile ei, aprinzându-le iarăși casele, uzdinenții, cu mic cu mare, înarmați cu coase și topoare, au dat o păruială de pomina în numai câteva zile acestor hoarde hunice, alungându-le până hăt departe, în albia Tisei. La nici

un an după acest fapt vitejesc al uzdinenților, în ziua de 5 mai 1849, locotent colonelul Perczel, cu o armată de 5.000 de oameni și cu 17 tunuri, s-a apropiat de Uzdin ca să întâmpine armata răsculaților de sub comanda generalului Puffer, care dispunea (și) de 7.000 de sârbi. Uzdinenții văzându-se între ciocan și nicovală deși simpatizau mai mult cu sârbii, în luptele ce s-au dat la 7 mai, nu s-au mai amestecat, căci nu au mai voit să mai aducă nici o urgie a răzbunărilor asupra satului lor și cu toată rezerva lor, în urma înfrângerii lui Puffer, ungurii lui Perczel în urmărirea dușmanului, le-a aprins iarăși satul”.

Referitor la textele prezentate trebuie precizat că termenii ca răsculați, rebeli, domobrani, atribuiți părților beligerante, nu pot fi luați cu înțelesul propriu, deoarece aceștia adesea nu corespund realității și recomandăm cititorilor să le considere simple cuvinte pentru departajarea părților implicate în evenimente.

Vasile Spăriosu - Grofu, în monografia sa intitulată „Istoria satului Uzdin”, pentru prezentarea acestor evenimente apelează la „memoria colectivă”, păstrată și preluată de la bătrânii (Moisă Dalea 1828-1904, Costa Crețu 1830-1911, Ruja Spăriosu 1827-1890, Iordan Puia 1843-1935) ce la timpul când se derulau evenimentele aveau între 5 și 21 de ani și care povesteau, cităm cele consemnate de V. Spăriosu: „Răsculații lui Koșut veneau pe drumul mare dinspre Tomașevaț. Țăranii din Uzdin fiind de partea austrieșilor s-au împotrivit răsculaților lui Kosut. Aceștia văzând că nu pot câștiga simpatia populației din sat încep omorurile de bătrâni, copii și femei care cum îi găseau pe stradă. Este cunoscut cazul unei familii Țăranu unde toți bărbații în număr de 6 au fost omorâți. Atunci preotul din sat, Nistor Onciu (1813-1900) cu o parte din populație intervine și omorurile încetează. Totuși țăranii au trecut de partea răsculaților. Familiile, povesteau bătrânii, au fost apărute cu armele pe care, fiind grănicieri, le păstrau acasă, cât și cu furci, sape, coase, topoare etc. Omorurile au fost săvârșite în partea nordică a satului dinspre Tomașevaț până la „Pociaca de piatră” de azi. Dar nici cealaltă jumătate din sat nu a scăpat mai bine. Armatele sârbești venind dinspre Covăcița au intrat în sat în același timp când în partea cealaltă unguri săvârșeau omoruri. Toate casele din partea dinspre Covăcița - partea sudică - au fost prădate de armata sârbească și apoi incendiate. Majoritatea populației din acea parte a pierit apărându-și casele și familiile” - încheiat citatul.

Autorul, în relatarea sa, mai amintește și cazul celor 8 păstori omorâți în „Cotul mic”, apoi cazul Iulcăi Ionașcu și al slugii acesteia, precum și faptul că țăranilor, venind seara de la câmp, cu carele cu boi pe drumul Padinii, în apropierea gării de tren, le-au fost luați boii de către unguri.

Despre evenimentele anilor revoluționari 1848/49, legate de Uzdin mai vorbesc următorii autori:

George Cipăianu, descriind activitatea lui Vicențiu Babeș în toamna anului revoluționar 1848, spune că *„pe la mijlocul lunii septembrie, acesta (Vicențiu Babeș, n.n.) petrece o săptămână în Banat, după ciocnirile cu isurgenții sârbi de la Vârșeț și de la Biserica Albă. La aceasta luaseră parte și români. Alte lupte s-au dat la Alibunar. Sârbii au ripostat cu vigilență, atacând localitățile Straja, Sânmihai, Uzdin, Moldova Nouă și Zichydorf”*.

Dr Gligor Popi: *„La 8 Mai 1849 s-a purtat lupta la Uzdin, în urma căruia revoluționarii unguri au ieșit învingători. Satul Uzdin a avut de suferit atât din partea armatei maghiare, cât și din cea a unităților sârbești de voluntari. Aici au fost uciși mai mulți români, iar o parte din sat a fost jefuit și ars. Numai din familia Țăran au fost ucise 9 persoane”*.

Trebuie spus că interesele românilor nu coincideau nici cu ale ungarilor și nici cu ale sârbilor astfel că, românii recurg mai mult la deviza *„să ținem noi cu noi”* sau, cum ne învață preoții (în unele cazuri concrete pe plan local), adoptând o formă mai specifică de manifestări revoluționare, organizând mari adunări populare cu caracter plebiscitar. Numai la Blaj au fost organizate trei astfel de adunări. În Banat, o mare adunare cu 12000 de participanți a avut loc la Lugoj. Scopul acestor adunări era să dea un gir democratic documentelor programate și adoptate.

Această ținută generală, luată și respectată de românii din toate spațiile în care aceștia trăiau (cu excepția lui Avram Iancu), pune în mare dificultate populația românească din Banat, unde au loc lupte de amploare între maghiari și sârbi, populația română aflându-se de cele mai multe ori între *„ciocan și nicovală”*, cum corect observa preotul T.Frențiu în cazul Uzdinului.

În Banat, după cum am afirmat anterior au avut loc lupte între maghiari și sârbi, aceștia fiind cantonați în lagăre sau tabere militare. Maghiarii erau cantonați la Vârșeț și la Becicherecul Mare, iar sârbii la Panciova, la Alibunar și la Perlez. Trebuie să menționăm că aceste lagăre de cantonament, în special cele sârbești s-au deplasat și în alte localități în dependență de desfășurarea luptelor. Astfel că, în afara lagărului de la Perlez, în apropierea Uzdinului, în acest an revoluționar s-au mai găsit lagăre temporare făcute la Săcula și la Tămășăvaț.

Primele ciocniri între trupele revoluționare sârbe și maghiare au avut loc la data de 30 iunie 1848 lângă Sâmiai (Locve), respectiv dintre armata austriacă și trupele revoluționare maghiare la 11 iulie, lângă Vârșeț.

Începând cu luna septembrie, luptele se intensifică, luând amploare spre sfârșitul lunii noiembrie, când trupele maghiare întreprind o ofensivă

împotriva trupelor sârbești în direcția Alibunar, Petrovo Selo, Satu Nou, Panciova.

Această ofensivă se termină cu înfrângerea maghiarilor, sârbii fiind ajutați în aceste lupte de voluntarii din Serbia, conduși de Voievodul Knicianin.

Sub conducerea lui Knicianin forțele sârbești reușesc o victorie la Tămășăvaț; asupra acestei bătălii vom face o referire preluată din ziarul local de Orlovat „*Orao*” (nr. 1/1998), al cărui redactor și textier este Radoie Drașcoviți din Orlovat. Dumnealui relatează că cele mai importante evenimente legate de această bătălie se desfășoară între zilele de 5 și 23 decembrie 1848. În această perioadă, forțele revoluționare maghiare, după încercarea nereușită din 17 noiembrie asupra lagărului lui Knicianin, revin și întreprind o serie de atacuri împotriva forțelor sârbești. Armata sârbească, alcătuită din grăniceri și voluntari, era îngropată cu pedestrași în șanțurile săpate în jurul monumentului lui Radivoievici (e vorba de căpitanul George Radivoievici căzut cu cei 30 de grăniceri ai săi, probabil la același pod, peste Timiș în războiul austro-ruso-turc din 1788-1791/92) și avea datoria de a opri atacurile cavaleriei maghiare. În schimb, topurile sârbești erau așezate pe partea opusă a Timișului, la Tomașevaț de unde băteau avangarda maghiară. Tămășăvațul era apărat de o formație mai mică de voluntari din Panciova așezați într-un grup de țințași, în 80 de trăsurile țărănești. Ungurii atacau din trei părți (Botoș, Lukićevo și Orlovat). Forțele sârbești erau îngropate în fața podului dinspre Orlovat, în timp ce o parte din forțele maghiare construiau un pod-ponton la Orlovat, îndreptându-se spre Tămășăvaț pentru a ieși în spatele lui Knicianin. După mai multe atacuri nereușite și pierderi considerabile, ungurii întrerup atacurile iar de acest lucru beneficiază Knicianin și trece o parte din armata sa la Tămășăvaț pentru apărarea acestuia. În lupta ce va urma, sârbii ies biruitori, alergându-i pe maghiari printr-o ceață deasă spre podul-ponton, iar mai târziu și din Orlovat. Pentru acțiunile militare ce se desfășoară pe perioada 5.12. - 22.12.1848 la Tămășăvaț și Orlovat, maghiarii angajează 12000 de soldați și 32 de topuri, pe când forțele sârbești erau alcătuite din 4082 de luptători și 12 topuri ușoare.

Trupele maghiare înfrânte, pe la jumătatea lunii ianuarie 1849, se retrag spre Tisa și, cu aceasta se încheie acțiunile militare în anul revoluționar 1848. Probabil că, la această retragere a trupelor maghiare spre Tisa, să fi făcut trimitere preotul T. Frențiu atunci când spune: „*Uzdinenii, cu mic cu mare, înarmați cu coase și cu topoare, au dat o „pâruială” de pomină în numai câteva zile acestor hoarde hunice, alungându-le până hăt departe în albia Tisei*”.

Mai trebuie precizat că românii din Imperiu, la începutul revoluției, în mod general, erau de partea revoluției maghiare; chiar și în Banat, partea ce ținea de administrația civilă, era înclinată ungarilor, cu mici excepții în unele localități învecinate cu granița militară, ca apoi, treptat, să treacă de partea sârbilor și a austriecilor, mai ales românii din granița militară. Aceștia, pe de-o parte, fiind și grăniceri, erau obligați să fie fideli împăratului și statului Habsburg și pe de altă parte, era normal să fie atașați sârbilor, trăind împreună în localități mixte sau făcând parte zeci și zeci de ani din aceleași unități grănicerești. Astfel că, și în lagărele militare sârbești se găseau destui români ce luptau împreună cu sârbii împotriva ungarilor.

Acest fapt, însă, nu-i protejează pe uzdineți ca în vara anului 1848 să nu fie atacați și prădați de sârbi, după cum ne informează amintitul Drașkovici pe paginile ziarului „*Orao*”. În data de 21.07.1848, spune că „*sârbii au atacat și jefuit neascultătorul Uzdin*”, iar în această „*prădare au murit tatăl și fiul Prokopic și Sava Krunici din Orlov!*”.

Se știe că sârbii din Orlovat au luptat alături de voluntarii din Serbia aduși de Knicianin și cantonați la Perlez, respectiv la Sacula și la Tămășăvaț. Deci, este evident că, în cazul de față este vorba de un atac al unui grup militar și de un jaf armat și că, pe lângă cele două jertfe umane au existat și altele, atât de partea atacanților, cât și de partea celor atacați.

În primăvara anului 1849, guvernul revoluționar maghiar a făcut apel la generalul polonez, Iosef Bem, care coordonează o puternică ofensivă a armatei maghiare, prin care a reușit să cucerească o mare parte a Transilvaniei, în afară de zona munților Apuseni, unde lupta „*Craiul Munților*” (Avram Iancu), iar, la începutul lunii mai, 1849, să cucerească întreg Banatul, cu excepția Timișoarei, care rezistă unui asediu de 114 zile, până în 9 august 1849.

În această campanie din luna mai, condusă de generalul Bem, are loc și lupta de la Uzdin, în data de 7-8 mai 1849, în care ungurii au ieșit învingători.

Dominația maghiară în Banat, în urma cuceririi Timișoarei durează doar câteva zile, deoarece Franz Iosif (devenit împărat la Viena în decembrie 1848), cere ajutor Rusiei țariste pentru înăbușirea revoluțiilor din imperiu.

Astfel că, la 13 august 1849 armata maghiară a capitulat la Siria în fața trupelor țariste.

Nu putem încheia această relatare asupra evenimentelor din anii 1848/49 prin care trece Uzdinul și cetățenii lui, fără să prezentăm un document extrem de valoros ce reprezintă rezultatul cercetărilor efectuate de preotul Todor Miclea, căruia îi mulțumim și pe această cale căci a avut bunăvoința de a ne pune la dispoziție cuvântarea rostită pe data de 7 mai

2000 cu ocazia sfințirii troiței așezate pe marginea șoselei Uzdin-Tămășăvaț.

Domnia sa, cu această ocazie, pregătește și un pomelnic pentru pomenirea sufletelor celor răposați, extras din matricolele morților pe anul 1849. Presupunând că, într-un mormânt colectiv masiv, cum este acesta din drumul Tămășăvațului nu se pot găsi decât oseminte umane provenite în urma unei confruntări armate sau în urma unei mari epidemii de morți, cei uciși (omorâți) și cei morți de holeră. Aceste două categorii înseamnă un total de 230 de decese. Ucise sunt 131 de persoane iar printre aceștia s-au găsit 99 bărbați și 24 femei, 3 băieți și 5 fete; restul de 99 de persoane au holera ca motiv al decesului (totalul deceselor pe anul 1849 este de 927 de persoane).

Să revenim însă la revoluție și la jertfele acesteia în rândurile uzdinenilor.

Toate izvoarele documentare menționează ziua de 7 mai 1849 ca zi a desfășurării luptei de la Uzdin, dintre revoluționarii, maghiari și sârbi. Aceeași zi este susținută și de documentul pe care îl folosește preotul T. Frențiu. Documentul respectiv însă precizează că maghiarii, conduși de locotenent-colonelul Perczeh, se apropie de Uzdin pe data de 5 mai pentru a întâmpina pe sârbii de sub comanda generalului Puffer.

Aruncând o privire pe cele patru file ale pomelnicului, foarte ușor se poate observa că un număr însemnat de persoane ucise apar înainte de data de 7, respectiv 5 mai. Primul trecut ca ucis în cartea matricolă a răposaiților este Iovan, fiul lui Marcu Onciu, ucis pe data de 26 aprilie și înmormântat pe data de 27 aprilie 1849. Tot pe data de 27 aprilie sunt înmormântate încă 6 persoane; printre care se regăsește și Filip Spăriosu (străbunicul lui Iova Sosdeanu) despre care Vasile Spăriosu-Grofu, în cartea sa, spune că a făcut parte din grupul celor 8 păstori - omorâți în „*Cotul Mic*” (Filip Spăriosu era frate cu străbunicul lui Vasile Spăriosu). E posibil, ca cel de-al optulea să fi fost înmormântat ulterior sau să fi fost grav rănit și decesul să fi urmat cu câteva zile întârziere.

Mai poate fi observat că, din 26 aprilie și până pe 4 mai inclusiv, sunt omorâte și înmormântate 31 de persoane.

În ziua de 5 mai nu existau astfel de înmormântări, însă pe data de 6 mai sunt trecute chiar 9 înmormântări de omor. Pe ziua de 7 mai nu existau înmormântări (poate și din cauza desfășurării luptei în ziua respectivă). Însă, pe zilele de 8 și de 9, acestea însumează cifra de 21 de cazuri.

Începând cu ziua de 10 mai, când sunt înregistrate 6 cazuri, numărul de înmormântări din omor se micșorează la 3-4 cazuri pe zi, uneori

și cu pauze de o zi sau chiar mai multe, ca până la sfârșitul lunii mai, din cele 131 de persoane ”ucise” să fie înmormântate 110 persoane.

Restul de decese, până la cifra 131, fiind vorba de persoane rănite, devin tot mai rare, astfel că, o parte din decese au loc chiar în lunile de toamnă. În special este semnificativă luna octombrie, când apare un grup de 9 persoane înmormântate între 9 și 15 octombrie iar la două din acestea stă consemnat că au fost ucise acasă. Astfel, Pavel Teodorovici absolvent la teologie este ucis acasă și înmormântat pe data de 11 octombrie iar Iconia, soția lui Mihai Crețu este ucisă la ea acasă și înmormântată pe 25 octombrie. Fără îndoială că nu poate fi vorba de un nou grup de jertfe, separate de cele din lunile aprilie și mai. Cu siguranță că și printre aceia s-au găsit unii ce au fost atacați și omorâți sau răniți la casele lor, dar că acest lucru nu a fost consemnat.

Trebuie remarcat că în lipsa preoților Uzdinului din acest timp, Trifu Botică și Petru Dimitrevici, ce reprezintă și ea o enigmă în sine, înmormântările sunt oficiate de un preot venit temporar din altă parte, Dimitrie Murgu, care, ne fiind localnic, probabil că nu a cunoscut oamenii sau poate nici nu a considerat important să precizeze locul unde a fost săvârșită rănirea sau omorul. Preoții Trifu Botică și Petru Dimitrevici, după o absență de câteva luni, poate chiar jumătate de an, apar din nou în matricole abia din 7 august 1849. Consemnarea și specificarea celor două cazuri cu uciși la casele lor poate avea legătură cu întoarcerea celor doi preoți. În acel grup de 9 persoane decedate în octombrie se găsea și fiica preotului Petru Dimitrevici.

De ce cei doi preoți nu-și oficiază atâta timp serviciul, dacă erau răniți sau erau răpiți închiși, luați ostatici sau se găseau în vreo bejanie, rămâne de elucidat. Oricum, dispariția lor este legată de evenimentele tumultuoase de la sfârșitul anului 1848 și începutul lui 1849.

Ar mai putea fi remarcat că:

- Cele mai multe înmormântări a celor uciși au avut loc în zilele de 27 aprilie (7 persoane), 30 aprilie (8 persoane), 2 mai (8 persoane), 6 mai (9 persoane), 8 mai (13 persoane) și 9 mai (8 persoane).

- Din unele familii au fost ucise mai multe persoane și chiar familii întregi. Astfel pe 27 aprilie din familia Spăriosu au fost înmormântate 3 persoane (toți bărbați), pe 1 mai din familia Puia 3 persoane, pe 6 mai din familia Nicodin 7 persoane, pe 8 mai din familia Onciu 3 persoane iar din familiile Mezin, Jurca și Bălan câte 2 persoane. În ziua de 9 mai toate persoanele înmormântate în număr de 8 au făcut parte din familia Țăran. Probabil că la acești 8 plus Măria soția lui Moisa Țăranu înmormântată pe data de 6 iunie să se raporteze profesorul Popi ca însumând cele 9 jertfe ale familiei Țăranu. Între cele 8 persoane de pe 9 mai

s-au găsit 3 bărbați care împreună cu cei 3 înmormântați pe 30 aprilie puteau să reprezinte cei 6 bărbați din familia Țăranu, de care amintește V. Spăriosu - Grofu, păstrați în memoria colectivă ca omorâți în timpul revoluției. Dealtfel, totalul de omorâți în aprilie-mai 1849 din familia Țăranu ajunge la numărul de 14 persoane.

Cu toată mulțimea informațiilor ce ne stă la dispoziție în prezent, trebuie cu regret să constatăm, că acestea nu sunt suficiente, pentru a reconstrui evenimentele ce au avut loc în acei ani 48/49 și suferințele prin care au trecut Uzdinul și locuitorii săi. Putem totuși reține câteva lucruri. Memoria colectivă păstrează până în zilele noastre cel puțin două momente importante legate de acele evenimente. Unul este acela că revoluționarii unguri au intrat în sat dinspre nord săvârșind jafuri și omoruri până la „*pociaca de piatră*” iar concomitent cu aceasta același lucru se întâmplă și în cealaltă jumătate de sat dinspre sud în care intră sârbii. Cel de-al doilea moment se referă la încercarea nereușită de a preîntâmpina aceste evenimente. Preotul satului, cu o parte din localnici, a ieșit (cu crucea) în drumul Tomașevațului cerându-le ungarilor să nu intre în sat. Ungurii în loc să de-a ascultare rugămintilor acestui grup pașnic, alcătuit din bătrâni, femei și copii, îl măcelăresc pur și simplu, „*trecându-i prin ascuțișul săbiei*”. Parcă și unele informații scrise cum ar fi cele folosite de Borovszky și preotul Frențiu referitoare la lupta de la Uzdin ar veni să confirme acest lucru.

Este greu de legat și mai ales de concentrat într-un timp scurt și-o unitate logică, evenimente cum ar fi măcelul celor din drumul Tomașevațului, cu o luptă în care participă peste 10.000 de luptători, cu o intrare concomitentă în sat, fie înainte de luptă, fie după luptă a ambelor părți beligerante și cu omoruri masive a locuitorilor Uzdinului începând cu data de 26 aprilie. În special un mare semn de întrebare îl ridică apariția omorurilor începând cu 26 aprilie mai ales dacă avem în vedere că ungarii se apropie de Uzdin în ziua de 5 mai iar lupta când aceștia îi înving pe sârbi se desfășoară în timpul zilei de 7 mai. Răspunsul ar putea fi eventual acela că soldații maghiari din divizia Kalman, staționați în Orlovatul părăsit pe data de 18 aprilie 1849, au făcut una sau mai multe incursiuni în Uzdin înainte de 7 mai.

Pe de altă parte nu este însă exclus ca acea intrare concomitentă în sat a celor două părți confruntate (unguri și sârbi) să fi avut loc cu altă ocazie, poate chiar (sau mai îndată) în anul precedent. La fel cum nu ar putea fi exclusă nici posibilitatea ca memoria colectivă să fi concentrat toate evenimentele legate de Uzdin din ambii ani revoluționari și în felul acesta să fi alcătuit o sinteză a acestor evenimente.

Merită cu siguranță să reținem și consemnăm și unele informații ce se referă la anul 1848. Astfel Radoie Drașcoviți spune că pe data de 21.7.1848 sârbii au atacat și jefuit „*neascultătorul*” Uzdin. George Cipăianu zice că în urma bătăliilor de la Vârșet și B.Albă sârbii printre mai multe localități cu populație românească atacă și Uzdinul. Parasca Antal ne informează că în 1848, Uzdinul a fost aprins și a ars (nu se spune însă cine i-a dat foc). Borovzky zice că în toamna anului 1848 o unitate de rebeli domobrani a năvălit în sat și a alungat populația. Preotul Frențiu referitor la același eveniment spune că în toamna anului 1848 un grup de armată honveziană năvălesc în sat și trec sub ascuțitul săbiei pașnica populație aprinzându-le iarăși casele (deci au mai fost aprinse). Toate acestea însemnând că Uzdinul a fost în anul 1848 cel puțin o dată atacat de sârbi și cel puțin o dată de unguri. Nu pot fi trecute cu vederea nici suferințele enorme prin care trece populația acestui sat, jafurile de bunuri materiale, aprinderea curților și a caselor, omorurile săvârșite cu aceste ocazii și mai ales omorurile masive din aprilie-mai 1849. Oare cu ce să fi greșit cei 131 de uzdineți - bărbați, bătrâni, femei, copii - revoluționarilor pentru a-i măcelări în acel hal. Să fie aceasta o revanșă pentru ceva ce sa întâmplat în anul precedent și ce nouă deocamdată ne scapă. Poate că cercetările de viitor să aducă mai multă lumină în elucidarea acestor evenimente.

Până atunci, noi uzdineții de astăzi suntem datori să ne închinăm cu pietate și să le păstrăm memoria, căci ei nu au fost numai consătenii și rudele noastre, ci au fost și trebuie să rămână martirii noștri, căci au plătit cu viețile sale niște timpuri de restriște. Pentru a-i cunoaște și a-i aduce mai aproape de noi considerăm că numele lor trebuie făcute publice.

Bibliografie:

1. ALEXANDRU GYURIS – Contribuți la Geografia istorică a Banatului în secolele IV-XII – Lucrările Simpozionului ”Oameni de seamă ai Banatului”, pe anul 1998, pagina 37.
2. IBIDEM
3. IDEM, pagina 41.
4. IBIDEM
5. VASILE V. MUNTEAN – Contribuți la Istoria Banatului Timișoarei, 1990. pagina 72.
6. IBIDEM
7. IBIDEM
8. ALEXANDRU GYURIS – Contribuți la Geografia Istorică a Banatului în secolele IV-XII, pagina 44.

9. IBIDEM
10. IBIDEM
11. FRANCESCO GRISELINI – Încercare de Istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei, Timișoara 1984, pagina 39.
12. IBIDEM
13. IBIDEM
14. IBIDEM
15. IBIDEM
16. IBIDEM
17. NICOLAIE STOICA DE HAȚEG – Cronica Banatului, Timișoara 1981, pagina 122
18. FUAD SLIPČEVIĆ – Istoria naroda, Saraievo 1959, pagina 195-196
19. VASILE V. MUNTEANU – Contribuți la istoria Banatului, pagina 85, 108.
20. Dr. ALEXA IVICI - Istoriya Srba u Vojvodini (din cele mai vechi timpuri până la înființarea graniței pe Tisa și Mureș – 1703), Knjiga Matice Srpske br.50, N. Sad 1929, pagina 335.
21. IBIDEM
22. F. GRISELINI – Istoria politică a Banatului, pagina 105.
23. IBIDEM
24. IDEM, pagină 115.

Capitolul II

O carte din trecutul Uzdinului despre notarul Iştván Rehak

Înainte de a trece la prezentarea cărţii, țin neapărat să-i mulțumesc, și pe această cale, bunului uzdinean și mare om de suflet, acel ce a fost, până nu demult, Dr. veterinar Dimitrie (Tie) Spărius, precum și familiei sale, pentru bunăvoința de a ne pune la dispoziție această carte din biblioteca familiei. Lor le datorăm păstrarea acestei cărți și scoaterea ei din întunericul uitării.

Cartea este scrisă și tipărită în limba maghiară, conține 49 de pagini și e tradusă în limba sârbă la cererea noastră de profesoara Ana Kovaci, translator profesionist din Vârșeț. Lipsind coperta, nu cunoaștem anul și locul tipăririi. Noroc că cineva a fost totuși prevăzător (probabil preotul Traian Bojin) și a lăsat pe prima pagină a cărții, o notiță în limba maghiară, care să ne spună numele autorului. Autorul este Pal Topal (Pavel Topală), învățător în Omlod (Omolița). Se pare că autorul consumă, pentru scrierea acestui text, o durată de timp de aproximativ un an, pe care îl finalizează, probabil, pe parcursul anului 1905. Textul cuprinde 9,5 din cei circa 10-12 ani de activitate a lui Iştván Rehak la funcția de notar al Uzdinului.

Textul este repartizat în două părți, nu tocmai distincte. Pe primele cinci pagini, autorul încearcă să ne introducă treptat în temă, apelând la gânduri, idei sau citate, a unor personalități sau autori cunoscuți, apelând chiar și la Biblie. Combinând toate acestea, cu elemente de patetism până la lacrimi a stării de fapte, exemplificate, prin cazul Uzdinului și a notarului Iştván Rehak, și elemente uneori apologetice aduse ideii și sistemului liberal de guvernare a statului maghiar.

Partea a doua, sau poate că e mai corect spus, restul textului reprezintă, în fond, un adevărat „*cap de acuzare*” înaintat spre apreciere și judecată opiniei publice și autorităților statului, alcătuit în 29 de puncte, care are drept scop, să-l aducă pe „*inculpatul*” Iştván Rehak, notarul Uzdinului din acel timp, pe „*scaunul acuzaților*”. Deci își propune să dezvăluie opiniei publice, precum și autorităților statului de diferite niveluri abuzurile în serviciu, specula și șmecheriile de tot felul, în special cele financiare și cele ce aduceau un venit material în cont propriu. Cu un cuvânt, toate mârșăviile la care putea recurge cel mai înalt reprezentant al statului într-o comună, cum este evident în opinia autorului cazul notarului Uzdinului, în persoana lui Iştván Rehak.

Despre autor știm doar atât că era învățător în Omolița. Este, însă, greu de stabilit care sunt legăturile autorului cu Uzdinul și, în special, cu notarul Rehak. Cert e ceea ce reiese din text, că el cunoștea bine satul și locuitorii lui, evenimentele și împrejurările în care acestea s-au desfășurat. Probabil că pentru lucrurile legate de activitatea primăriei, să fi avut informatori „speciali” din rândul angajaților, poate chiar cei doi vice-notari, pentru care avea afecțiuni de simpatie și care, după cum se vede din text, erau în dizgrația notarului Rehak.

Atitudinea autorului față de statul ungar, guvernarea liberală și demnitarii superiori ai statului e una de simpatie. Răul, după cum putem deduce, găsindu-se la nivelurile inferioare, precum ar fi cei câțiva notari de teapa lui Rehak. Și eventual tot atâți susținători ai acestora din rândul demnitarilor statului de rang regional. Aceștia, prin gestionarea proastă și comportament defectuos, pomite de la interese personale, josnice și meschine, aduc mari prejudicii, atât comunităților și cetățenilor pe care îi reprezintă, cât și statului în general. Prejudiciile, ne fiind numai de ordin material sau social-economic, ci și de ordin politic, mai ales într-o comună cu 6.000 de locuitori, cum este Uzdinul. Aceștia, făcând parte din populația minoritară din punct de vedere național, nemulțumirile pot primi alte conotații sau însușiri. Pot primi chiar și forme de revoltă sau să „se dedea” la îmbrățișarea ideilor socialiste, care „*prind ușor tocmai la populațiile minoritare*”. Uneori pare să lase impresia, că ar avea chiar și unele rețineri, evitând pe cât putea să-i pună în context negativ, fie că vorbește de ei ca indivizi-persoane, fie că vorbește la forma generală, de comunitate sau grup etnic. Excepție, face în câteva cazuri izolate, când cu nume, de 2-3 persoane vorbește în sens negativ, ne putând probabil să evite acest lucru, fiind vorba de colaboratori în „*afaceri*” ai lui Rehak. În general autorul se așează în postura de protector al obștii și al locuitorilor Uzdinului, uneori lăsând chiar impresia că ar face și el parte dintre aceștia. Le deplânge soarta de a avea parte, în acești câțiva zeci de ani de administrație ungară, de mai mulți notari răi, apogeul răutăților fiind însă atins, bineînțeles, de notarul Rehak. Cititorul, la prima lectură a acestui text, rămâne profund impresionat de violența și agresivitatea limbajului folosit de autor la persoana lui Rehak și, în același timp nedumerit, chiar derutat și oarecum dezamăgit. Bineînțeles, aceste sentimente pot fi total subiective. Este însă greu de înțeles înverșunarea, dar și necesitatea autorului de a scrie și tipări acest text de acuzare împotriva „*inculpatului*” Rehak. Acuzația fiind alcătuită în așa fel încât să agraveze pe cât se poate situația inculpatului și să nu-i ofere acestuia nici cea mai mică șansă de deculpă. Autorul se concentrează în descrierea evenimentelor numai în această direcție, fără să redea o descriere completă a evenimentelor, considerând probabil, că atât cei abilitați să preia măsuri împotriva lui Rehak, cât și opinia publică, cunoșteau îndeajuns restul necesar pentru a înțelege lucrurile expuse, lăsându-ne în felul acesta pe noi, trăitorii de azi, lipsiți de informații complete și atât de necesare.

La fel, e greu să ne pronunțăm și în ceea ce privește obiectivitatea autorului. Probabil că majoritatea acuzațiilor la persoana notarului erau fondate, mai ales că acesta avea deja câteva admonestări și chiar două amenzi plătite, pentru neglijențe în serviciu și încălcarea legii. Nu putem exclude nici unele mici insinuări. Se face însă observată o oarecare inconsecvență a autorului în susținerea anumitelor supoziții, precum și folosirea unor argumente. Oricum și indiferent de pretențiile noastre, învățătorul Pavel Topală, în circa cele 50 de pagini de text, vrând ne vrând, ne lasă și destule informații, care să aducă mai multă lumină în trecutul satului nostru, din perioada de administrare maghiară a Banatului, și în special din cei circa zece ani de funcționare a lui Rehak, descriși de autor, începând cu anul 1896.

Să vedem totuși câteva abuzuri din „*procesul intentat*” de autor notarului Rehak.

Un decret ministerial vechi de 4 ani, din care reieșea că drumurile din hotarul satului trebuie măsurate, reglate și însemnate, Rehak îl pune la ordinea de zi în fața Adunării Comunale. Adunarea respinge cu unanimitate acest lucru ca ne fiind strict necesar. Rehak însă, nu e de aceeași părere și insistă asupra acestuia. Dar, înainte de a întreprinde ceva concret în direcția efectuării acestor lucrări, la licitația fictivă cu doi licitanți, montați, din pădurea satului, pe un preț de nimic, cumpără o cantitate mare din cel mai calitativ lemn, pentru a confecționa din el stâlpi ce vor fi folosiți la însemnarea drumurilor și pe care îi va vinde cetățenilor în acest scop iar o parte din acest lemn îl folosește pentru stâlpi („*pari*”) în propria-i vie. După aceasta, fără consimțământul Adunării Comunale, angajează o persoană necalificată, pe un oarecare Kremer, de profesie palier, pentru măsurarea și îndreptarea drumurilor, pe care îl plătește din casieria comunală, cu o sumă mare de 6.000 coroane.

Lucrările fiind prost efectuate din ordinul organelor superioare, acesta revine la Uzdin și câtorva persoane mai influente din sat repară greșelile făcute, majoritatea afectată rămâne totuși „*păgubașă*”. Pe această problemă, Adunarea Comunală a avut mai multe dezbateri, până la urmă notarul și judele comunal au fost pedepsiți de organele superioare, în definitiv, lucrurile rămân totuși așa cum au fost aranjate de Rehak.

- Când se organizează licitații pentru vânzarea fânului comunal, Rehak își rezervă lui, la prețul inițial, cele mai bune parcele, respingându-i pe alții să concureze la aceste parcele.

- Pe angajații primăriei din rândul păzitorilor de câmp, „plăeșilor” și „froșpanilor”, îi folosea pentru lucrările din propria-i gospodărie, la îngrijirea și păstoriarea animalelor, cositul și transportul de fân, săpatul viei și altele. Chiar mai mult, îi trimite să-i păstrească animalele sale în locuri interzise și să folosească fân și altă hrană de la „ștala bișilor”.

- Pentru cereri, contracte, jalbe și alte acte scrise, lua de la oameni sume uriașe, în acest sens sunt enumerate mai multe persoane cu actele și sumele plătite.

- În anul 1904, Rehak cumpără mașină nouă de treierat grâu. În felul acesta, devine concurent celorlalți posesori de mașini, dar mai ales lui Gavrilă Gujbă, care înaintea lui cumpără mașină nouă. Lui Rehak, însă nici prin cap nu i-a trecut să devină un concurent loial. El beneficiază de autoritatea funcției pe care o exersa și aranjează clienților lui Gujbă să nu le ajungă la timp „permisul de treierat” și îi determină pe aceștia să treacă la el, lasându-l pe Gujbă în felul acesta fără clientelă și fără venit. Datorită acestui fapt, Gujbă ajunge în situația de a nu fi capabil să-și onoreze o parte din datoria pentru cumpărarea mașinii. Fabricantul, om de omenie, informat de ce a pățit Gujbă cu Rehak, îi amână acestuia achitarea datoriei cu un an.

- Rehak, nu numai că a făcut concurență posesorilor de mașini de treierat, ci a concurat și căruțașii ce transportau grâul cu trăsurile lor, pentru comerțianții de cereale din Uzdin. A cerut acestora să-i încredințeze lui transportul grâului, astfel că unii să nu se pună rău cu notarul, i-au acceptat „oferta”.

- Autorul îi cere lui Rehak să dovedească unde sunt și pe ce s-au cheltuit cei 5566 florini economisiți și lăsați de Leo Wahtel, care era notar cu ani în urmă. Unde e interesul de la acești bani, depuși la bancă „atâția șir de ani” și pe ce s-au cheltuit?

- Îl acuză și de prejudiciul premeditat și în interes propriu, adus bugetului comunal, vânzând strugurii din via satului, necopti îndeajuns, la un preț redus de 8-10 crițari, ca apoi întreaga toamnă intelectualitatea satului și alți cetățeni să fie nevoiți să cumpere struguri din via sa, la un preț de 20-25 crițari / kg.

Abuzurile săvârșite de Rehak pot fi interesante, dar suntem nevoiți să renunțăm la prezentarea lor, fiind constrânși să economisim spațiul, în cele ce urmează vom încerca să sustragem din text doar acele lucruri care ar putea prezenta eventuale informații documentar-monografice.

- Din textul ce ne este pus la dispoziție de autor putem reconstitui lista de notari ai Uzdinului, pe perioada de la desființarea Confiniului Militar, până în preajma primului război mondial. Ei sunt: Leo Wachtel, fost ofițer, rămâne în Uzdin, în urma desființării graniței militare și devine notar. Este cel mai vrednic și corect și lasă la plecarea sa „*vistieria*” primăriei cu un suficient considerabil de circa 5.500 florini; urmează apoi Vulkan, Pap și Zivkovic. În anul 1896 este strămutat din Baranda la Uzdin, Iștvan Rehak. Pe acesta autorul îl descrie în cele mai sumbre culori, fiind rău, escroc, și atât de stricat, încât și „*ficatul în el era stricat*”. Că în cei 9,5 ani de „*adevărată tiranie*” a dus comuna și populația la dezastru. O parte din populația rămasă fără case și avere este nevoită să ia drumul pribegiei spre România, Bulgaria sau America și „*că în primăvară să pregătesc un număr de circa 50 de familii să părăsească Uzdinul*”.

- De asemenea, ne putem crea o imagine cât de cât sumară, despre felul cum a fost organizată și administrată comuna. Obștea era condusă de Adunarea Comunală sau un Sfat Comunal alcătuit din 44 de membri. Printre cei mai remarcabili membri ai Sfatului, autorul îi enumera pe directorul băncii, Iova Lupulescu, preotul Onoriu Conopan, medicul Simeon Pecuraru, preotul Iancu Milu, comercianții Ignat Klaber și Simon Geren, viralistul (sfatului) Simon Kon, iar ca cel mai chibzuit membru din rândul țăranilor autorul îl remarcă pe Costa Crețu. În administrația locală cele mai importante funcții erau ale notarului și judeului comunal, în funcția de jude comunal în timpul lui Rehak se află țăranul Vasile (Vasa) Crețu. Mai existau două locuri de vice-notari și un post permanent de executor comunal. Din personalul angajaților primăriei făceau parte și: păzitori „*plăieșii*”, „*frospanii*” și îngrijitorii animalelor de prăsilă ale satului. Este clar că în primărie pe lângă evidența stării civile sau a altor lucruri strict administrative era nevoie și de o evidență amplă și riguroasă a colectării și contabilizării impozitului și a numeroaselor taxe.

- Locuitorii Uzdinului, încă din perioada Confiniului Militar, aveau drept să cumpere sare la un preț redus, drept de care continuă să beneficieze și pe parcursul Administrației maghiare. Sarea se obținea pe membru de familie la prețul limită (fixat). Bani pentru sare erau adunați din timp de primărie și depuși la „*prima instituție de economie a Uzdinului*”, iar de pe interesul obținut de 6-8% se achitau cheltuielile transportului și ale distribuției.

- Fiind vorba de instituția de credite și economii (director Iova Lupulescu) este interesant de observat că acesteia, ori de câte ori ar fi amintită, de fiecare dată i se pune în față numeralul „*Prima*”, numind-o cu regularitate prima instituție de economii a Uzdinului. Prin aceasta se dă de-nțeles că în Uzdin, la timpul respectiv, ar exista sau cel puțin și-ar desfășura

activitatea și alte instituții financiare. Cu o ocazie autorul îl acuză pe Rehak pentru o sumă de bani publici, pe care dacă deja nu i-a depus la prima instituție financiară locală, putea să-i depună la Casa Primăriei cu același interes obișnuit de 6-8%. Rehak, în schimb, depune acești bani la „*instituția de economii sârbă*”, legată de numele lui Živa Tokin și a cunoscuților oameni politici Iașa Tomici și Svetozar Miletici.

- În toamna anului 1898 pășunea din „*Bunare*” în suprafață de 200 „*jugăre pătrate*” este transformată în ogor, cu scopul de a fi parcelată în parcele de 2-5 jugăre și rentată sătenilor pe o perioadă de șase ani. La această măsură se recurge deoarece obștea (comuna) devenise incapabilă să-și achite impozitul suplimentar, datorită gestionării proaste din ultimii ani. În mod obișnuit acest impozit suplimentar pentru localitatea Uzdin era de 8%, în timpul lui Zivkovići. Pe anul 1896 ajunge 18%, iar în timpul lui Rehak, pe anul 1898 chiar 39%. Măsura luată a dat rezultatele scontate, astfel că la începutul anului 1904, Sfatul Comunal aduce cu unanimitate hotărârea ca pământul în cauză să fie readus menirii inițiale, având în vedere că impasul financiar a fost depășit, insolvența și pericolul impunerii unei eventuale curatele evitate, dar mai ales că în acești aproximativ șase ani, fondul de animale se mărise de 4 ori. Rehak, având interese personale, ignoră această decizie a Sfatului și ezită s-o execute. El însuși, ca prim licitant, arendează o suprafață apreciabilă din cel mai bun pământ, ca din acesta o parte să-l renteze țăranilor din sat la sume mai mari, iar restul îl folosește ca pășune pentru animalele sale – lucruri inadmisibile unui notar, între cetățeni și reprezentanții acestora pe de o parte și Rehak cu 2-3 acoliți ai săi de altă parte, se dezlănțuie un adevărat litigiu administrativ, pe problema, care e menirea acestui pământ, ogor sau pășune, cu mai multe demersuri, plângeri și recursuri adresate forurilor superioare. Probabil fără succes, căci după cum se vede acest pământ este folosit ca ogor până în zilele noastre.

- Probabil că cea mai importantă informație pe care ne-o lasă autorul acestui text este informația că în hotarul Uzdinului există și pământ, așa-zis „*domenial*”. Logic, se putea deduce și până acum că acesta exista, fiindcă altfel nici nu putea funcționa o localitate grănicerească, dar e pentru prima dată când acest lucru este confirmat într-o formă documentară. Ce reprezintă în fond acest pământ domenial într-o localitate militară? Este acel pământ ce nu era distribuit în totalitatea sa grănicerilor în termen și se păstra în rezervă pentru noi înrolări. Acest pământ ținea de Domeniul Coroanei al familiei Habsburge în perioada Confiniului Miliar, ca apoi să intre în patrimoniul statului ungar. Pe timpul administrației maghiare în Banat acest pământ era gestionat de Sfaturile Comunale locale până prin anii 1900-1905 și era rentat prin scoaterea la licitație publică. De la anii amintiți anterior,

statul maghiar începe să vândă acest pământ în moșie („pe vecie”) celor interesați să-l cumpere. Vânzarea acestui pământ în cazul Uzdinului se pare că are loc pe parcursul anilor 1905/1906. Din păcate, autorul nu ne spune care este exact acest pământ, ce suprafață e în întrebare și care sunt condițiile de vânzare-cumpărare. Ne dă totuși câteva indicii, pe baza cărora am putea eventual identifica măcar o parte dacă nu în întregime acest pământ domenal. Acesta fiind afectat de apele ce se rețineau pe el, ne având scurgeri naturale, era nevoie de măsuri de ameliorare, prin săparea de canale. În acest sens, Rehak îl angajează pe un oarecare Veis (o), inginer particular din Timișoara, care avea să execute măsurările și proiectarea canalelor și digurilor necesare. Pentru aceasta a fost răsplătit din banii primăriei cu suma de 400 coroane, realizarea întregului proiect urmând să coste 60-80 mii de coroane. Dacă însă știm că unele din marile bări din hotarul Uzdinului, cum ar fi „Bara Puturoasă”, „Bara caldă”, „Bârnovața” sau „Bara lui Tămaș” au fost canalizate înainte de primul război mondial, atunci acest pământ domenal nu putea fi decât în imediata apropiere a acestor Bări.

- Să ne mai reținem puțin, la problema pământului. Probabil că mulți din actualii uzdinenți și-au pus întrebarea: cum se face că noi deținem o suprafață mare de pământ în hotarul Tomașevațului, la granița cu hotarul Uzdinului? Acest pământ, la fel făcea parte din pământul domenal și atunci când a fost vândut de statul maghiar, a fost cumpărat de bunicii sau străbunicii noștri. „Anul trecut (spune autorul) în octombrie” (probabil să fie vorba de anul 1903), Rehak cu un companion al său câștigă licitația organizată de comuna Tomasevaț și cumpără în arendă, pe timp de 6 ani, 400 „jugăre pătrate” de pământ din hotarul acestei comune, la granița cu hotarul Uzdinului, la prețul de 18 crițari jugărul, pe care apoi îl arendează țăranilor din Uzdin, la prețul de 28-30 crițari. În aceeași zi la „porânca” din fața primăriei, Rehak și companionul său anunță că cei interesați pot să li se adreseze, începând cu după-masa aceleiași zile, pentru alcătuirea contractelor. Autorul precizează că pământul în cauză „din-todeauna a fost arendat și lucrat de uzdinenți”. Această afirmație ne dă de înțeles de ce uzdinenții dețin atât de mult pământ în hotarul comunei vecine. Acest pământ fiind vândut de statul ungar, în anii imediat următori, este cumpărat „pe vecie” (moșie) de cei ce îl lucrau în trecut, deci de uzdinenți. Desigur că, o situație similară cu cea descrisă avem și în partea opusă, la granița cu hotarul Idvorului.

Pentru un număr însemnat de familii mai puțin înstărite, o îndeletnicire importantă o reprezentau serviciile de transport cu trăsura, pe care le efectuau altor persoane. Este vorba în primul rând de transportul de cereale la Becicherecu Mare sau la gara de tren din Uzdin. Bineînțeles, căci

pe lângă cereale mai transportau și întreaga cantitate de sare, precum și transportul lemnului de foc sau construcții și a gheții de la Timiș pentru cafenelele din Uzdin și satele din jur. După cum ne informează autorul, îndeletnicirea aceasta de căruțaș avea tradiție și era transmisă și preluată, din tată în fiu, pe parcursul mai multor generații. Din „*abuzurile*” săvârșite de Rehak mai spicuem:

- Râțul Opavei care de altfel aparținea Uzdinului, Rehak 1-a arendat altor sate pentru pășunat, ceea ce a provocat mari nemulțumiri, în rândul populației din Uzdin.

- Fără licitație publică de a efectua lucrările necesare, reconstruiește și transformă clădirea primăriei și locuința sa la etaj, „*într-un adevărat palat, de care să fie invidiat, chiar și de jupan*”, în același timp adaugă la parterul clădirii, o aripă întunecoasă (este vorba de partea stângă din curtea primăriei de-a lungul „*Bertului Mare*”).

- Tot fără licitație angajează meșteri care să construiască trotuare din cărămidă, casa din pepiniera satului și podul spre Timiș. Autorul ne informează că în pepiniera satului pe lângă puiet de pomi fructiferi și viță de vie se găsea și o suprafață plantată cu viță de vie (o vie comunală), pentru producția strugurilor de masă meniți pieței de consum, în ceea ce privește casa construită la pepinieră, de care este vorba mai sus, aceasta ar putea fi, chiar că a costat mult, mai îndată o colibă pentru păzitori și pentru păstrarea uneltelor de lucru.

Pe data de 9 aprilie 1900, la ședința Sfatului comunal, Rehak cere acestuia să aprobe suma de 100 coroane pentru onorarul servitorului de la grădinița de copii. Referitor la aceasta și încercând să arate că e vorba tot de o „*escrocherie*” a lui Rehak, autorul Topală, printre altele, spune: „*Grădinița de stat din Uzdin de când există n-a avut niciodată servitor și că ministrul culturii, în contul portofoliului ce îl deține, pentru posturile de guvernante (îngrijitoare) trimite grădiniței, pentru fiecare în parte, suma anuală de 240 coroane. Guvernantele lucrând alături de educatoare, aproape că nici nu au prea mare lucru de făcut și nu ar fi nevoie și de o servitoare plătită*”. Din cele de mai sus important de reținut este că grădinița era finanțată de către stat și că pe lângă posturi de educatoare existau și posturi de așa zise guvernante sau îngrijitoare.

- În anul 1904/5 în Uzdin existau 6 mașini de treierat a căror posesori erau Ignacz Klaber, Simon Geren, Gavrilă Gujbă, Ion Frențiu, Iovan Cocora și notarul Iștvan Rehak.

- Autorul, în diferite contexte amintește și alte nume de uzdinenți decât cele amintite până acum, cum ar fi: Costa Lupu, Gruia Spăriosu, Arsa Miloradovici (intelectual), Adam Dalea, Ferentz Gutoș și P.M. Klauber (comercianți), Gheorghe Todor, Dumitru Dalea, Ion Groza, Lavinel Cocora,

Dănilă și Costa Fizeșan, Adam și Pavel Măngiuca, Ioța Cocora, Iovan Crețu, Pavel Mezin, Gligor Murgu (tâmplar), David David, Pavel Cocora (ferar), Adam Selea, Gheorghe și Adam Crețu.

În final autorul, în loc de încheiere, în ultimele 4 puncte ale expunerii sale, încearcă să arate influența comportamentului negativ al lui Rehak, în domeniul naționalului, politicului, socialului și a relațiilor de societate.

- Rehak, prin comportamentul său, jignește profund „nația română și provoacă altora ură față de acest popor harnic, cinstit și ascultător, care a răspuns exemplar tuturor cerințelor cetățenești și patriotice, trecând prin mari încercări și nedreptăți cu toate că acești 6.000 de locuitori au meritat o soartă mai bună”. Cu o ocazie, o neliniște exprimată doar verbal de cetățeni, Rehak încearcă să o prezinte, ca pe o manifestare de revoltă, *”dar în zadar, căci Procuratura Regală din Pancevo”* nu s-a lăsat înșelată de această acuzație rău intenționată.

- Despre Rehak spune că n-are deloc simț politic și că prin comportamentul său iresponsabil, mai ales într-un cerc electoral cu populație minoritară, poate aduce mari prejudicii sistemului de guvernământ și poate stimula chiar și involuntar ”în rădăcinarea acelor nuanțe politice (probabil, ideile socialiste n.n.), ce au apărut, deja, la apartenenții grupurilor naționale minoritare”. În acest sens îl acuză de organizarea conferinței preelectorale (probabil să fie vorba de alegerile din 1906) a partidului liberal, în cafeneaua Tokin, cu toate *„că era general cunoscut, că Živa Tokin este unul din cei mai înflăcărați adepți ai programului național sârb”* fiind, în același timp, finul lui Iașa Tomici iar acesta, la rândul-i, ginerele *„marelui fost agitator”* Svetozar Miletici. Ne mai spune că cercul electoral al Uzdinului avea doi copreședinți. Dr. Elmer Korșoș reprezenta plasa Alibunar iar Iova Lupulescu plasa Antalfalva (Kovacica). În opinia autorului, Lupulescu ar ocupa această importantă funcție fiind *„favoritul lui Rehak, având mare influență personală în Uzdin, datorită faptului că era director de bancă, avea propriul partid, mai avea și multe rudenii, dar mai ales, datorită faptului că de la el procura Rehak bani, pentru propriile-i afaceri speculative”*. Se pare că autorul nu are prea mare încredere, și nu e îndeajuns de sigur, nici de fidelitatea lui Lupulescu față de partidul liberal, de îndată ce face o presupunere în acest sens, punând întrebarea, *„dacă totuși Lupulescu la alegeri ar vota candidatul minorității sârbe, atunci cine ar vota candidatul liberal?”*. Știut fiind că aici *„marea majoritate a elementelor liberale”* din rândul cetățenilor, nu iasă la alegeri, din ură față de Rehak.

- Până la venirea lui Rehak, relațiile între familiile de intelectuali erau de așa fel încât toate laolaltă formau o *„mare familie”*. Armonia

precum și vizitele reciproce între acestea au dispărut o dată cu venirea lui Rehak, fie din brutalitatea de comportament a acestuia, fie din suspiciunile ce le inventa că cineva ar complota împotriva lui fie că unora le „sugera” pur și simplu să nu meargă în vizită la anumite persoane. Mulți erau nevoiți să țină cont de acest lucru, fiind mai mult sau mai puțin dependenți de funcția pe care acesta o deținea.

Ultima acuză adusă notarului o prezintă apariția sau poate mai bine zis stimularea din partea acestuia a căsătoriilor premature. *„În timpul din urmă, în rândul țăranilor din Uzdin, se întemeiază căsătorii în afara legii”*, căsătorii care nu-s înregistrate. Tineri, care numai ce au împlinit 15 ani, se căsătoresc cu alai și nuntă ce durează o săptămână. Acest fenomen are tendințe de a lua o amploare îngrijorătoare. Rehak ca împuternicitul statului, îndatorat cu oficierea actului matrimonial și evidența matrimonială, are în același timp și datoria legală și morală de a împiedica astfel de căsătorii, în loc să se comporte și să ia măsuri care să ducă la micșorarea acestor cazuri, el împreună cu soția participă la nunțile acestea, ocupând loc în capul mesei, desfătându-se și chefuind în văzul tuturor, stimulându-i în felul acesta și pe alții să facă astfel de nunți.

Nu putem încheia această prezentare, înainte de a face câteva precizări necesare. Subsemnatul consideră textul învățătorului Pavel Topală, în totalitatea sa, ca pe un eventual material documentar monografic. Așa că încercă, pentru ai păstra autenticitatea, să nu intervină cu interpretări și completări proprii sau din alte izvoare documentare, pe anumite probleme. Intervine doar, în preasamblarea textului și în a da anumite explicații necesare pentru a-l face, eventual, mai ușor receptibil.

Instituții financiar-bancare la Uzdin la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX

Invățătorul Pavel Topală, în cartea sa, vorbind despre notarul Uzdinului, Iștvan Rehak amintește de mai multe ori pe parcursul textului unele instituții financiar-bancare care existau și funcționau la Uzdin. Cu toate că autorul nu ne face nici cea mai succintă prezentare a acestor instituții, totuși din text putem conchide, cu certitudine, că la Uzdin, în perioada despre care vorbim au existat trei astfel de instituții.

Autorul Topală, în cuprinsul celor circa 50 de pagini de text din cartea sa, de cele mai multe ori dintre toți cetățenii Uzdinului, cel mai adesea îl nominalizează pe Iova Lupulescu ca fiind cea mai influentă persoană din sat. Aceasta și datorită faptului că era membru în Consiliul

Local și copreședinte al Cercului electoral al Uzdinului, reprezentând în același timp și un partid politic influent. Topal nu omite aproape nici măcar o singură dată, când îi amintește numele, să spună că este conducător al unei bănci, eventual posesor de bancă sau director de bancă, banca respectivă numind-o, de fiecare dată „*Prima instituție de economii a Uzdinului*”.

Alături de această bancă, învățătorul Topală ne mai amintește și o altă bancă, fără însă să-i invoce numele și nici de cine este condusă. Este evident că nu poate fi vorba decât de Banca „*Concordia*”. La o altă pagină, vorbind despre o sumă considerabilă de bani economisiți de predecesorii lui Rehak, îl acuză pe acesta că în loc să depună suma respectivă „*cum ar fi fost normal*”, la „*Casa satului*”, care aplică aceeași dobândă de 6-8% ca și oricare altă instituție financiar-bancară, sau „*în cel mai rău caz să-i fie depus la una din cele două bănci locale*”, Rehak, din interese proprii, depune suma respectivă la „*banca sârbească*” legată de Partidul Național Sârb. Această „*casă*” a satului nu poate fi, însă, confundată cu o eventuală casierie de primărie, pe care în mod normal o avea fiecare primărie.

Despre faptul că la Uzdin, în perioada la care ne referim, au existat într-adevăr trei instituții financiar-bancare ne va confirma câțiva ani mai târziu marele istoric maghiar Samu (Samuel) Borovszky, în opera sa monumentală „*Istoria Ungariei de sud*”, scrisă și editată între anii 1909-1911, în 13 volume masive. În volumul comitatului Torontal, care apare cu o întârziere de aproximativ 1-2 ani față de precedentele 12 volume (cel mai probabil în 1913) este trecută și localitatea Ujözora (Uiozora). În finalul scurtei prezentări istorice pe care Borovszky cu colaboratorii săi o fac acestei localități spun că în Uzdin, printre altele, există și: „*Instituția de Economii și Credite – Concordia*”, apoi „*Prima Instituție de Economie a Uzdinului*”, precum și „*Cooperativa de credite*”.

Din cele relatate anterior, reiese cu certitudine că la Uzdin în ultima decadă a secolului XIX și începutul secolului XX, până la primul război mondial, au existat trei instituții financiar-bancare întemeiate și conduse de uzdinenți. Anume, două bănci - Banca „*Concordia*” și Banca Lupulescu (să-i zicem astfel) - și o instituție de tip închis (cooperatist) de ale cărei servicii au beneficiat doar membrii săi, pe care Topal o numește „*Casa Opștei*” (Casa satului), iar Borovszky „*Cooperativa de credite*”.

Aceste instituții apar la Uzdin în perioada liberalismului maghiar găsit în plină ascensiune. Având în vedere situația politico-economică dată, acestea sunt, cel mai probabil, întemeiate în exclusivitate cu capital autohton și se limitează în activitatea lor doar la cadrul local. ~~Despre Banca „Concordia” (cea mai veche instituție financiară românească din Banatul iugoslav), fondată în anul 1893 ca societate pe acțiuni, care funcționează până la sfârșitul celui de al doilea război mondial, dispunem de informații~~

suficiente, spre a putea aprecia importanța pe care putea să o aibă și în ce măsură se putea, eventual, implica în viața economică a satului. Știm, în mare, de ce capital social dispunea, cum era organizată și administrată, ce funcționari aveau și cine erau aceștia

În schimb, în ceea ce privește **Banca Lupulescu**, firimiturile informative răsfirate de învățătorul Topală în cuprinsul celor 50 de pagini ale cărții sale, puse cap la cap, greu pot forma un material informativ concludent, care să permită o reconstruire informativă semnificativă și, în același timp, sigură. Să încercăm totuși să stabilim, cât de cât, unele lucruri. Topală, ori de câte ori vorbește despre Banca Lupulescu ca instituție, o

Administrația băncii "Concordia"

*Rândul întâi: Nicolaie Cădărian, preotul Trăian Bojin, Dr. Trifon Miclea
(înfîșătorul băncii), Trifu Selea, **Ionică Frișcan***

*Rândul doi: Moisă Șunda, Iovan Bălan, Gligor Spăriosu, fotografia clădirii, Ioța
Șămanș, Vasile Țăran, Todor Onciu*

Rândul trei: Trifu David, Trăilă Spăriosu, Ilie Selea, Gheoghe Cârnea

numește cu regularitate „*Prima Instituție de Economii a Ozorei*”. Exact aceeași denumire o găsim și la Borovszky, ce ar putea să denote că acesta este numele ei oficial. Neobișnuită și în același timp semnificativă este apariția, în denumirea instituției, a numeralului „*prima*”. Acesta ar putea avea cel puțin două înțelesuri. Unul ar putea fi acela de prima instituție de acest fel ca importanță (desigur, pe plan local), altul ar putea însemna ordinea în care au luat ființă cele două instituții. Desigur despre o ordine de

importanță instituțională sau organizatorică nu poate fi vorba, cu toate că Topală în cartea sa amintește frecvent Banca Lupulescu și doar cu două ocazii, în trecut, Banca Concordia. Acest lucru, însă, se datorează în exclusivitate lui Iova Lupulescu și nu importanței băncii sale. Dacă numeralul „*prima*” din denumirea Băncii Lupulescu ar trebui să aibă semnificația ordinii în care au luat ființă respectivele instituții, atunci ne-ar fi oarecum ușurată posibilitatea aproximării perioadei de timp în care este fondată Banca Lupulescu. Cum însă folosirea acestui numeral pentru o distanțare anticipată, de un an sau mai mulți nu-și are justificarea logică, se impune concluzia că cele două bănci au fost înființate la o distanță de timp relativ scurtă. Este pe deplin posibilă chiar și răsturnarea ordinii de la inițierea înființării celor două bănci și până la înregistrarea lor oficială, astfel că Banca Lupulescu putea să fi fost înregistrată oficial în urma Băncii Concordia, dar din orgoliu ca să își păstreze, măcar în denumire, primatul de inițiativă, reține calificativul „*prima*”.

Cât privește capitalul financiar sau social de care putea, eventual, dispune Banca Lupulescu, este greu de făcut aprecieri fără a dispune de un indiciu concret în acest sens. Întrebarea firească ce poate fi pusă este: dacă aceasta era întemeiată în exclusivitate cu capitalul inițial al familiei Lupulescu, lucru pe deplin posibil sau eventual avea și alți acționari. Se știe, anume, că familia Lupulescu era cea mai bogată din Uzdin, atât în timpul vieții lui Iova Lupulescu, cât și în timpul vieții urmașului acestuia Gligorie - Glisa Lupulescu. Oricum, capitalul de care dispunea Banca Lupulescu nu putea fi cu mult diferit de al Băncii Concordia sau al altor bănci rurale din acel timp.

Vom încerca să stabilim, chiar și cu aproximație, cât timp funcționează aceste instituții. Dacă putem stabili cu precizie anul întemeierii, din cele relatate de Topală putem afirma cu certitudine că, în anul 1896, anul venirii la Uzdin a notarului Rehak, cele trei instituții amintite erau deja înființate și funcționau în mod normal. Pe de altă parte, având în vedere „*Istoria Torontalului*” a lui Samu Borovszky, care a fost scrisă între anii 1911-1913, rezultă că aceste instituții funcționează până în „*ajunul*” primului război mondial. Evident, pe parcursul războiului își întrerup activitatea, pentru ca după război să apară doar Banca Concordia, care va funcționa până la începutul celui de al doilea război mondial.

Din cartea învățătorului Topală reiese că la Uzdin, pe lângă cele trei instituții financiare locale, funcționa și Banca „*sârbească*”, legată de Partidul Național Democrat Sârb al lui Svetozar Miletić. Banca respectivă e activă mai ales în perioada alegerilor, deoarece Partidul Sârb intenționa, de fiecare dată, să-și asigure alegerea candidatului propriu în acest cerc

electoral al Uzdinului, având în vedere faptul că acesta era un cerc al minorităților naționale.

Se impune întrebarea firească: de unde nevoia existenței în acele vremuri a atâtor instituții financiare într-un mediu rural? Înainte de a încerca să răspundem la întrebarea enunțată, să stabilim timpul exact la care ne referim. Este vorba despre ultima decadă a secolului XIX și începutul secolului XX, sau mai exact perioada de timp dintre anii 1890-1914.

Să evocăm, în linii mari, ce se întâmplă înainte de această perioadă. Este știut că la 1848-1849 are loc Revoluția Burgheză. Urmează apoi formarea statală dualistă a Imperiului austro-ungar, în anul 1867, după care urmează desființarea graniței militare, în 1872, și, nu în ultimul rând după importanță, recedarea, din partea Imperiului, statului maghiar, a unor teritorii, inclusiv a celor două provincii locuite de români - Banatul și Transilvania. Acestora li se adaugă ample construcții de căi ferate în spațiul Imperiului, precum și o adevărată explozie demografică a populației, în cea de-a doua jumătate a secolului XIX.

Prin urmare, Ungaria pășește în perioada la care ne referim (1890-1914) cu un spațiu cu 55.000 kilometri pătrați mai mare decât în perioada precedentă, care este în același timp cu mult mai bine amenajat, înnobilit cu râuri îndiguite și canalizate - parțial sau total navigabile - precum și cu spații mari pe care au fost întreprinse ample lucrări de ameliorare și desecare a mlaștinilor. Acestora li se adaugă un număr sporit și întinerit de populație, așezată și stabilită definitiv la vetre permanente și o rețea de căi ferate care să înlesnească transportul pe întreg spațiul țării. Se cuvine menționat că Ungaria din acel timp era un stat preponderent agrar, deși agricultura deținea doar o treime din economia totală, dar agricultură care în anii de vârf ai liberalismului maghiar de guvernare (1905-1906) își dublează producția față de perioada precedentă și astfel participă cu 72% în exportul Ungariei.

Care ar fi situația în perioada respectivă într-o localitate ca Uzdinul? Aparținând confiniului militar timp de un secol, localitatea se putea considera drept una cu un echilibru social-economic stabil. Pământul era distribuit și redistribuit familiilor în funcție de numărul de grăniceri activi și potențiali purtători de arme de care acestea dispuneau. Cum, însă, pământul nu aparținea de drept grănicerilor, familiile nu aveau posibilitatea acumulării unei suprafețe de pământ mai mari decât le permitea Regulamentul grăniceresc, dar nici să rămână fără el dacă nu era prescris de același regulament. Am putea afirma că în această perioadă nu erau familii foarte bogate, dar nici sărace și situația materială între familii nu era disproporționată nici de faptul că creșterea animalelor nu era limitată, la fel nici arendarea de pământ Domenial pe care familiile îl puteau lucra.

Echilibrul social începe să dispară treptat începând cu desființarea confiniului militar, deoarece, cu acest eveniment, grănicerii devin posesori de drept ai pământului, fiecare în suprafețele pe care le deținea în acel moment. Având în vedere acest fapt, se poate afirma că familiile ce aveau un număr mai mare de bărbați (între 10-52 de ani), conform Regulamentului grăniceresc, dețineau suprafețe mai mari și se aflau într-o poziție avantajoasă față de cele care aveau un număr mai redus de bărbați, sau nu îi aveau deloc. Important de reținut este faptul că de acum încolo pământul se moștenește și că pe viitor averea familiei poate crește fără nici un impediment. Situația economico-socială se schimbă drastic, dacă nu chiar dramatic, mai ales în ultima decadă a secolului al XIX-lea și în primii ani de început al secolului al XX-lea. Faptul coincide, după cum am mai menționat, cu perioada când producția agricolă se dublează. Aceasta este, în același timp, și perioada de guvernare liberală în care era stimulată proprietatea, precum și inițiativa particulară. Este, de asemenea, perioada când unele familii din Uzdin se îmbogățesc tot mai mult, altele rămânând în urmă și ajungând în pragul sărăciei. Tot în această perioadă se vinde și pământul așa-zis „Domenial” (Domeniul de Coroană). Uzdeniții cumpără întreaga suprafață a pământului Domenial din hotarul Uzdinului, precum și o suprafață mare din hotarele învecinate Tomasevaț și Idvor.

În această perioadă de stimulare a inițiativei private, la Uzdin apar o sumedenie de meseriași, mici comercianți și cârciumari, iar ceea ce este foarte important, în urma construirii porțiunii de cale ferată ce trece pe lângă sat (anul 1893), apar și mulți comercianți de cereale. Tot atunci se construiesc două mori cu aburi și sunt cumpărate 6 „mașini de treierat” (cu danf și batoze). Tot atunci au fost întreprinse și ample lucrări de desecare a „bărilor” (mlăștinilor) din jurul satului și de canalizare a acestora.

Evident, pentru cele enumerate mai sus, de altfel ca și pentru multe altele (precum construcțiile de case, procurarea de unelte și utilaje moderne agricole etc.) era nevoie de capital financiar, astfel că nu este deloc întâmplătoare apariția instituțiilor financiar-bancare tocmai în această perioadă

Câteva documente din trecutul Uzdinului păstrate de

Vasile Spăriosu – Grofu

În cele ce urmează vom încerca să prezentăm câteva documente originale, chiar inedite, referitoare la evenimente ce au avut loc la Uzdin, în perioada anilor 1935-1942, evenimente, ce în opinia subsemnatului au o importanță mai

mare și o semnificație mai largă, decât simpla implicare în aceasta, a lui Vasile Spăriosu - Grofu. Setul de documente propuse, este alcătuit din: procesul verbal de la Adunarea constitutivă de înființare la Uzdin, a secției „*Cooperativei de ajutorare a datornicilor de credite bancare*”. Două liste, tablouri de copii și mai multe de părinți și alți cetățeni ai Uzdinului, care contribuie cu bani pentru a reține la Uzdin în vara anului 1937 pe învățătorul Florian Secu, cu scopul de a instrui și de a învăța copiii să joace jocuri populare românești; două scrisori trimise generalului Drăgălina (fiul) din partea prizonierilor uzdinenți cantonați în lagărul de la Ghiroda și câteva liste de colectă de bani pentru soldații români răniți pe front și una făcută cu contribuția foștilor prizonieri pentru monumentul ce va fi ridicat generalului Drăgălina.

Documentele le vom lua în dezbatere în ordinea cronologică în care au loc evenimentele la care acestea se referă.

În urma marelui crize economice a anilor '30 urmează o perioadă de redresare economică și în același timp și o redresare și revigorare a întregului sistem financiar bancar. Oamenii devin mai încrezători și, pe timp ce trece, tot mai mult apelează la credite bancare pentru desfășurarea afacerilor și pentru investiții. În același timp apar și diferite forme de organizare a cetățenilor de tip cooperatist, pe bază de participare directă, solidaritate și ajutorare reciprocă.

O astfel de Cooperativă cetățenească i-a ființat în anii 1934/35 și are drept scop, protejarea cetățenilor îndatorați cu împrumuturi bancare. Sediul acestei „*Cooperative de ajutorare și protejare a îndatoraților*”, era la Zemun având centrele în marile orașe a regatului iugoslav, precum la Belgrad, Zagreb, Ljubljana, Novi Sad, Niș, Sarajevo, Skopije, Split, Banja Luka, Cetinje. Urmând pe parcurs să se organizeze filiale și reprezentanțe în sediile regionale și cercuale, dar și în același timp și unități locale pe întreg teritoriul țării.

O unitate a acestei Cooperative se organizează și la Uzdin, care pentru început se pare că a fost afiliată centrului din Zagreb. Adunarea de constituire are loc la data de 16 ianuarie 1935 în sala „*Hotelului Central*” din loc. Cu această ocazie, se poartă proces verbal, din care putem vedea cum a decurs această adunare.

Probabil că în baza legii și a regulamentului organizației, era nevoie de un „*comitet de inițiere*” care să convoace adunarea. Acest „*grup de inițiere*” era alcătuit din următoarele persoane: Savu Dimcea, Ioța Șoșdeanu, Miuță Nicodin, Gheorghe Obădean, Paul Vereșan, Pavel Milovan, Nicolae Sporea, Costa Bagiu, Moisă Spăriosu și Vasile Spăriosu.

Vasile Spăriosu-Grofu îi invită pe cei prezenți la începerea lucrărilor informându-i în câteva cuvinte referitor la înființarea acestei „*Cooperative*”, despre scopul și importanța ei, rugându-i în final să se organizeze și ei în baza

regulamentului acestei organizații. După aceea roagă Adunarea să-și aleagă organele necesare bunei desfășurări. Astfel, președinte a fost ales Vasile Spăriosu, grefier Miuță Nicodin, iar verificatori Vasa Crețu și Ghiga Fizeșan.

În continuarea Adunarea își desfășoară activitatea după următoarea ordine de zi: 1. Citirea regulamentului, 2. Înscrierea membrilor, 3. Alegerea organului de conducere și 4. Alegerea delegațiilor pentru Adunarea centrală la Zagreb.

În cadrul primului punct al ordinii de zi, președintele Adunării citește și explică cele 42 de puncte ale regulamentului. (*Regulamentul tipărit în formă de broșură face parte integrală a procesului verbal*). Se trece după aceea la înscrierea membrilor. Se înscriu toți cei prezenți, în total 63 de membri. În cadrul punctului 3 al ordinii de zi se efectuează alegerea organului de conducere. La propunerea lui Gheorghe Dalea se alege Comitetul (Consiliul) de conducere în următoarea componență: președinte Vasile Spăriosu - Grofu, vicepreședinți Iova Giura, Gruia Stoia, Gheorghe Dalea, secretar Miuță Nicodin și casier Iota Șoșdean, iar membri în Consiliu Gheorghe Obădeanu, Crăciun Crețu, Ghiga Fizeșan, Ion David, Costa Bagiu, Pau Vereșan, Todorică Milovan, Ignia Subu, Filip Spăriosu, Pavel Onciu, Sima Bulic, Iota Puia, Pavel Crețu și Pavel Neda. La ultimul punct Adunarea hotărăște să „*înmâneze mandatul*” de delegați care o să reprezinte la Adunarea Centrală la Zagreb următorilor membrii: președintelui Vasile Spăriosu, secretarului Miuță Nicodin și vicepreședinților Iova Giura respectiv Gruia Stoia.

Referitor la procesul verbal, trebuie menționat că acesta se păstrează în trei exemplare în manuscris. Toate au formă și conținut absolut identic semnate corespunzător de persoanele împuternicite și chemate să o facă, scrise chiar cu aceeași cerneală, însă evident de trei persoane diferite (unul din manuscrise îi aparține lui Vasile Spăriosu - Grofu).

Nu cunoaștem însă cât și cum a funcționat la Uzdin această societate cooperatistă și dacă a avut ocazia să-și protejeze, respectiv să ceară forurilor superioare protejarea vreunui din membri săi, în caz că acesta nu era în posibilitate de a-și achita împrumutul luat. Având însă în vedere, că formarea fondurilor financiare ale societății în cauză, s-au făcut prin participarea și contribuția directă a membrilor și cum aceste sume erau considerabile, era nevoie de o evidență pedantă și continuă, astfel că există posibilitatea și speranța, să apară și alte documente la lumina zilei.

La începutul realizării Convenției școlare româno-iugoslave, în 1935 sosesc la Uzdin din România învățătorii contractuali Marin Voinea, Florian Secu și Petre Ionescu. Este cunoscută importanța ce a avut-o venirea învățătorilor contractuali pentru învățământul din satele locuite de români, cât

și importanța pe care aceștia au avut-o la înviorarea vieții culturale și obștești din satele noastre.

Unul, care încă de la bun început s-a angajat cu „*trup și suflet*” și și-a lăsat adânc amprenta, nu numai ca dascăl ci și ca neobosit om cultural-social, este învățătorul Florin Secu. A rămas mult timp în memoria, dar și în inima și sufletul multor uzdeniți. „*Jocurile*” (hora satului) de duminică sau de sărbători, ce tradițional se organizau pe platoul din fața primăriei, și care în perioada învățătorului Secu prezentau adevărate spectacole în aer liber, de muzică și jocuri populare românești și adevărate reviste de port popular și costum național. La „*jocul*” din centrul satului participau toți, cu mic, cu mare, întreaga obște, îmbrăcați în port popular și costum național, nu numai jucătorii ci și publicul spectator, nu numai țărani, ci și intelectualii. La horă se prindeau nu numai cele două categorii - „*căpărății*” (logodiții) și recent căsătorii - care tradițional luau, din obligativitate, parte la horă, ci și școlarii instruiți de învățătorul Secu, precum și alții.

Din cele de mai sus reiese evident că „*hora*” satului în timpul învățătorului Secu (1935-37) primește un nou aspect, care cerea de la participanți (jucători), o mai mare dibăcie în executarea jocului popular, iar pentru aceasta era nevoie de instruire. Învățătorul Secu, în cadrul școlii, începuse deja a-i învăța pe copii să joace și a-i pregăti pentru eventualele serbări școlare sau ocazionale. Cum nu toți elevii frecventau cu regularitate cursurile, în special viitorii juni și fete mari din clasele a V-a și a VI-a, care nu numai că absentau frecvent, ci unii nu mergeau deloc la școală, rămâneau cu mult înapoi sau nu participau deloc la repetiții și învățarea jocurilor populare.

Părinții, devenind conștienți de ocazia scăpată de copii lor, în mai '37 hotărâsc să-i ceară învățătorului Secu ca la sfârșitul anului școlar, să rămână în timpul verii la Uzdin, pentru a-i învăța pe copii să joace. La luarea acestei decizii, în acel moment, un rol determinant probabil l-a prezentat și constrângerea făcută de autoritățile statului, asupra învățătorului Secu, de a părăsi Uzdinul. Pentru ca învățătorul să nu-și cheltuiască în acest fel banii săi, hotărâsc ca de fiecare copil, părinții să contribuie cu suma de 20 de dinari. Se apelează și la ceilalți consăteni „*să deie fiecare cât se învoiește*”.

Cine anume inițiază această acțiune nu știm, precum nici din cele câteva documente ce se alcătuiesc cu această ocazie, nu putem concluda cu siguranță. Se pare că această acțiune nu a fost organizată nici de școală, nici de societatea culturală, ci mai de grabă de un grup de părinți, ajutați de câțiva „*oameni de suflet*”, care iubeau jocul și dansurile populare.

Inițial se alcătuiește o listă, sau mai exact un „*tablou*”, cu numele părinților ai căror copii ar putea eventual participa la instrucție. Pe acest tablou sunt trecuți în coloană 50 de părinți. Alături de nume fiind lăsată o coloană pentru confirmare și semnare. După ce a fost trecut probabil pe la

toți părinții, fără semnătură și consimțământ au rămas 16 nume din acest tablou. Voința părinților fiind practic confirmată, se trece la colectarea banilor. Lista de colectare este alcătuită din două coale de hârtie format A4. Paginile sunt numerotate cu I, II, III - primele două având câte 2 coloane. Lista avea și următorul preambul:

„Noi părinții copiilor rugăm pe Dl. învă. Secu să rămână peste vară, ca să învețe copii mai departe să joace. Ca să nu lăsăm pe DL. învă. se își speze (probabil spezeze în sens de cheltuiască) banii lui pe timpul acela, ne-am hotărât se deie fiecare pentru copilul sau fata lui, 20 din. Sunt rugați și oameni cari nu au copii se sprijinească jocul și portul Românesc, să deie flecare cât se învoiește”

Pe lângă lista principală (inițială), mai există și două anexe: una numerotată cu 4 și 5, care trebuia să reprezinte continuarea listei principale, și cealaltă numerotată cu I, II, III, care poate fi tratată ca listă separată. Mai există și un tablou recapitulativ în care sunt trecuți părinții care au plătit pentru copiii lor. Numărul părinților este de 63 iar al copiilor de 64. În acest tablou nu sunt trecuți încă 3+8 părinți din cele două anexe.

Dacă facem o analiză recapitulativă a acestor liste putem concluda următoarele:

- apelului, de a contribui cu bani în sprijinul acestor acțiuni, răspund 275 de uzdinenți. Dintre aceștia 75 sunt părinți, majoritatea contribuind cu suma propusă inițial de 20 din. fiecare. Câțiva au fost acceptați cu suma de 10 din. Sunt uni care contribuie cu sume mai mari: de 30, 40 și 50, iar doi chiar cu sumele de 115 și respectiv 120 dinari. Ceilalți 200 de uzdinenți ajută cu sume între 2 și 20 de dinari.

- Suma totală colectată este de 2.229 din. Colecta, după cum decurge predarea banilor, a fost efectuată în patru etape între 13-27 mai 1937. Suma adunată depășește cu mult suma convenită între învățătorul Secu și părinți. Aceasta nu reprezintă numai „onorariul” Domnului învățător pentru ce acesta urmează să facă, ci reprezintă în același timp și o recompensă, și mai ales o recunoștință pentru tot ce a făcut în cei doi ani, de la venirea Domniei sale la Uzdin.

- Colecta este efectuată de următoarele persoane: Ioța Șoșdeanu, Iova Cocora, Vasile Spăriosu - Grofu, Danilă Bura, Iova Ghilezan, Iova Neda și probabil, Ion Mezin - junior.

- Etatea copiilor ce vor urma cursul de instruire este între 12 și 15 ani.

Din cele mai de sus merită reținut numărul neobișnuit de mare de copii înscriși, vârsta acestora, durata instructajului și nu în ultimul rând importanța pe care o dau părinții și ceilalți consăteni acestei acțiuni. Demn de remarcat este faptul că în această acțiune nu sunt implicați și alți învățători, cu

excepția învățătorului Secu, precum nici alți intelectuali sau cel puțin alți activiști culturali consacrați ai timpului respectiv.

Evident, se impune concluzia că instruirea acestor copii, nu se face cu scopul ca jocurile învățate să fie prezentate numai pe scenă (sau cel puțin, nu neapărat numai cu acest scop), ci mai îndată scopul să fie acela, cum se spune în preambulul listei de colectă, pur și simplu, „*se învețe copiii să joace*”. Deci, să învețe să joace pentru necesitățile lor personale, pentru îmbogățirea repertoriului, pentru o mai bună execuție a jocului și pentru satisfacerea lor dar poate mai mult a părinților.

Desigur că acest interes de învățare a jocurilor era provocat de efectul produs, atât asupra copiilor dar mai ales asupra părinților, de aparițiile în grup la hora satului, a elevilor instruiți de învățătorul Secu, pe parcursul celor doi ani petrecuți la Uzdin. Aceste apariții, pe lângă efectele exterioare, au și efecte de conținut asupra „*Horei*” (Jocului), impunând un repertoriu mai bogat și mai variat, iar participanților (jucătorilor) o execuție mai pretențioasă și un comportament general de o exigență mai avansată.

Mai trebuie avut în vedere un lucru extrem de important, căci cei 75 de adolescenți înscriși pentru instruire, devin în curând „*juni*” și „*fete mari*”, se vor logodi și vor fi nevoiți să participe câțiva ani duminica la „*joc*” să fie mult timp expuși în public, să fie atent urmăriți, detaliat analizați și apreciați de privitori și, deci, aveau nevoie de o prezentare și o prestație cât se poate mai bună.

Probabil că ar merita să fie adăugat, dar în altă ordine de idei, că venirea învățătorilor contractuali și înviorarea vieții culturale în satele noastre pe care aceștia o aduc, coincide cu o redresare economică generală, în urma „*marei crize*” a anilor '30, care se face resimțită și în mediul rural. În același timp, în Uzdin, fenomenul căsătoriilor premature se găsește în plin avânt iar aceste căsătorii la rândul lor, măresc cu mult durata logodnei și în același timp și durata obligativităților celor logodiți de a participa la „*horă*”. Oricum durata logodnei și durata obligativității de a participa la horă, precum și diversitatea repertoriului, sunt motive determinate pentru necesitatea de a învăța jocurile.

O astfel de instruire a copiilor, ca cea discutată a avut loc la Uzdin și în urma primului război mondial. Aceasta a fost efectuată de Vasile Spăriosu - Grofu, un îndrăgostit al folclorului românesc (cântat și jucat), ajutat de violonistul și rapsodul popular al Uzdinului din timpurile acelea, Ilie Guțu (a lui' Cioancă). Acești doi, mai întâi îi învățau pe copiii de școală hore, de doi, ardelene, mazărici, etc. Apoi acest lucru îl fac și cu cei mai în vârstă. Astfel că în anul 1919, de Crăciun, își fac prima apariție publică la hora satului. Munca aceasta o continuă până în anul 1924, participând permanent la hore alături de elevii lor, unul ca jucător iar celălalt ca muzician.

Desigur, în urma celui de-al II-lea război mondial, la Uzdin se țin instruirii susținute și consistente, începute de învățătorul Oprea și continuate de discipolii acestuia, ce au adus la Horă un număr mare de jucători bine „puși la punct”, unii chiar de performanță, dar pregătirea acestora nu avea ca scop participarea la Horă.

Subsemnatul, din motive de înțeles (diferența mare de vârstă) nu a avut ocazia să-i vadă jucând, pe cei ce frecventau „*cursul*” din 1937, dar i-a rămas adânc întipărit în memorie încă din copilărie, un „*trio*” alcătuit din Gligor Mioc cu soția Linca, Ioniță Stoia cu soția Mărica și Văsălică Țăran cu soția Florica, pentru admirația cărora, subsemnatul, frecventa cu regularitate „*Jocul*” și în special era nelipsit de la partea a doua, când obligatoriu urmau jocurile de perechi, executate de acest numit „*trio*”, cu mult simț și o măiestrie net superioară față de ceilalți participanți.

Acest grup, fiind mai tânăr nu putea fi instruit de învățătorul Secu, dar cu siguranță a preluat din tainele acestei „*măiestrii*”, de la generația precedentă, instruită de acesta.

În această prezentare de documente, subsemnatul încearcă, după cum poate fi observat să scoată în evidență și câteva aspecte legate de Hora Satului. Ea însă, merită să fie studiată și apreciată mult mai profund, chiar multidisciplinar. „*Hora Satului*” nu era un simplu obicei tradițional, ci mult mai mult: era o adevărată instituție socio-culturală (cel puțin în cazul Uzdinului) și se impune a fi tratată ca atare.

În aprilie 1941, când Germania ocupă Iugoslavia, în armata iugoslavă s-a aflat și un număr însemnat de aparținători ai naționalității române din Banatul iugoslav, printre care se aflau și 100 – 200 de uzdinenți. O parte mare din aceștia sunt făcuți prizonieri și transportați în lagărele de prizonieri din România. Nu cunoaștem dacă uzdinenții au fost eventual și în alte lagăre din România (Moșnița sau Turnu Măgurele), în schimb în lagărul de la Ghiroda, numărul uzdinenților cantonați, poate fi aproximat la cifra de 100 de persoane.

Vasile Spăriosu Grofu, aflând că în unul din trenurile ce mergeau cu prizonieri spre România, a fost văzut și fiul său Vasile, pune în alertă mulțimea rudelor, prietenilor și a cunoștințelor ce le avea în România, în special în Timișoara, pentru a afla unde i se găsește fiul. Unii dintre aceștia, fiind oameni de influență, ajung chiar și la generalul Corneliu Drăgălina reușind să obțină angajamentul acestuia. Generalul, bun român și mare om de suflet (fiu de general și fiu de bănățean) ia la cunoștință, că în lagăr se găsesc și un număr mare de români originari din Banatul iugoslav. Folosindu-și autoritatea de care se bucura, se angajează cu trup și suflet, ca aceștia să fie cât mai repede eliberați. În schimb cere familiilor prizonierilor

să rămână liniștiți la casele lor și să nu plece în România, asigurându-i că fiii lor vor fi tratați bine și că vor fi repatriați cât se poate de repede. Generalul Drăgălina încă din primele zile ia contact cu Vasile Spăriosu - junior, contacte care le menține fie direct, fie prin ordonanța sa, de la acesta primind informații despre situația prizonierilor, starea de spirit a acestora și eventualele nemulțumiri ce le aveau și pe aceeași cale le trimite în câteva rânduri, țigarete și dulciuri pentru a le mai „îndulci” cantonamentul.

În semn de recunoștință față de acest om mărinimos, la două luni după evenimentele descrise, Vasile Spăriosu - Grofu, nepotului nou născut îi dă numele Drăgălin, derivat din numele de familie Dragalina al generalului (bănățenește Drăgălina), nume folosit ulterior și de alții. Dar domnul General s-a bucurat în aceeași măsură și de stima și de respectul celorlalți uzdinenți, bineînțeles, foștii prizonieri și familiile acestora, au rămas veșnic îndatorați.

Astfel, la începutul lunii noiembrie 1941 , uzdinenții foști prizonieri, la sugestia lui „uica Grofu”, organizează o colectă în bani, menită soldaților români răniți pe front și aflați în spitale. Acestui apel răspund 58 de prizonieri cu sume între 10 și 400 din. după posibilitatea materială a fiecăruia (mai precis 10 din. de jugăr de pământ). Totalul sumei achiziționate a fost de 6.940 din. și 500 lei și avea să fie înmănată generalului Drăgălina de Vasile Spăriosu junior, care avea să meargă la socrie în Ghiroda.

Dar, mai bine să dăm textul integral din copia scrisorii ce avea să fie înmănată Generalului Drăgălina, lăsând din aceasta, lista cu numele celor 58 de prizonieri donatori:

„Mult iubite și stimate Domnule General Drăgălina,

Noi, uzdinenții foști prizonieri în România, din fosta armată iugoslavă, nu putem uita salvarea și ocrotirea părintească a Domniei Voastre rămânând pe viață recunoscători și ne-am hotărât să venim - care simțim - în ajutorul fraților noștri ce să află răniți în spitale.

Vă trimitem domniei voastre suma colectată între noi prin camaradul nostru Vasile Spăriosu și soția Viorica să o dispuneți Domnia Voastră unui spital din Timișoara unde Domnia Voastră află de bine.

Sa hotărât între noi ca fiecare să contribuie după starea materială de acasă.”

Urmează lista cu numele celor 58 foști prizonieri și sumele donate, iar în încheiere s-a adăugat:

„Rugăm frumos pe Domnul General să ne comunice despre primirea banilor prin ziarul „Nădejdea” din Vârșeț, deoarece camaradul nostru Vasile Spăriosu rămâne cu soția în România pentru totdeauna.

Uzdin, la 15.XI 1941

Cu tot respectul foști prizonieri din Uzdin”

La începutul anului 1942 la Uzdin are loc colecta de mare amploare menită soldaților români răniți în războiul pentru eliberarea Basarabiei, la care este inclus întreg satul. Colecta este inițiată la data de 28 ianuarie și organizată de Cercul cultural „Astra” din Uzdin și Primăria Uzdinului și condusă de primarul Gheorghe David. Din grupul de colectanți inițial format, au făcut parte: preotul Traian Bojin, Vasile Spăriosu - Grofu, Lințu Lința, Todor Mezin și Petru Puia. Desigur că pe parcursul desfășurării, acțiunii, acest grup s-a majorat dar neavând la dispoziție toate listele de colectă, nu le cunoaștem numele.

Principiul de participare este același ca și la colecta precedentă făcută de prizonieri, adică fiecare familie dă 10 din. de jugăr de pământ pe care îl posedă. Suma totală colectată a fost de 125.129 din. Acțiunea de desfășurare pe parcursul primei jumătăți a lunii februarie. Fiind bine organizată apelul de contribuție răspund circa 75% din cetățenii Uzdinului. Acest nivel de participare ar putea fi considerat mai mare dacă luăm în considerare și contribuția anterioară a foștilor prizonieri.

De la această colectă au fost exceptate familiile celor 48 de prizonieri, deoarece aceștia și-au dat deja contribuția în acest scop, în urmă cu 2-3 luni. Aceștia însă la inițiativa lui Vasile Spăriosu - Grofu, hotărâsc să facă o colectă aparte, respectând aceiași cotă de participare de 10 din pe jugărul de pământ, dar care va avea o altă destinație. Banii colectați vor servi pentru ridicarea monumentului în memoria marelui erou al neamului din primul război mondial, generalul Ion Drăgălina, rănit mortal în luptele din defileul Jiului în vara anului 1916, căruia bănățenii săi intenționează să-i ridice monument (probabil la Lugoj), în fața căruia să i se închine și să-i aducă omagiu, pentru aportul adus, împlinirii Marii Uniri și întregirii Statului Național Român.

Acestui apel răspund un număr de 76 foști prizonieri, suma adunată fiind de 10.975 dinari și 100 de lei. Și cu această ocazie prizonierii se adresează protectorului lor, generalului Drăgălina (fiul), cu o scurtă scrisoare informativă asupra acțiunii efectuate. Scrisoarea a fost dactilografiată, se pare în trei exemplare, iar textul scrisorii îl reproducem în întregime de pe una din copiile rămase în păstrare:

„Dommule General,

Din marea dragoste și nețărmuita iubire față de patria noastră România, noi, locuitorii români ai frunțașei comune Uzdin, foști prizonieri din armata iugoslavă, cantonați în comuna Ghiroda și apoi eliberați, la inițiativa colegului nostru Spăriosu Vasile, am colectat suma de 10.075 din si 100 lei, pentru ridicarea monumentului proiectat în memoria marelui erou,

Generalul Ion Drăgălina, părintele D-Voastră. Suma va fi trimisă prin „Astra” din Vârșeț la consistoriu.

Primiți Domnule General, recunoștința noastră pe viață.

Cu tot respectul:

Foști prizonieri din comuna Uzdin”

Urmează lista celor 76 de donatori și sumele donate iar la sfârșitul ei:

„Uzdin 9 Februarie 1942: D-sale D-lui general Drăgălina; Timișoara.”

În final, să mai spunem că pe lângă lista de mai sus cu 76 foști prizonieri, a existat încă una pe care se aflau 28 de foști prizonieri (pe care subsemnatul prin anii '60 a avut ocazia s-o vadă. Aceștia din motive de neînțelegere de ordin subiectiv și personal se detașează de camarazi și suma colectată de ei, câteva zile mai târziu o atașează sumei colectate de restul cetățenilor. Totalul acestor două sume este de 125.120 din. Ulterior din acest total se desprinde suma de 15.000 din. pentru monumentul generalului Ion Drăgălina iar restul de 110.000 vor fi vărsați în Fondul ostașilor răniți - „Darul ostașului”. În cei 15.000 din. pe lângă contribuția celor 28 de foști prizonieri, practic se regăsesc și o parte însemnată din banii colectați prin contribuția celorlalți cetățeni ai Uzdinului.

Capitolul III

Pe marginea unor documente referitoare la trecutul Uzdinului

În prezentarea de față subsemnatul își propune să pună în discuție câteva documente din trecutul Uzdinului, pe care le consideră de maximă importanță pentru reconstruirea trecutului istoric a acestei localități fruntașe din Banatul sârbesc. Mai exact va încerca să examineze și să analizeze aceste documente dintr-un alt unghi de privire decât cel obișnuit și frecvent folosit, pentru a arăta și scoate în evidență că aceste documente conțin și alte lucruri, unele chiar semnificative, care până acum nu au fost îndeajuns remarcate sau chiar au trecut complet neobservate.

Pentru, trecutul Uzdinului cel mai important moment îl reprezintă venirea strămoșilor noștri din Padina românească în Uzdinul militar din trifoai. Vom începe cu câteva documente referitoare la acest eveniment. În acest sens, fără doar și poate cel mai important document este conscripția (tabelul) anexă la actul HKR pe anul 1775 Nr. 39/24, descoperit în Kriegsarchiv din Viena, de distinsul nostru consătean, domnul Trințu Măran, căruia noi uzdinenții îi datorăm onor veșnic pentru munca asiduă depusă ca să cunoaștem cine am fost, pentru onestitatea și chiar modestia arătată, căci cu toate că a reușit să scoată la lumina zilei un noian de documente din trecutul nostru, cu o tenacitate de adevărat arhivar, a avut totuși tăria să nu se avânte și să tragă concluzii pripite.

Tabelul amintit conține numele și prenumele capilor de familie care se mută din Padina la Uzdin, suprafața de pământ repartizată fiecăruia, exprimată în sesii și numărul de animale (vite cornute, cai, porci, oi) pe care le deținea fiecare familie în parte. Acest tabel poate fi analizat din mai multe aspecte dar pentru tema propusă vom reține doar că la Uzdin în anul 1775 din Padina nu vin 192 ci 188 de familii (4 parcele de pământ fiind repartizate pentru biserică, școală, locuințe pentru ofițeri și cârciumă) și că aceste 188 de familii poartă un total de 123 de nume de familie. Diferența dintre cele doua cifre (65) reprezentând numărul numelor ce se repetă.

Pentru redarea acestui eveniment (mutarea din Padina la Uzdin) V. Spariosu-Grofu în monografia sa folosește informațiile extrase de învățătorul Trifu Șocardă din lucrarea „Date și documente bănățene” (1728-1887) de Gr. Popiți, ediția Timișoara 1939. În acest document, referitor la mutarea locuitorilor din Padina pe prediul Usdin, oamenii s-au declarat mulțumiți acceptând mutarea. Pentru mutare au fost stabilite 192 familii, hotărându-se să li se repartizeze 88 ½ sesii de pământ a 30 jugăre având 546

vite cornute, 234 cai, 709 oi și 402 porci pentru pășune li s-a dat 945 jugăre (deci un jugăr la două animale). Mai sunt enumerate primele 15 nume de familie din tabel, urmate de 10 nume din mijlocul tabelului, evitându-se numele care se repetă, urmând apoi ultimele 15 nume de pe listă scrise în ordinea inversă (descrescând) de la 192 la 176. Sunt remarcați, Păun Stoia ca fiind primar, Iovan Șuboni și Trăilă Toader preoți, Vasilie Șuboni învățător. Drăgan Borpancă și Gruia Barbu jurați.

Privite în ansamblu cele două documente luate în discuție cuprind în mare măsură aceleași informații cu două deosebiri esențiale care pot fi însă luate ca fiind complementare și în felul acesta se atribuie ambelor documente un plus de valoare informativă. Prima deosebire ar fi că documentul din arhiva de la Viena conține lista completă a familiilor ce vin în 1775 la Uzdin și suprafețele de pământ ce sunt repartizate fiecărei familii, lucru extrem de important pentru reconstruirea trecutului satului. Documentul lui Popiți ne prezintă în acest sens doar 40 de nume de familie, în schimb el ne aduce o altă informație foarte importantă și anume că la Padina, în timpul deciderii venirii celor 192 respectiv 188 de familii la Uzdin, au existat un număr mai mare de familii decât cel prezentat și că acest plus de familii urmau să plece ulterior la Nicolinți. Această informație ar putea să ne ajute foarte mult atât în reconstruirea Padinei românești cât și a Uzdinului militar din trifoai.

Este evident că ambele documente luate în discuție, sunt fundamentale și provin din același raport alcătuit de cei trei ofițeri, căpitanii Schmidt și Mayer respectiv locotenentul major Ballavich sub supravegherea colonelului von Geneyne, deplasați la fața locului la Padina, raport ce urma să fie ulterior înaintat în competența Comandamentului militar general Regional, împreună cu tabelele terenurilor solicitate de fiecare cap de familie în mod individual.

Tocmai datorită acestui fapt, informația, ce ne provine din extrasul documentar făcut de Popiți din acel raport, că la Padina în anul mutării la Uzdin s-au găsit un număr de familii care rămân să plece în altă parte, nu poate fi deloc ignorată. Mai ales că există destule indicii că la Padina de la venirea celor 80 de familii în 1762 și până la plecarea de aici în 1775, au avut loc și alte colonizări.

În acest sens o să amintim câteva posibile noi colonizări în Padina.

- Trifu Botică și Nistor Onciu în „*Opisanie mesta Uzдина*” făcută la cererea organelor superioare militare și bisericești și înaintată acestora pe data de 17 aprilie 1859, spun că locuitorii Padinei vin în această localitate la 1764-65 din mai multe localități apropiate a „*Provincialului*”. Ei mai fac și următoarea remarcă - „*numărul locuitorilor din acel timp nu e cunoscut dar cu siguranță au fost 280 de gospodării*”.

- Legat de înființarea Confiniului militar Sreta Pecinjacki în lucrarea „*Localitățile de graniță ale Banatului*” (1773-1819), situează înființarea Padinei între anii 1765-67.

- Alți cercetători și istorici cum ar fi Dușan Popovici și Samuel Borovsky spun că Padina s-a colonizat la anul 1767.

- Nistor Onciu în notița făcută pe coperta interioară a Matriculei (registru) morților din anul 1779 până la 1788 spune că „*Uzdinul so colonizat în pagina de prin provincial la anu 1768 și au șezut acolo pînă la anu 1779 și s-au mutat în satu bătrân și acolo au șezut pînă la anu 1801 . . .*” etc.

- Trințu Măran, în Cap. III, vol. I în introducerea la cererea Padinenilor de a se muta la Dobrița, Sf. Mihai și Marghița căci „*La Pădina prin înmulțirea populației ca urmare a intensivei colonizări, problema lipsei de apă ajunge la o stare insuportabilă*”.

- Vom încheia această trecere în revistă documentară cu Iohann Iakob Ehrler, la timpul respectiv înaltă persoană administrativă - revizor la administrația imperială a provinciei - care în anul 1774, cel mai probabil la cererea nou venitului guvernator al Banatului Iosif de Brigido, scrie un detaliat și complet raport asupra stării generale a Banatului, care să cuprindă toate problemele cu care se confrunta în acea vreme conducerea imperială din Banat. Acest raport a fost terminat la 1 octombrie 1774 și are să devină în timpurile noastre o veritabilă monografie „*Banatul de la origini până acum (1774)*” ce poate sta cu mândrie alături de monografia eruditului savant Francisc Grisellini. Acest raport printre altele cuprinde o listă cu toate localitățile locuite la acel timp în Banat (637 la număr) și mai cuprinde și o listă cu 80 de predii existente la acel timp. Pe lista cu localități populate la ora respectivă, la pagina 130, în districtul Becicherecului, este trecută localitatea Padina Vel Uzdin, cu semnele aparținătoare /O,S/ - cerculețul însemnând localitate sub jurisdicție militară iar S însemnând localitate locuită de sârbi. În schimb pe lista prediilor (localitățile părăsite), la pagina 155 în districtul Becicherecului este trecut Mali Usdin cu semnul de localitate sub jurisdicție militară. Acest „*Vel*”, fără punct în urma sa ca semn de prescurtare, intercalat între cele doua toponime Padina și Usdin, nu reprezintă în nici un caz o prescurtare a adjectivului sârbesc „mare” (veliko) ci are cu totul altă semnificație. Pentru a arăta care ar putea fi eventual aceasta, trebuie spus că pe lista celor 637 de localități populate, doar patru din ele conțin această intercalare „Vel” între două toponime și nu întâmplător toate sunt la pagina 130, deoarece toate se găsesc în districtul Becicherecului. Aceste localități sunt: Padina Vel Usdin, Seleusch Vel Termian (Seleus), Torak Vel Sefdin (Mali Torak) și Gros Torak Vel Sakel haz (Veliki Torak). Dacă se știe că locuitorii Toracului Mic vin din Șefdin iar a

Toracului Mare din Săcălaz atunci nici Vel-ul dintre numele localităților Padina și Usdin nu poate avea altă semnificație. Dacă din concluzia anterioară reiese că o parte din locuitorii Padinei provin dintr-un Uzdin atunci acest lucru greu poate fi infirmat având în vedere autenticitatea acestui raport la modul general precum și autoritatea lui Ehrler câștigată în timp, datorită confirmărilor faptelor susținute de el, astfel că și o micro-migrațiune Padina-Usdin și invers ar putea să-și găsească confirmarea în registrul morților de la 1779 la 1788.

Documentele enunțate anterior referitoare la întemeierea și colonizarea Padinei nu sunt amintite cu intenția de a fi confruntate cu documentul din arhiva Vieneză, respectiv că Padina a fost întemeiată la anul 1762 cu cele 80 de familii din Provincial, deoarece acest lucru nici nu poate fi contestat, ci doar, cum am mai spus, că există indicii că ar fi fost posibile și alte colonizări de la întemeierea acestei localități și până la părăsirea ei.

În acest sens anii 1764-65 și 1767-68 sunt foarte semnificativi și își găsesc un suport real în evenimentele de ordin general ce se desfășoară în acești ani. Astfel în anul 1763 este adusă Patenta de colonizare căreia îi urmează în anii imediat următori 64-65 intensificări de colonizare a germanilor în Banat, aceasta însemnând și dislocări a populației autohtone și deplasarea acesteia în părțile mai puțin locuite. În anul 1764 se organizează granița militară bănățeană iar în anul 1765 se desființează miliția Teritorială și se înființează Regimentul de graniță iliric, evenimente ce la fel implică și migrări sau deplasări de populație.

Suportul real pentru anii 1767-68 se găsește în faptul că în acești doi ani, Habzburgii fac colonizări masive în spațiul din jurul dunelor de nisip, cu scopul de a întări granița militară în această parte dar și pentru a exploata cât se poate de mult colinele de nisip, până atunci slab exploatate, astfel că satelor mai slab populate le aduc întăriri de populație, iar acolo unde acestea erau rare s-au întemeiat localități noi. Tot în acești ani 1767-1769 se execută un grandios proiect al inginerului olandez Fremaut, de săpare a unui canal mare pentru desecarea celor două lacuri (mlaștini) al Ilangei și Alibunarului, astfel că pentru munca necesară la efectuarea acestor lucrări au fost completate cu populație satele din marginea de sud a acestor lacuri dar au fost întemeiate și localități noi având în vedere în primul rând chiar aceste necesități.

Ar mai fi de consemnat și faptul că populația Padinei nu era chiar așa de compactă, lucru pe care poate îl dovedește și cererea din 22 martie 1774 și decizia de a se forma trei grupe astfel că 80 de familii cer să se mute la Dobrița 69 familii la Sf.Mihai și 22 la Margițița.

Să revenim pentru un moment din nou la Ehrler doar pentru a consemna că ar trebui luat în serios legătura dintre un popus Usdin cu un

număr oarecare de familii de sârbi și o Padina-Uzdin, fiindcă în caz contrar am fi nevoiți să găsim un alt grup de câteva zeci de familii printre care să fie și ceva sârbi, pentru ai „îngropa” dacă nu în cele două morminte vechi - al Uzdinului militar din trifoaie respectiv mormântul vechi al Uzdinului actual - atunci cel puțin în primele două registre a morților, care se mai păstrează încă, în arhiva primăriei din Uzdin. Desigur, trebuie spus că locuitorii unui eventual Uzdin în apropierea Timișului (întemeiat cel mai probabil la 1751) nu putea fi în totalitate locuit numai de sârbi, cum nu era de altfel nici o localitate din cursul inferior al Timișului, având în vedere că sârbii ce locuiesc aceste sate vin din granița „Tisa – Mureș” (după desființarea acesteia) trăind acolo împreună cu românii o perioadă mai lungă de timp, adesea în localități mixte. Plecarea locuitorilor din acest Uzdin, poate fi legată chiar și de anul 1773, având drept scop înrolarea ca și grăniceri, participând în felul acesta și ei la agravarea situației de la Padina și încercarea de părăsire a acesteia un an mai târziu. Mutarea recentă a locuitorilor acestui Usdin Mic probabil să fi fost cauza care a determinat ca Padina, locuită în majoritate de români, să fie în raportul lui Ehrler consemnată ca localitate locuită de sârbi.

Ar mai fi de remarcat pentru a fi reținută informația ce reiese din documentul lui Popiți, că la Padina s-ar fi găsit un plus de familii, peste numărul celor stabilite să meargă la Uzdin. Există mai mulți autori care se ocupă de cercetarea trecutului istoric al localităților din spațiul Voivodinean, care în lucrările lor confirmă acest lucru cum ar fi J.Mirkovici, Dr.D.Petrovici și mai ales Sreta Pecinjački care susțin că la Padina în anul 1775 au existat 231 de familii, astfel că, ușor poate fi calculată cifra exactă a familiilor ce vor rămâne provizoriu la Padina, pentru a pleca ulterior la Nicolinț, sau eventual în altă parte, sau poate tot la Uzdin.

Dintre cercetătorii amintiți anterior precum și alți cercetători și autori consacrați, când e vorba de trecutul Uzdinului, Sreta Pecinjački, merită un loc aparte, căci numărul mare și bogat de informații și date precise, pe care ni le redă, sunt de-a dreptul frapante.

După cum am văzut deja, la Padina la anul 1775 s-au găsit 231 de familii, din care la Uzdin se mută 188, însemnând că a existat o diferență de 45 de familii ce ar fi trebuit să plece la Nicolinț, lucru ce până la momentul de față (plecarea la Nicolinț), din câte știm, nu a primit nici o confirmare.

Ar mai trebui precizat că termenii ca numărul de familii, numărul de gospodării sau numărul de case, raportat la întemeierea sau existența unei localități rurale poate însemna cam același lucru mai ales într-un sens de înțeles mai general și într-o anumită perioadă de timp. Deja de la înființarea confiniului militar și apoi mutarea în „trifoaie” se pot face treptat, între termenii enumerați anterior, din ce în ce mai mari delimitări. Astfel încă în

anul 1775 observăm că în cele 188 de familii venite la Uzdin, un comerciant (grec la origine) și o văduvă, nu primesc pământ, deci nu au fost împroprietăriți, aceasta însemnând că în loc de 188 au fost întemeiate doar 186 gospodării.

Noi însă, în cele ce urmează vom insista ceva mai mult pe numărul numelor de familie, considerând acest lucru ca fiind foarte semnificativ și extrem de important pentru reconstruirea Padinei și a începutului Uzdinului actual. Analizând cu atenție numele de familie pe care le au cele 188 de familii ce vin din Padina la Uzdin, vom observa că 37 din acestea reprezintă un fel de „*matche*” familiale creând fiecare prin divizare în medie două „*roiuri*” sau familii noi, apărând în felul acesta un total de 65 familii noi. Dacă din 188 de familii venite, scoatem cele 65 de „*roiuri*” care au același nume de familie ca și familiile mame, obținem cifra 123 ce reprezintă totalul numerelor de familie cu care vin Padinenii la Uzdin, lucru extrem de important pe care în nici un chip, nu trebuie să-l pierdem din vedere.

Într-o altă ordine de idei, să admitem că cele 80 de familii de la întemeierea Padinei (1762) vin toate la Uzdin și că în acestea sunt cuprinse și cele 37 „*matche*” familiale, ajungem la concluzia, că cele 80 de familii inițiale, plus 65 de familii nou create (roiuri), fac un total, de maximum 145 de familii ce ar fi putut eventual veni la Uzdin. Urmează deci întrebarea firească, de unde atunci diferența până la 188 și mai ales până la 231, deci un pus total 86 de familii.

Este evident că în cei 12 ani (1762-1773) de viațuire într-un anumit spațiu nu putea avea o creștere demografică spectaculoasă. Mai ales că am putea face tot felul de speculații cu cele 37 comunități familiale ce se divizează, căci așa cum puteau proveni din cele 80 de familii venite inițial, la fel de bine puteau face parte, parțial și chiar total din rândul familiilor venite ulterior. Dar și fără aceasta este clar că ar fi o mare greșeală să reconstruim trecutul Uzdinului pe schema aceea clasică, care în cazul Uzdinului greu ar putea fi aplicată și care ar cam arăta în felul următor:

- La Padina vin în anul 1762 un număr de 80 de familii, având câțiva ani condiții relativ bune, se înmulțesc ajungând, în 1773 la cifra de 231 de familii, din care în anul 1775 un număr de 188 de familii din cauza lipsei de apă vin la Uzdin, unde având condiții favorabile se înmulțesc și dezvoltă în așa măsură încât ajung spre sfârșitul secolului al XIX-lea la peste 1000 de familii (gospodării) și aproape 6000 de locuitori.

Desigur, există o creștere normală și constantă al numărului de membrii în cadrul unei familii și de creștere în plan local al numărului de familii atât în Padina precum și în Trifoaie și Uzdinul actual, lucru pe care îl observă foarte corect Sreta Pecinjački din datele statistice de-a lungul timpului. În ceea ce privește creșterea numărului de familii pe plan local, în

cazul Padinei, se pare să fie mai îndată una forțată de împrejurările înrolării militare, decât una naturală, iar în cazul Uzdinului actual, mai degrabă poate fi vorba, de o stagnare de divizare familială, stingherită în mare măsură de autoritățile statului. Astfel că majorarea numărului de familii se datorează în primul rând venirilor de noi și noi familii din afară, deci de colonizări constante mai mici sau mai mari, decât de o dezvoltare majoră în plan local.

Intrigat de cele de mai sus, subsemnatul își propune să cerceteze atât registrul morților de la 1779-1788, precum în continuare și pe cel de la 1788 la 1804. Lucru extrem de dificil având în vedere că aceste „*matricole*” sunt purtate în limba slavonă și alfabetul chirilic, pe o hârtie de calitate proastă și cu niște manuscrise greu descifrabile. Înainte însă de a merge mai departe, țin neapărat să-i mulțumesc și pe această cale, domnului Trăian Drăghici, șeful cancelariei locale, pentru amabilitatea și înțelegerea de a-mi pune la dispoziție aceste documente prețioase.

Fiind conștient de sarcina grea pe care mi-am asumat-o, am fost pregătit de la bun început pentru o cercetare lungă și anevoioasă, mai ales că mi-am propus să transcriu toți răposații din ambele registre. În acest sens am numerotat pentru primul registru 480 iar pentru al doilea 840 de poziții, respectiv un total de 1320 poziții, câți morți însumau împreună cele două registre. Apucat de citit, m-am străduit să „*descifrez*” fiecare nume, de la primul răposat până la ultimul înregistrat, cu reținerile de rigoare la fiecare nume și copiind treptat numai pe acelea de care am fost sigur că le-am identificat corect, fiind mai ales atent la numele de familie. După 4 recitiri a ambelor registre au fost identificate din primul registru, un total de 112 nume de familie iar din cel de-al doilea încă 49 nume noi, față de primul registru. Mai trebuie spus că la 64 de decedați, din cei 1320 cât cuprind cele două registre cercetate, nu am reușit să le identific numele de familie, nici într-o încercare ulterioară ajutat de domnul preot Teodor Miclea. Oricum, numărul total de 161 (112+49) de nume de familie identificate, pentru perioada respectiva, este și așa destul de mare.

Admit că involuntar, aș fi putut face și unele greșeli de apreciere, care ar fi putut mări însă, cu foarte puțin acest rezultat. Am analizat cu cea mai mare exigență fiecare nume în parte, evitând să apară în culegerea de nume, mai multe nume decât cele ce real ar fi putut reieși din cele scrise în cele doua registre. Astfel în cazul numelor de familie reieșite dintr-un nume personal, cum ar fi Manoilo, Manoile, Manoila 1-am luat o singură dată la fel ca și pe Oprea, Opriș, Opreșu, Opreanu, Oproiu (Opra, este la acel timp la Uzdin, unul din cele mai frecvente nume personale feminine care apare în unele cazuri și în varianta bărbătească de Oprea). Acest lucru l-am respectat și atunci când un nume era compus din două nume, care aparent puteau prezenta două nume de familie, cum ar fi: Lepa Cocora, Jivan Fizeșan,

Stanciu Motorojescu, Găicea Crețu, Vuia Șamanțu, Kuzman Voivodicean, Izrăinu Miloș, Drăgoi Groza, Micleu Țăran, Ananie (Aninie) Țăran, Zăria Tămaș, Drăghia Lupulescu, Drăghia Sporea și altele de acest gen, fiind evident că este vorba de nume și prenume, deci de un nume personal și un nume de familie și nu de două nume de familie.

Revenind la cele 161 respectiv 112 + 49 de nume de familie identificate în cele două registre, remarcăm, că printre acestea se găsesc 103 de nume, din cele 123 de pe lista de la 1775 aflată în arhiva de la Viena. Aceasta înseamnă că din cele 123 de nume venite la Uzdin în 1775, noi n-am reușit să identificăm 20 de nume. Motivele pot fi diverse, fie că aceste familii au avut decese înainte de a fi întemeiat primul registru al morților, fie că printre numele indescifrabile s-au găsit, în parte și careva din aceste nume, fie că ele pot apare parțial și în următoarele registre ale morților încă ne cercetate de noi, fie că în ultima instanță un număr însemnat de familii din motive noua încă necunoscute părăsesc totuși localitatea.

Am putea în continuare să încercăm să micșorăm cifra celor 20 de nume neidentificate. Domnul Trințu Măran, în lista găsită în arhiva de la Viena pe următorii 4 capi de familie îi trece ca Marcu, Murgu, Miuță și Iancu Obrejan dar în cele două registre a morților aceste nume de familie nu apare deloc, în schimb, toate cele patru prenume propuse, apar însă cu numele de familie Obăcian respectiv Obagian, aceasta însemnând că de fapt se numesc Obădean. Un caz similar ar putea fi luat în considerare când e vorba de trei unități familiale cu numele de Bălian. Acest nume în forma prezentată nu numai că nu-l găsim în cele două registre dar nu îl cunoaștem „în această formă nici din alte documente până în zilele noastre astfel că ne duce cu gândul spre formele de Băl(i)an sau Pălian. Numele de Bălan, suntem nevoiți să-l eliminăm imediat ca posibilitate deoarece această familie la acel timp era slab ramificată și nu putea îndeplini condiția de a avea 3 unități familiale. În schimb familia Pălian putea la timpul respectiv nu numai să îndeplinească această condiție ci printre capii de familie avea și doi dintre capii pe care ar fi trebuit să-i aibă pretinsa familie Bălian. Dacă celor de mai sus am adăuga și câteva familii ce le putem recunoaște sub poreclele familiale pe care le au, atunci cifra celor 20 de familii neidentificate s-ar reduce la cifra de doar 10 familii.

Dacă din cele 161 nume identificate de noi din cele două registre ale morților eliminăm cele pe care le regăsim pe lista de la Viena, 103 respectiv 113 apare un plus evident de 48-58 de nume de familie noi.

Dacă, cele 161 de nume identificate din cele două registre, se repartizează în ordinea în care își fac apariția, situația s-ar prezenta în felul următor:

- Pentru anul 1779, am identificat 59 de nume. Din acestea, 46 de nume se găsesc și pe lista de la 1775 dar apare și „*un plus*” de alte 13 nume ce nu se găsesc pe această listă.

- Pentru următorii 6 ani incluzând și anul 1785 (an în care se fac în aceste spații colonizări cu participanți la Răscoala lui Horia), am identificat un total de 44 nume de familie, dintre aceste 33 se găsesc pe lista din 1775 iar 11 nume, nu se găsesc pe această listă.

- Pentru anii 1786/87/88, am identificat 9 nume din care doar 3 se găsesc pe lista de la 1775, majoritatea de 6 nume fiind noi.

- Pentru următorii 12 ani incluzând și anul 1799 (an în care se admite mutarea din „*Trifoaie*” în Uzdinul actual) am identificat un total de 22 de nume din care 16 se găsesc și pe lista de la 1775, restul de nume noi fiind în număr de 6.

- Pentru următorii 5 ani respectiv 1800-1804 (până la încheierea celui de-al doilea registru), am identificat un total de 27 de nume, din care 5 nume se găsesc și pe lista din 1775. Din cele 22 nume noi, cele mai multe (17) se referă la anul 1803.

Analizând succint repartizarea anterioară a numelor de familie, putem observa că de la 1779 și până la 1799, raportul numelor de familie aflate pe lista din 1775, cu cele ce nu se găsesc pe această listă, se menține constant, mai exact, valorile numerice ce reprezintă acest raport, cum sunt 46 față de 13, 33 față de 11 și 16 față de 6, mențin acest raport valoric constant și foarte apropiat de valoarea ideală de 3 față de 1 în favoarea numelor de familie ce se găsesc pe lista de la 1775. Referitor la aceasta mai poate fi consemnat ca foarte important, că pe această perioadă de timp (1779-1799) numele de familie din ambele grupe se micșorează treptat, ce e în definitiv și foarte logic, astfel că apariția numelor de pe lista de la 1775 să se apropie tot mai mult de valoarea zero. Începând însă cu anul 1800, situația ia o întorsătură drastică, astfel că în următorii 5 ani câți au mai rămas până la finea celui de-al II-lea registru al morților, din 25 nume de familie rămase neidentificate din lista de la 1775, să-și facă apariția doar 5 nume, pe când de altă parte, în afara acestei liste, începe să apară și crească, un nou val de nume noi, ce ne duce cu gândul, că ar putea fi vorba de o afluență de familii provenite din afara comunității.

Am mai putea spune că pentru anii 1779 și până la 1799 inclusiv, am identificat un număr total de 134 de nume de familie existente în această perioadă la Uzdin iar din acestea 103 le găsim și pe lista din documentul de la Viena. Apare însă un surplus ce se cifrează la 31 de nume pe care nu le găsim pe documentul de la Viena și pe care în nici un caz nu le putem considera ca derivând în vreun fel de la numele de pe lista amintită, mai ales că cea mai mare parte din aceste nume s-au păstrat până în zilele noastre astfel că ușor pot fi verificate. Dacă însă presupunem că un nume de familie înseamnă că exista o familie ce purta acel nume, atunci putem presupune că cele 31 de nume ar trebui să reprezinte tot atâtea familii și dacă pe acestea le alăturăm celor 188 de familii venite în 1775, rezultă că la Uzdin, înaintea plecării din „*Trifoai*” pe actualul loc (1799/80), au putut exista până la 219 de familii. Dacă acestui număr i se adaugă încă 27 de nume identificate între 1800 și 1804 atunci în anul 1804 cifra ce reprezintă totalul numărului de familii existente la acel moment ar fi putut ajunge la 246 de familii. Dealtfel în Uzdinul actual, inițial, au fost parcelate 241+4 parcele pentru construcții de case.

Desigur cifrele enumerate anterior ca rezultate parțiale sau totale nu pot fi „*bătute în cuie*” și considerate ca ceva definitiv căci trebuie să admitem că ar putea exista și unele imprecizii având în vedere natura problemei și procedeele întreprinse pentru a obține aceste rezultate.

Legat de acest „*surplus*” numeric de nume de familie și izvorul documentar din care acestea au fost identificate, ar mai fi de spus că preotul Nistor Onciu în anul 1833 pe partea interioară a copertei registrului morților de la 1779 la 1788, lasă scrisă o scurtă notiță în limba slavonă, care sună în felul următor: „*Uzdinu (sau poate că - o parte de Uzdin - sau un grup de uzdinenți, N.N.) so colonizat în Padina de prin provințial la anu 1768 și au sezut acolo până la anul 1779 și s-au mutat în Uzdinu de acu și în Padina or avut de chinez pe Izdru Oanci care au venit din Bocșa și preot li-au fost popa Macei*” (încheiat citatul). Este evident că Nestor (Nistor) Onciu face această notiță cu intenția ca această informație să fie transmisă generațiilor ce vor urma, pe cum este la fel de evident, că el, din o mulțime de protocoale și cărți matricole a morților, născuților și cununaților, care la momentul respectiv s-au găsit fie în uz curent fie în arhivă, alege chiar pe acesta de la 1779, încercând probabil să scoată în evidență legătura, dintre textul de pe copertă și conținutul registrului, dar cel mai probabil ca să atragă atenția urmașilor asupra semnificației ce o are anul 1779.

Un alt lucru extrem de semnificativ este și faptul, că acest registru al morților de la 1779 este întemeiat de Trăilă Crăciun și Ioan Popovici și nu de Trăilă Teodorovici (Toader) respectiv Ioan (Iovan) Șuboni cum ar fi fost normal, având în vedere că acești doi din urmă se găsesc pe lista celor 192

Î

respectiv 188 de familii venite la anul 1775. De ce oare Trăilă Teodorovici apare în registrele oficiale ca funcționând abia la anul 1787, iar definitiv preluându-și parohia abia la 1791, pe când Iovan Șuboni apare temporal abia la 1791 iar parohia și-o preia definitiv începând cu anul 1794. Aceasta rămâne o mare enigmă ce cere să fie elucidată, mai ales că, spre sfârșitul existenței Uzdinului militar din Trifoaie ne confruntăm cu o adevărată „*înghesuială*” de preoți, căci pe lângă cei 4 amintiți anterior, din anul 1798, intră în funcția de preot și Andrei Fizeșan.

Vorbind de acest registru al morților, semnificativ este și faptul, că față de lista de la 1775 unde întâlnim nume de familie sârbești cum ar fi Pavici sau Stefanovici, apar nume noi, cum sunt Rachici, Svonovici, Bogdanovici, Radivoievici și altele, dar toate împreună cu greu depășesc cifra de 10, bineînțeles respectând aceleași criterii de a lua în considerare ca și-n cazul românilor, numai pe acelea, ce primesc o formă definitivă de nume de familie.

Ar mai fi poate de consemnat în final că populația Padinei nu era prea compactă, căci altfel nu s-ar fi divizat așa ușor, în atâtea grupuri, atunci când apare ideea de părăsire a Padinei (1773) și când se declară 80 de familii pentru mutarea la Dobrița (semnificativă și această cifră 80) iar 69 pentru Sf.Mihai respectiv 22 pentru Margițița. Deci, totalul familiilor ce solicită plecarea se ridică la cifra de 171 de familii, ce înseamnă că diferența până la 188 (câte vin în anul 1775 la Uzdin) respectiv până la 231 (câte de fapt se găseau în acel timp în Padina) ar putea reprezenta un al patrulea grup.

n continuare vom pune în discuție informația că la anul 1740 un număr de 40 de familii de olteni-bufeni plecate din Padina Matei (localitate în apropierea Caransebeșului) - se stabilesc la Sf.Mihai (Locve). Ne fiind mulțumiți cu condițiile de aici se adresează autorităților să li se admită mutarea în Predia Lovrinului. Fiindu-le respinsă această solicitare, la anul 1745 se adresează din nou autorităților cerând să li se permită mutarea pe predia Ostina Mare (Uzdinul Mare).

Această informație este folosită de mai mulți cercetători fiind adesea reluată de la unul la altul, astfel că de exemplu Dr.D.Popovici o preia de la Felix alias Slavko Milecher iar Pavel Gătăianțu cu Panta Bagiu o iau din „*Date la istoria sudului Ungariei*” vol. I, pagina 525-528 de Ludovic Baroti. Din păcate nu cunoaștem încă sau cel puțin noi nu am reușit până acum să identificăm care este izvorul acestor informații. Cert este însă că această informație își păstrează constant ideea, că cele 40 de familii venite

în 1740 la St. Miclos după ce le este respinsă prima cerere de mutare pe predia Lovrin, cer la 1745, să li se admită mutarea pe predia Ostina Mare.

Exista însă și cazuri când această informație este folosită cu o mică diferență care însă, poate avea mare semnificație. Astfel în loc de expresia, cum ar fi fost normal și care e de altfel și cea mai des folosită „*predia Ostina Mare*”, se folosește uneori expresia „*pajiștile prediei Ostina Mare*” ce reprezintă o deosebire substanțială. Expresia „*predia Ostina Mare*” subînțelege neapărat includerea în sinea ei a vetrei satului Uzdinului Mare și a întreg hotarului ce ținea de localitatea Uzdinului Mare, pe când expresia „*pajiștile prediei Ostina Mare*” nu cuprinde în sinea sa și vatra satului Uzdinul Mare (cel puțin nu neapărat), precum nici întreg hotarul ce ținea de această localitate, mai ales că, în informația lui Pavel Gătăianțu și Panta Bagiu, preluată după cum am mai spus de la Ludovic Baroti, se spune că, solicitanții doresc să-și „*întemeieze acolo un sat, o nouă comună*”.

Cu toții știm că livezile sunt suprafețe cu iarbă ce crește mare și în general se cosește și folosește ca fâneată, pe când pajiștile sunt suprafețe acoperite de iarbă deasă și mărunță și în general sunt folosite pentru păstoritul animalelor. Dacă am căuta să aflăm care au fost pajiștile Uzdinului la timpul respectiv, am putea afirma că spațiilor pe care le cunoaștem în zilele noastre ar trebui adăugate spațiile pe care se găsesc actualele localități Uzdin și Putnikovo precum și spațiile dintre aceste două localități și ”bara reveniței” de o parte iar ”bara puturoasă” de cealaltă parte și de la aceasta în continuare, întreaga suprafață din dreapta actualei șosele Uzdin-Kovacița până în malul Timișului. Mai mult de atât, este chiar posibil ca pe o perioadă mai scurtă, de câțiva zeci de ani, între anii 1745 și 1770, ca întreg sistemul de bări din jurul Uzdinului să fi fost parțial sau chiar și total desecat. Aceasta datorită desfășurării planului întreprins de Mercy, imediat după ocuparea Banatului de către austrieci, care prevedea o sumedenie de măsuri asupra Timișului. Măsuri de reglare a albiei care cuprindeau măsuri de îndreptare a albiei prin eliminarea sinuozițiilor (șerpuielilor) și a brațelor secundare (Timișuri moarte), prin săpări și aprofundări de albie (probabil și în spațiul Uzdinului), prin îndiguiuri parțiale și totale a râului. Aceste măsuri iau amploare mai ales în perioada 1740 până la 1745 când putem afirma cu siguranță, că albia Timișului în cursul de la Botoș la Pancevo a fost definitiv terminată și aștepta derularea celor două mari proiecte ce vor fi executate de inginerul olandez Fremont, ce se vor desfășura, unul în anii 1757-58 și avea ca obiectiv săparea canalului Brzavei de la Deta la Botoș, iar cel de-al doilea, între anii 1767-1769 și avea ca scop, desecarea celor două lacuri (Alibunarului și Ilangei), prin săparea canalului St.Mihai-Botoș. Deci putem afirma practic cu toată certitudinea că albia Timișului în cursul Botoș-Panciova, nu a avut niciodată, o capacitate

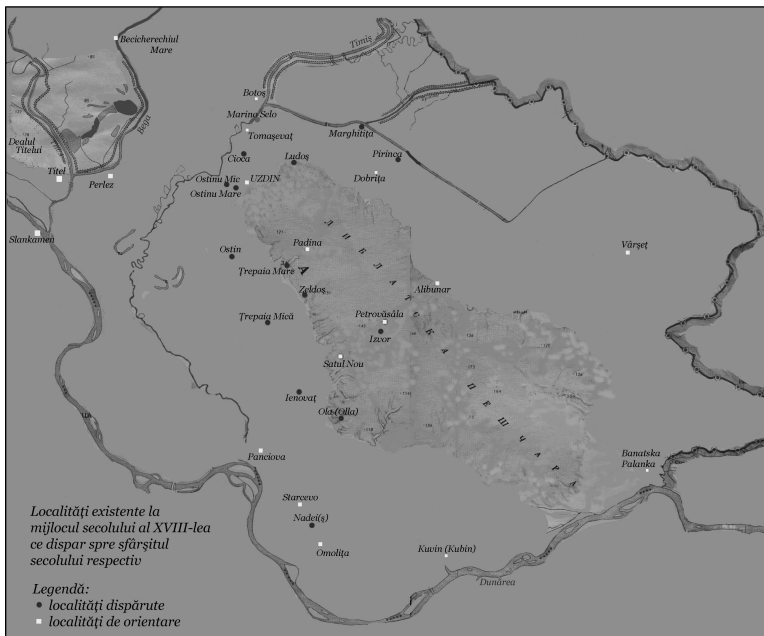
mai mare și un debit de apă mai mic, decât în perioada 1745-1769. Abia după această perioadă Timișul își primește întreaga cantitate de apă de la toți confluenții săi direcți sau indirecti pe care să o transporte prin spațiul Uzdinului pentru a o preda Dunării. Acestui fapt probabil se datorează greșeala înfăptuită de autoritățile austriece 5-6 ani mai târziu când permit Padinenilor să-și ridice noul sat, între vetrele celor două Uzidine părăsite, pe spațiul actualelor „*Trifoaie*”. Cei 5-6 ani de la reglarea definitivă a Timișului și până la mutarea Pădinenilor la Uzdin, au fost prea puțini pentru a se putea observa comportarea Timișului în condițiile nou create. Înainte de efectuarea acestor lucrări Timișul nu se putea revărsa în spațiul Uzdinului fiindcă se revărsa până nu ajungea în acest spațiu în lacul Ilangei, iar după terminarea lucrărilor, albia săpată și aprofundată cu mijloace rudimentare, nu putea să fie una definitivă și a trebuit să treacă câțiva ani, ca apa să-și sape parțial și singură, albia de care avea nevoie.

Revenind la tema pe care o discutăm și anul 1745, am mai putea spune că suprafața acestor pajiști a fost mărită față de perioada precedentă și chiar față de perioada pe care am cunoscut-o noi până în urmă cu circa 30 de ani. Dar nu suprafața pajiștilor de la Uzdin este determinantă pentru cererea de mutare a celor 40 de familii, căci dacă era predie înseamnă că pe lângă vatra satului avea și un hotar aparținător, oricât ar fi fost el de mic și mai exista posibilitatea de lărgire în marginile colinelor de nisip și chiar parțial și pe acestea. Determinant pentru ei erau condițiile proaste în care se găsea St.Mihaiul la acel timp, așezat pe un grind îngust, înconjurat din trei părți de cele două mari mlaștini (lacurile Alibunarului și a Ilangei) situație ce se va schimba începând cu anul 1769/70 și terminarea amintitului canal.

Până în prezent nu există nici un document sau informație care să confirme că solicitarea sâmienților de mutare la Uzdin să fi fost aprobată, sau mutarea acestora în vreun fel efectuată, lucru consemnat de altfel și de autorii lucrării monografice „*Locve ieri și astăzi*”, prin afirmația că „*după toate probabilitățile și această cerere a fost respinsă*”, însă fără a încerca să aducă vreun argument în acest sens.

Trebuie totuși să remarcăm faptul că pe la mijlocul sau în a doua parte a secolului al XVIII-lea pe aceste pajiști ale Uzdinului apare o localitate nouă, deoarece pe harta Banatului de la 1776, pe lângă cele două localități cunoscute deja, Veliko Malo Ostin pra, apare și ce-a de-a treia cu numele de Ostin pra. (pra-predie). Aceasta găsimu-se la o distanță considerabilă în spre sud față de cele două, încât este pusă între Săcula și predia Țrepaiei Mari (hărțile din acel timp erau desenate cu mâna liberă și deci erau foarte imprecise). Pot afirma cu toată responsabilitatea că despre existența acestei localități există și date scrise care o dată și o dată cu siguranță au să apară la lumina zilei, căci Vasile Spăriosu-Grofu, în

„*ajunul*” Revoluției maghiare, în primăvara anului 1956, primește din Budapesta de la o persoană ce și-a ținut numele în conspirativitate, ascuns în spatele unei instituții (muzeu sau arhivă istorică), un set în număr de 43 de documente sau 43 de pagini dactilografiate, cu documente din trecutul Uzdinului, care din păcate după moartea acestuia, nu au mai fost găsite. În unul din aceste documente printre altele a fost descris prin cuvinte un anumit loc în sudul actualului Uzdin pe care ar fi fost așezată o localitate părăsită, alta decât cele două din perioada turcească, căreia Vasile Spăriosu se străduise mult timp să-i stabilească locul. Spunea însă că identificarea era greu de făcut căci mai toate spațiile din acea parte a Uzdinului cum ar fi Cotul mic (grădini și holde), pârângina și chiar livezile de la vale, corespund descrierii făcute în document. Dacă am intenționa însă să trecem această localitate de pe harta de la 1776, așa cum e ea poziționată față de alte localități, pe o hartă actuală din zilele noastre, atunci această localitate s-ar fi găsit în apropierea actualei localități Kovacița în capătul „*livezilor de la vale*” între marginea de vest a acestora și șoseaua Uzdin-Kovacița, dar cel mai probabil nu ar fi depășit actuala șosea Kovacița-Idvor. Având însă în vedere impreciziile pe care le poate avea o hartă desenată cu mâna liberă și cunoscând situația din teren, localitatea în discuție foarte ușor se putea găsi și în imediata apropiere a actualului Uzdin, cum ar fi de exemplu grădinile din „*cotu al mic*”.

Că această localitate a existat este o certitudine, lucru ce contează mai mult decât locul exact unde s-a găsit. Mult mai important este când și de cine a fost locuită și când a fost eventual părăsită, ca să devină „predie” și ca atare să fie trecută pe harta de la 1776. Informația pusă în discuție mai spune că cele 40 de familii erau olteni-bufeni din Padina Matei, localitate din zona care dealtfel era locuită de bufeni și având în vedere că Loeve face parte din cele trei localități ale Banatului sârbesc cu un element oltesc considerabil ne duce către ideea că cele 40 de familii nu părăsesc deloc Sâmbiaiu și că aceștia cel mai probabil nu întemeiază acel Ostin de pe pajiștea prediei „Ostine(a) Mare”. Tot într-o ordine de idei asemănătoare s-ar putea lua în considerare chiar și posibilitatea că părăsirea aceluși Ostin să fi avut loc în același timp (1775) cu mutarea pădinenilor din Padina la Uzdin și ca la Uzdin să se mute și locuitorii acestui Ostin. Este foarte probabil că acest Ostin să fi fost părăsit chiar în anul 1775, pentru a fi consemnat ca predie un an mai târziu, însă în acest caz unicul lucru pe care cu siguranță l-am putea afirma, este că această localitate în nici un caz nu putea fi locuită de olteni-bufeni căci la Uzdin nu s-a păstrat nici o urmă evidentă de element bufenesc (grai, port, nume de familie) ce ar putea prezenta un argument în plus că cele 40 de familii nu părăsesc Sâmbiaiu și că acel Ostin nu a fost întemeiat de aceștia și cel mai probabil nici nu a fost

întemeiat în acel an. Făcând afirmația precedentă, nu pierdem deloc din vedere, că în Padina înainte de venirea la Uzdin s-au găsit și români din dreapta Dunării, care cel mai probabil vin și ei la Uzdin dar aceștia nu sunt olteni ci mai îndată „*mărgineni*” sau „*ungureni*”, dar nu poate fi exclusă nici posibilitatea să fi fost chiar aromâni.

Localitatea în cauză nu o găsim consemnată pe harta Banatului de la 1761, pe care dealtfel se găsesc Veliki și Mali Ostin, deci am putea considera, că această localitate se întemeiază abia după acest an 1761. Vorbind despre colonizarea Padinei am amintit că autoritățile habzburge în anii 1767-68 colonizează în mare măsură localitățile din jurul dunelor de nisip, întemeind și multe localități noi, având ca scop, întărirea graniței militare în această parte a Dunării, precum și exploatarea colinelor de nisip, lucru la care habzburgii țineau foarte mult. Cu această ocazie populația era adusă atât din Banat, precum și din Ardeal, din jurul Mureșului și Tisei, dar mai ales din zonele apropiate confluenței celor două râuri. Ar mai exista eventual posibilitatea, ca întemeierea acestei localități să aibă legătură cu derularea marelui proiect a inginerului Fremont (1767-1769) și că asupra albiei Timișului în partea aparținătoare Uzdinului, să fie rămas să se execute vreo lucrare importantă, care să se desfășoare concomitent cu derularea acestui proiect și că în spațiul Uzdinului să nu se fi găsit populația necesară efectuării acestei lucrări.

Evident că din cele relatate anterior existența acestei localități s-ar putea reduce la doar câțiva ani (5-6), dar important este că ea dispăre cam în același timp cu apariția Uzdinului militar din Trifoaiie și cel mai probabil să aibă aceeași soartă ca mai toate localitățile mici din această zonă apropiată Uzdinului, cum ar fi dispariția celor două Țerepai sau respectiv a câtorva localități mărunte înșirate din nordul Tomașevațului și până în nord-estul Ilangei. Aceste localități dispar în general datorită faptului că populația lor se atașează localităților din apropiere, mai mari și cu perspective de menținere mai trainice.

BIBLIOGRAFIA

1. JOHAN JAKOB EHRLER - „*Banatul de la origini până acum - 1774*”, Timișoara 1982;
2. FRANCESCO GRISELINI - „*Încercare de istorie politică și naturală a Banatului Timișoarei*”, Timișoara 1984;
3. GRIGORE POPIȚI - „*Date și documente bănățene*” (1728-1887), Timișoara 1939;

4. TRINȚU MĂRAN - „*Întemeierea și dezvoltarea satului Uzdin*”, volumul I și II;
5. TRIFU BOSICĂ și NISTOR ONCIU - „*Opisanie mesta Uzdin*” 17.04.1859 – „*Javor*”, Novi Sad;
6. VASILE SPĂRIOSU-GROFU - „*Istoria satului Uzdin*”, editura „*Tibiscus*”, Uzdin 1999;
7. SRETA PECINJACKI - „*Localitățile de graniță ale Banatului*” (1773-1819);
8. REGISTRELE MORȚILOR 1779 - 1788 și 1789 - 1804, arhiva locală Uzdin;
9. „*COMPLETUL*” de hărți ale Banatului de la 1723-25 la 1776;

Capitolul IV

Nume de familie și porecle la Uzdin

Este cunoscut că pentru stabilirea trecutului unei comunități fie ea mai mică sau mai mare, pe lângă materialul (fondul) documentar, o importanță însemnată o are și cunoașterea onomasticii dar mai ales al antroponimelor și toponimelor ce se găsesc la baza formării numelor de familie care de altfel sunt și cele mai numeroase și prin urmare sunt și cele mai importante în orice onomastică.

Antroponimia a fost și este supusă în cursul timpului, unor mutații și transformări uneori chiar radicale și cere o cercetare și un studiu de urmărire etimologică pentru care nu avem nici timpul nici spațiul corespunzător, dar nici pregătirea profesională necesară, astfel că vom recurge doar la o simplăregistrare a acestora.

Toponimia în schimb, este mult mai statornică și suferă în timp schimbări cu mult mai mici, am putea spune chiar negliabile, cu toate schimbările de autorități petrecute în acest spațiu, folosirea diferitor limbi și încercarea de schimbare a numelor de localități de la o autoritate la alta. Oricât ar fi fost dorința de schimbare, fiecare revine totuși la radicalul original și în felul acesta toponimia se păstrează de-a lungul timpului.

Pentru trecutul Uzdinului este extrem de important consemnarea și cunoașterea numelor localităților ce se găsesc la baza formării numelor de familie a uzdinenților, pentru a ști cine suntem dar mai ales de unde venim și de unde ne tragem rădăcinile. Importanța aceasta este cu atât mai mare dacă avem în vedere faptul că strămoșii noștri nu vin dintr-un loc anume, ci din un număr mare de localități și probabil din câteva spații mai mari și oarecum delimitate între ele.

Ar mai fi de consemnat că între toponime și antroponime există relații directe care nu sunt direcționate doar într-un sens ci sunt reciproce, încât adesea, este greu de stabilit ce a fost mai întâi, antroponimul sau toponimul și care de la care derivă, sau mai exact și mai clar dacă numele unui loc sau așezări provine de la numele unei persoane, ca apoi numele acelei așezări sau localități să fie preluat și să participe la formarea de supranume, porecle, patronime și nume de familii a altor persoane. Mai sunt și cazuri când antroponimul și toponimul sunt absolut identice și nu dau nici o bătaie de cap pentru a fi identificate.

Pentru a înțelege corect despre ce vorbim ar mai trebui să știm că la timpul venirii în spațiul actual ca dealtfel pe întreg parcursul secolului al XVIII-lea, buncii noștri, majoritatea dintre ei, au trecut printr-o fază importantă, de la o viață de păstori și crescători de animale și trăire în

comunități mici sau chiar foarte mici și instabile, la o viață de agricultori, e drept și crescători de animale, dar de o trăire legată trainic de un anumit loc și în comunități din ce în ce mai mari. În comunitățile mici identificarea unei persoane era relativ ușoară pe când în comunitățile mai mari pentru identificarea unei persoane era nevoie de o înșiruire de mai multe nume personale din rândul familiei respective pentru ca persoana în cauză să fie identificată. Din acest motiv dar și datorită faptului că ajung mai des în contact cu autoritățile statului și probabil stimulat și de aceștia, începe treptat să se cristalizeze pentru fiecare familie sau comunitate familială, un nume comun care să-i reprezinte. Acest nume de cele mai multe ori, provine de la un nume personal al unuia din părinți (tată, bunic), care în momentul respectiv era cap de familie, restul membrilor fiind trecuți la numele acestuia. Alte nume se formează cu ajutorul numelor localităților de unde vin familiile respective sau prin folosirea altor toponime, etnonime sau a altor caracteristici care puteau fi atribuite unei persoane „*cap de familie*” sau uneori chiar și unei familii întregi prin care să fie deosebite de alte familii.

Am putea afirma cu certitudine că exact această situație descrisă anterior exista în cazul Uzdinului la timpul transmutării din Padina românească, în Uzdinul militar din „*trifoaie*”. Pe lista din documentul descoperit de domnul Trințu Măran în arhiva din Viena, sunt trecuți cu nume și prenume, cei 188 capi de familie, ce aduc cu ei la Uzdin un „*patrimoniu*” de 123 nume de familie.

La fel trebuie consemnat că numele de familie fie că este vorba de antroponime sau toponime au fost în mare parte inițiate încă din spațiile din care vin. Trebuie însă ținut cont mai ales când este vorba de toponime că nu se poate afirma cu certitudine că familia ce are la baza numelui de familie un toponim nume de localitate, vine chiar din localitatea respectivă dar cu siguranță familia respectivă sau măcar un membru al ei a trăit un timp mai scurt în localitatea în cauză, căci mutări din o localitate în alta au existat atât în spațiile din care vin, precum și ulterior în spațiul în care au venit.

Cam aceeași situație se găsește și în cele două registre ale morților cercetate de subsemnatul, unul de la 1779 la 1788 și celălalt de la 1788 la 1804, în special când e vorba de numele de familie formate pe bază de toponime. În cazul antroponimelor, lucrurile stau puțin altfel, mai exact există o oarecare impresie că numele de familie ce se formează pe baza unui nume personal, nu au o formă definitivă și că acestea suferă mici schimbări. Probabil că aceasta se datorează fie faptului că respectivele documente sunt scrise în vechea slavonă și alfabetul chirilic căruia îi lipsesc unele caractere cum ar fi de pildă **ă** și **â**, dar și datorită faptului că unii preoți indiferent de gradul de cunoaștere a acestei limbi, precum și a limbilor română respectiv

sârbă, pe cum și de apartenența etnică, scriu același nume de familie în feluri diferite, fie că intenționează să respecte sensul, fiindcă în fond ei scriu sârbește sau românește dar cu alfabetul slavon, fie că mai îndată intenționat încercau ca un nume să-l apropie de o limbă sau alta sau chiar mai degrabă de o etnie sau alta.

Pentru tema propusă lipsea însă cel mai important lucru, respectiv lipsea o conscripție care să cuprindă dacă nu toate numele de familie existente la Uzdin, atunci măcar majoritatea dintre ele. Astfel că am fost nevoit să alcătuiesc o astfel de listă care să cuprindă cât mai multe nume posibile, procedând în felul următor: am luat cele 123 de nume de pe lista de la 1775, acestora le-am adăugat circa 85 de nume pe care am reușit să le identific din primele două registre ale morților adunând un total de circa 208 de nume. Acest număr l-am completat cu nume culese din lista profesorului Gheorghe Lifă „*nume de familie din Uzdin*” existente în anul 1780, scoasă dintr-un registru al morților (este vorba de primul registru) și o diferență preluată de la Vasile Barbu referitoare la primul registru precum tot de la Vasile Barbu și un număr de „*nume existente între anii 1834-1838*”. Am mai folosit apoi o conscripție a familiilor din Uzdin alcătuită prin anii 1975/76 de Gheorghe Spăriosu, atunci șeful cancelariei locale și autorul acestor rânduri, completând în final cu numele găsite pe lista prof. Dr. Radu Flora din contribuții nr. II. În felul acesta am reușit a inventaria un total de circa 275 de nume de familie existente la Uzdin.

Menționez că în cifra de 275 nu am inclus circa 37 nume de familie venite la Uzdin după anul 1900 pe cum și 17 nume de familie de romi deoarece cea mai mare parte din aceștia nu sunt autohtoni ci sunt veniți recent sau într-un trecut nu prea îndepărtat din alte sate.

Probabil că datorez și o explicație de ce în totalul de nume nu am introdus și cele circa 37 de nume apărute în secolul al XX-lea pentru a încerca să alcătuiesc măcar provizoriu, o conscripție care să cuprindă toate numele de familie de la întemeierea Uzdinului și până în zilele noastre, care de altfel ar fi strict necesară. Nu am făcut acest lucru, deoarece în textul de față ne interesează numele de familie în raport cu trecutul nostru și în opinia subsemnatului, membrii familiilor ce sunt contemporani cu noi trăitorii actuali sau cu părinții și bunicii noștri, nu am putea să-i considerăm ca fiind străbunicii noștri și să ne identificăm cu ei, cel puțin nu la modul general, ca și cu cineva de la care ne tragem rădăcinile. Desigur fiecare persoană născută într-un anumit loc sau măcar trăitoare în acel loc are tot dreptul să revendice și să se considere ca aparținând aceluși loc și nimeni nu-i poate lua acest drept, cu atât mai puțin autorul acestor rânduri.

În cele ce urmează vom trece la onomastica numelor de familie a Uzdeniților.

ALMAJAN: toponim, Valea Almaşului, munţii Almăjului; Almaş (Almăj) - localitate eparhia Arad, protopopiatul Şiria; Almaş localitate judeţul Cluj; Almaşu mare (Zlatna) şi Almaşu Mare (Brad).

AŢEGAN: nume de familie dispărut; toponim Haţeg, nume de oraş.

ANDREI: antroponim, Sfântul Andrei.

ARDELEAN: toponim, nume de regiune.

MOLDOVAN: toponim, Moldova, una din ţările române; Moldova Nouă / Veche - localităţi în judeţul Caraş-Severin; Moldoveneşti localitate lângă Turda; E.Petrovici printre oronimele (nume de relief) provenite din nume de persoană (antroponime) enumeră Moldoveanu, Negoii etc., aflate la limita dintre judeţul Hunedoara şi Caraş-Severin din masivul Retezatu.

MUNCEAN, MUNTEAN: nume de familie dispărut; toponim, Munteniadin o parte din Ţara Românească; antroponim, o persoană de la munte sau legată de munte.

BOJIN: antroponim Boja, nume personal de bărbat.

BOCHEANŢU, BOCAN, BOCANŢU: Bocan şi Bocanţu dispărute; toponim, Bochia, judeţul Arad în apropiere de Ineu; Bochia, Bokia, localitate comitatul Bihor, cercul Beliu; Boka, localitate Banatul Sârbesc; Buchin, localitate districtul Caransebeş.

BUGARU: se păstrează ca poreclă; etnonim de la Bugar (bulgar).

BĂBUŢ: toponim, Băbuţ (Babucz) localitate comitatul Cojocna, cercul Cluj; Băbuţ diminutiv de la babă, se pare mai puţin verosimil.

BOIER: antroponim ocupaţie - stare socială

BORCA: antroponim îl găsim în satele Coştei, Straja, Grebenaţ etc. Din cunoştinţe personale ştim că în mormântul vechi din Grebenaţ acest nume se găseşte pe o piatră funerară de la 1400 şi ceva. Posibil toponim Borcuţ (Borkút) comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Lăpuşul Unguresc. Ioan Pătruţ presupune că numele de familie Borca ar putea deriva din tema Bora, Bore(a). Nouă ni se pare mai degrabă de la Borca, nume personal feminin.

BARBU, BARBUL, BARBORE: antroponim, nume personal de bărbat.

BĂLAN: toponim Bălan (Almasbalazshaza), comitatul Sălagiu, cercul Jibău; Bălanu, cătun lângă Râu-de-mori, comitatul Hunedoara; Bălana, cătun lângă Ligina, comitatul Hunedoara; Bălan localitate mare la izvorul Mureşului, judeţul Covazna. Ar putea fi şi antroponim raportat la culoarea păruluişi al tenului.

BAGIU: nume de familie ce poate proveni din Baci, Baci, Bagiu sau poate fi şi toponim Baci, localitate între Cluj şi Nădăşel; Băcia, localitate lângă Orăştie.

BURA: antroponim, de la Buri, populație de origine europeană din Africa de sud - din germanul Bur; Ioan Pătruț, pune în legătură Bura, Burea și Burac cu numele bărbătești Bur, Bura; poate însă proveni și de la toponimul Buru, sat în județul Cluj.

BUTICOI, BUCICOI, BOTICOI: a dispărut ca nume de familie dar s-a păstrat până în prima jumătate a secolului XX ca și poreclă; toponim Bâcicoi, comitatul Maramureș, cercul Valea-Tisei; Bocicău, comitatul Ugocea, cercul dincolo de Tisa, filie a parohiei Tarna-Mare (Gherla); Bocicoel comitatul Maramureș, cercul Valea Izei, ultima poștă Dragomirești.

BERZOVIAN, BÂRZOVIAN: dispărut, toponim Brzava (râu); Bârza, localitate, județul Mureș; Bârzava, localitate județul Arad, pe malul stâng al Crișului Alb; Berzovia, localitate în Banat în apropiere de Bocșa.

BERCIA, BIRCI: dispărut ca nume de familie însă se păstrează ca poreclă; Berciul, este consemnat ca localitate la 1660 în catastiful de Ipec; Bercea (Berse) localitate comitatul Cojocna, ultima poștă Almașul Mare.

BUCĂCEȘU: dispărută.

BOGDANOVICI: antroponim, dispărută.

BORCAN: dispărut ca nume de familie dar se păstrează ca poreclă pentru familia Miclea: probabil antroponim de la numele personal Borca.

BIRĂU, BIROVESCU, BAROVESCU: formele de Birovescu și Barovescu posibil să fie fost doar trecătoare păstrându-se doar forma de Birău. Trebuie raportat la Birai, de unde Birău, Birovescu. Birai apare ca nume personal într-un document moldovenesc din anul 1499. Ar mai putea fi adus în legătură cu serviciu de adunător de tribut sau bir, dar poate fi și primar sătesc.

BRUSTURE: dispărut ca nume de familie dar se păstrează ca poreclă; toponim, Brusturi (Brusztur), comitatul Arad, cercul Hălmagiu; Brusturi (Tataros) comitatul Bihor, cercul Sălard; Brusturi (Somroufalu), comitatul Sălagiu, cercul Jibău.

BEȘLIA: dispărut.

BURDAN: este consemnat de Vasile Barbu iar Mircea Samoilă spune că acest nume este înregistrat doar la Uzdin și provine de la numele localității Burda, județul Bihor.

BOCIA(N): dispărut; toponim, Bociu - localitate în regiunea Clujului.

BREBAN: dispărut; toponim, Brebi - localitate Solnoc Dăbâca, cercul Jibău; Brebu, localitate, județul Caraș-Severin consemnat la anul 1585 cu numele de Prebul; Brebu, sat, județul Buzău; antroponim, Ioan Pătruț susține că Breb și Brebu sunt nume bărbătești.

BICIAN: dispărut.

BABUN: dispărut.

BIRCOȘ: dispărut (Bircoș, Pircos, Pirca)

BOARU, BOARIU: substantiv ce denumește o ocupație, asemănător cu Ciurdariu, Văcariu etc.

BACIN: dispărut ca nume; Baci, profesie; toponim, Baciul lângă Cluj; Baci, localitate în Bacica (locuită odinioară de români: Baci, Vaisca, Monostor); Băcia, localitate lângă Orăștie.

CICA: în limba sârbă persoană mai în vârstă de sex masculin.

CIACĂ: toponim Ciaca (Csaka), comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Ciachi-Gârbău; Teaca, comitatul Cojocna, cercul Teaca; Ciacova, comună județul Timiș.

CODÎRNAI, CODÂRNAI: e dispărut ca nume de familie dar se păstrează ca poreclă.

CHEȚ: toponim, Cheț (Kecz), comitatul Bihor, cercul Marghita; Cheța, localitate comitatul Turda, Murăș-Ludoș.

COJOCARU: cojocar, profesie; toponim, Cojocna (Kolozs), oraș cu magistrat, comitatul Cojocna; Cojocani, cătun alături de Bârlești și Miclești la comuna Mogoș, Roșia Montană.

CERNEANȚU, CERNEANU: dispărut, Cerna, protopopiatul Jebel (mănăstirea St.Mihail din Cerna); Cernești, localitate din Grecia locuită de aromâni în care se deschide școală românească la anul 1891; Cernareca localitate de aromâni din regiunea Meglenia.

CINU, CIUNU: Cinu se păstrează ca poreclă.

CORN, KERN: se mai păstrează doar ca poreclă; toponim Corni, comitatul Sălgău, cercul Cehul Silvaniei; Cornești, localitate lângă Dăbâca; Corna (Roșia Montană) Munții Apuseni; Cornea județul Caraș-Severin; Corna, Karna (1854) Județul Mureș în documentele slave apare Kornu iar Ioan Pătruț o consemnează ca și Kerna (1733) și Kirna(1760-1762).

CUCU: se păstrează doar ca poreclă; cuc, pasăre sălbatică; cucă, căciulă înaltă, uneori împodobită cu pene de pasăre; singur ca și un cuc; cucu, cuvânt ce imită cântecul cucului; Cucu, localitate în Maramureș atestată la 1768 Kook; Cuca, localitate în județul Argeș.

CIZMĂNAR: profesie, s-a păstrat ca poreclă până în urmă cu câteva decenii.

CIMPONIE: dispărut, probabil îndeletnicire, cimpoier, cântă la cimpoi.

KETA, CĂTA: dispărut, toponim Ketfil – localitate dispărută, existentă pe la mijlocul secolului al XVIII-lea.

CORNEA: dispărut, toponim Cornea, județul Caraș-Severin.

CHERNIA: dispărut, vezi Corn, Kern.

CARAȘOVAN, CÂRȘOVAN, CHERȘOVAN: dispărut, toponim de la Carașova, Caraș-Severin.

CERCEL: obiect de podoabă.

COCET (COTET): spațiu pentru păsări și animale de casă.

COCORA: poate fi derivat din cocor, pasăre cu un aspect special, cocor, podoabă capilară, poate fi și toponim, Cocora – sat în județul Ialomița; Cocoraști – sate în județul Olt și Prahova.

CREȚU: referitor la aspectul creț, creață.

CÂRNEA, CERNIA: toponim Cârnecea (Kernyecsa), comitatul Caraș-Severin, cercul Oravița; Cârnice, localitate lângă Roșia Montana, Munții Apuseni; Cârnești (Kerniesd), comitatul Hunedoara, cercul Hațeg.

CONDAN: nume de familie dispărut, se păstrează însă ca poreclă; toponim, Cund, Ardeal, județul Mureș.

CHIRU: dispărut ca nume de familie dar s-a păstrat ca poreclă până în zilele noastre; Chireu, localitate cu stațiune balneară, comitatul Solnoc Dăbâca, cercul Gherla; Chirilești, cătun la localitatea Ponor, comitatul Alba-inferioară cercul Aiud; Chirileu (Kerelu), comitatul Târnava-Mică, cercul Jernuț; poate fi și antroponim derivat din Chira, Chire, Chirea, Chiru; poate proveni și din aromână, Chir (domn).

CUZA (CHIUZA): dispărut ca nume de familie, se păstrează însă ca poreclă; toponim, Chiuza (Kozepfalva) comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Beclean; poate fi și antroponim Oiconim (Cuza).

CRĂIETE: dispărut.

CRĂCIUN: antroponim precum și toponim, Craciunești, localitate în județul Hunedoara și Mureș.

CADĂR: se păstrează ca poreclă; toponim Cadăr, localitate districtul Ciocova.

DUMA, DĂMA, DIMA: dispărut ca nume de familie, Dăma și Duma se păstrează însă ca porecle; toate trei sunt antroponime la care am mai putea adăuga și Dămian sau Damian; toponim Dumești, sate în județele Alba și Hunedoara; Dămaș, localitate de aromâni din Grecia, din regiunea Vlaho Clisura, avea școală primară în limba română deschisă în 1868.

DOLAMĂ: obiect de îmbrăcăminte.

DAMIAN: antroponim.

DRĂGHICI: antroponim; Mircea Samoilă însă consemnează localitatea Drăghici din județul Argeș în apropierea orașului Câmpulung.

DUMITRU: antroponim, poate fi și toponim Dumitra, localitate lângă, Bistrița.

DAVID: antroponim.

DIMCEA: antroponim de origine aromână.

DOCLEAN: toponim Doclin, localitate, comitatul Caraș-Severin, cercul Bocșa.

DOBOJAN: dispărut.

DRĂGHIA: antroponim; toponim Draghia (Dragusfalva) localitate, comitatul Solnoc Dăbâca, cercul Ileanda Mare.

DRĂGOI, DRĂGUIESCU: dispărute ca nume de familie; Drăgoi se păstrează ca poreclă; pot fi antroponime dar și toponime; Drăgoiești localități în circumscripția Lipova și Lugoj.

IENCI, IENCIU (Enciu, Eneșu, Eneșcu): se pare că sunt mai multe forme al aceluiași nume: poate să fie antroponim precum și toponim; Ienciu (Szaszencs) comitatul Solnoc-Dădăca, cercul Chiochiș.

EGHEDUȘ: dispărut.

EREMIA, IEREMICI: antroponim.

FIZEȘAN: toponim Fizeș (Fuzes), comitatul Caraș-Severin, cercul Bocșa; Fizeș (Fuzes), comitatul Hunedoara, cercul Deva; Fizeș (Fuzes), comitatul Sălagiu, cercul Crasna; Fizeș (Fuzes), comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Ciachi Gârbău; Fizes-Sânpetru, (Fuzessezenpetar), comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Ciachi Gârbău; Fizeșul Gherlei (Ordungosfuzes), comitatul Solnoc-Dăbâca, Gherla.

FECIORU: dispărut.

FERINDEAN: dispărut, toponim Ferendia, districtul Vârșeț (Banatul Românesc); Ferendin districtul Caransebeș.

FIACIU: dispărut.

FRĂTUȚ: dispărut, numire pentru bănătenii de la pustă; toponim Frate localitate în Transilvania între Alba Iulia și Dăbâca, ne reușind să-i stabilim însă locul exact.

FLORUȚ: dispărut, antroponim, derivat probabil din Florea; toponim Florești, județul Cluj; Florești (Vireag), județul Bistrița; Floru, localitate de aromâni din Grecia în care sa deschis școală românească la anul 1887.

FOLEAN și FOLCEAN: dispărute, toponim Folia, comitatul Timiș, cercul Ciacova.

FONOȘ: dispărut, probabil toponim, Feneș districtul Caransebeș; Fenis, protopopiatul Șiria.

FĂRA: Ioan Pătruț susține că numele de familie Făra are forme de plecare Fer, Feru, Fera (Făra) și Fir, Firu, Fira (Făra).

GHERA, GHERĂU: antroponim, după Ioan Pătruț cu forme de plecare Ghera sau Gherea.

GROȘU: poate fi legat de înfățișarea unei persoane; poate fi micro-toponim în părțile muntoase și cu păduri ca Grosu, Valea Grosului, Dealul Groșilor, Fundoanea Groșilor, Grunețu cu Groși, Pârâu cu Groși; pot fi

macro-toponime: Groși, districtul Lipova; Groși protopopiatul Beliu; Groși, protopopiatul Varădia de Mureș; Groșii-Noi, protopopiatul Hălmagiu; Valea Groșilor, (Tokepataka), comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Ileana Mare.

GĂTĂIANȚ(U), GHETEIANȚU, GHETEIANU: toponim Gătaia (Gattáia), comitatul Timiș, cercul Deta.

GROZA: antroponim; referitor la acest nume Ioan Pătruț menționează că printre numele de familie maghiare din regiunea Calatei, județul Cluj, împrumutate de la români, Bendek Piroșka, printre altele enumeră și numele de familie Groza.

GIURCA: toponim Giurca (Gyurcapataki), comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Ciachi Gârbău, ultima poștă Ciachi Gârbău.

GIURA: antroponim, dar probabil și toponim Giurești, sat, județul Mehedinți; Jurești, localitate, județul Timiș,

GHERTINIȘAN: toponim, Gherteniș (Gertenyes) localitate, comitatul Timiș, cercul Deta.

GHERMINEANȚ(U): toponim Gherman (Germán) localitate, județul Timiș.

GHILEZAN: dispărut ca nume de familie, se păstrează ca poreclă; toponim, Ghilad (Gilád), comitatul Timiș, cercul Ciacova.

GHEȚA: dispărut ca nume de familie, se păstrează ca poreclă; probabil toponim de la Cheța, localitate comitatul Turda,, cercul Murăș-Ludoș.

HERENDICI: toponim Herdești, protopopia Lugoșului.

IACȘA: antroponim.

IONAȘCU: cel mai probabil antroponim, deși în județul Teleorman se găsește localitatea cu numele Ionașcu.

ICLOZAN: dispărut la începutul sec. XX ca nume de familie, s-a păstrat însă până în zilele noastre ca și poreclă; toponim Icloda (Ikłoda), comitatul Timiș, cercul Buziaș; Icloda, Iclodul Mare (Naglyicłod) comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Gherla; Iclod (Kisikłod), comitatul Trnava-Mică, cercul Hususău, ultima poștă Blaj; Ikłod, Bihor, lângă Oradea.

ICOVAN: dispărut, toponim Icova.

IOVANOVICI, IVANOVICI: antroponim, dispărut.

IACOBUȚĂ: dispărut, antroponim cu semnificație biblică; M.Samoilă consemnează localitatea Iacobeni în județul Brașov.

IORGA: dispărut ca nume de familie, se păstrează ca poreclă; antroponim derivat din numele de botez Iorgu (cel mai probabil de origine aromână).

IȘTVAN: dispărut.

ILICI: dispărut.

IEREMICI: dispărut.

IEPURE (EPURE): probabil să fie vorba de vreo persoană cu calități care să facă trimitere la acest animal.

JURA: dispărut, toponim - vezi Giura; I. Pătruț face trimitere la Giurești, localitate în județul Mehedinți, scrisă sub forma oficială inexactă Jurești.

JIVANOVICI: dispărut, antroponim.

LEANU: dispărut, antroponim.

LINȚA: antroponim; Lința apare încă de la întemeierea Uzdinului ca nume de botez și se păstrează încă și în zilele noastre fiind foarte frecvent folosit ca nume personal al membrilor ce aparțin acestei familii.

LIFA: antroponim.

LUPU: toponim, Lupeni (Hunedoara); Lupești, protopopia Varadia de Mureș; Lupu, comitatul Alba-Inferioară, cercul Blaj.

LUPULESCU: toponim, vezi Lupu.

LAIU: dispărut, s-a păstrat până în zilele noastre ca poreclă.

LAȚCU: antroponim, dispărut ca nume de familie dar se păstrează ca poreclă.

LAZA: dispărut, antroponim redus din Lazar; toponim Lazăr Falău (Lazrfalva), comitatul Ciuc, cercul Cason, Ciucul inferior.

LIBRA: dispărut, probabil ceva legat de carte, librărie, vânzare, etc.

LUPȘA: dispărut ca nume de familie, se păstrează ca și poreclă; toponim Lupșa, comitatul Făgăraș, cercul Sercaia; Lupșa județul Alba la 15 km de Câmpeni; Lupșanu județul Cluj; Lupșa localitate și mănăstire lângă Roșia Montană.

LULESCU: dispărut, provine probabil de la Lulă, lulea sau producător de aceste obiecte.

MOTOROJESCU: toponim Motorăști, localitate componentă a orașului Câmpeni, județul Alba, (Matora, Motorescu, Motorojescu).

MĂRAN, MARA: toponim Mărul (Mörul) cu cătunul Poiana Mărului, comitatul Caraș-Severin, cercul Caransebeș.

MĂNGIUCA: dispărut ca nume de familie însă se păstrează ca poreclă.

MICLEA, MICLĂU, MICLEUȘ: poate fi antroponim privindu-le pe toate trei împreună, pornind de la numele personal Miclea, care trece în alt nume personal Miclău și terminând în Micleuș; Miclea și Miclău apar o perioadă de timp atât ca nume de familie cât și ca nume de botez (mai des în cadrul celor două familii), pe când Miclăuș apare doar ca nume de familie; poate fi și toponim sau mai degrabă toponime, Miclea și Miclău, de la toponimul Miclești, unul din cele cinci cătune ce împreună cu cătunele Bârlești și Cojocani alcătuiesc comuna Mogoș, comună mare din comitatul

Alba Inferioară, cercul Roșia Montană; în ceea ce privește toponimul Micleuș, localități cu numele de Sânmiclăuș am consemnat două în Banat și șase în Transilvania dintre care trei în Bihor.

MEZIN: nume ce ar putea proveni referitor la cel mai tânăr dintre mai mulți frați respectiv fratele mijlociu sau cel de-al doilea frate.

MÂNDREA: antroponim ce provine din numele de botez Mândru, Mândrea; dintr-un document moldovenesc de la 1435 se poate vedea de exemplu că Mândrea și Duma apar ca nume de botez; Ioan Pătruț susține că este toponim de la Mândra, localitate din județul Brașov, atestată documentar în 1400 ca Mondra, în 1750 Mindra iar în 1850 Mândra.

MURARIU: dispărut ca nume de familie dar se păstrează ca porecla; Murar poate fi o persoană ce execută un mural sau mai poate fi și o persoană determinată să execute procesul murării blănilor, cânepei și altele.

MARGAN: dispărut, toponim Marga, localitate din cercul Caransebeș; Margău, localitate în județul Cluj.

MARIAN: antroponim.

MILOVAN, MILOVEIU, MILOIAN: ultimele două dispărute; toponim, Milova, localitate comitatul Arad, peste Mureș, cercul Radna, ultima poștă Conop.

MIRCEA: antroponim, actual dispărut.

MANOIL, -O, -A, -Ă, -E, -I: antroponim dispărut.

MANDU, MINDU, MINDA, MENDA: ca nume de familie au dispărut, s-au mai păstrat ca porecle Mandu și Mindu.

MAGDA: antroponim dispărut dar revenit ulterior din Ecica.

MURZOCA, MARZON(K)A: dispărut.

MARANGA: dispărut.

MUTU: dispărut, se păstrează ca poreclă.

MIȚIGĂ: dispărut, se păstrează ca poreclă.

MUIU: dispărut.

MAXIMOVICI: antroponim.

MILOȘ: antroponim.

MURGU: antroponim dar poate fi legat și de „murg”, cal.

NEDA: antroponim.

NEDAI (NĂDAI): poate fi antroponim, probabil provenit de la Neda; poate fi în legătură cu Nedeie, Nedei (petrecere câmpenească populară de origine pastorală) sau cu nădai, floarea din cântecul popular; poate fi și toponim de la Nadăș, localitate, circumscripția Lipova, protopopiatul Șiria; Nadășelul-Unguresc (Magyarnadas) comitatul Cojocna, cercul Nădăsel, ultima poștă Zlatna (locul nașterii lui Ion Horea); Nadei sau Nadeș localitate dispărută, consemnată pe harta din 1971 între localitățile starcevo și Omolița.

NICODIN: antroponim.

NICOARĂ: dispărut ca nume de familie, se păstrează însă ca poreclă; poate fi antroponim precum și toponim, Sân Nicoară, localitate în comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Chiochiș.

NEAGU: dispărut, indiscutabil nume de botez, îl întâlnim în „*Postelnicu Mănăstirii Bistrița*”; Neag și soția lui Neaga și copiii lor Neagul . . . etc.

NICOLICI: antroponim dispărut.

NOVACOVICI: antroponim dispărut.

OBĂDEAN, OBAGIAN, OBACIAN: toponim OBAD, „*Obadul sau Obagiul cum îi zice poporul*” ne transmite Nicolae Corneanu, se găsește pe malul stâng al Timișului la câțiva kilometri de Ciacova.

OLĂCIAN, OALĂ: ambele dispărute, Oală revenind din Sărcia; numele poate fi adus în legătură cu profesia de olar dar poate foarte ușor fi toponim, Olari, localitate protopopiatul Zărand; Ola, localitate lângă Pancevo consemnată pe harta de la 1761.

OPREA, OPRİȘ, OPRICI, OPRĂU, OPROIU, OPREANU: antroponime derivate din Oprea, nume personal masculin; Oprea, Opriș și Oprici se mențin ca nume de familie, dar dispar spre sfârșitul secolului al XX-lea, Oprici revine probabil ulterior din altă parte; Oprău, Oproiu și Opreanu au fost doar încercări de a se forma ca nume de familie; ar mai putea fi și toponim de la Oprișești, localitate lângă Almașul Mare.

OALGE: poate toponim, Olcea, sat județul Bihor.

ONCIA, ONCIU: toponim Oncești (Vancsfalva), comitatul Maramureș, cercul Șugătag; antroponim de la Oncea, Onciu, nume de bărbat; I.Pătruț dintr-un document muntenesc din 1519 „*și iarăși lui Neag cu fiii săi să le fie la Milcoveni din partea lui Oncea . . . etc.*”.

OCOLIȘAN: se pare dispărut și apoi revenit din Torac; toponim, Ocolișul Mare, sat, județul Hunedoara (1375); Ocoliș (1750); Ocoliș Turda;

PETROI: antroponim.

PETRIANU: antroponim, dispărut.

PETRUȚ: antroponim.

PETRUCIANU: antroponim.

Este evident că cele patru nume de familie derivă din numele de botez Petru, de altfel un nume personal din cele mai frecvente la timpul acela și fiind nevoia de a se departaja capii de familie, apar formele respective derivate din numele Petru. Petroi și Petrianu, mai pot fi aduse în legătură cu piatra, în sensul de tare, dar aceasta e mai de grabă o simplă coincidență lingvistică. Interesant de amintit că numele de familie Petruț și Petrucian le găsim și la Băranda.

PANCIA: toponim, dispărut ca nume, se păstrează ca poreclă.

PISAROȘ: persoană ce poate fi adusă în legătură cu serviciu de grafier.

PÂRVU: toponim, Prvova, comitatul Caraș-Severin, cercul Bozovici.

PINTEA: dispărut.

PRODAN: toponim, Prod, comitatul Trnava Mare, cercul Sighișoara; Prodănești, comitatul Sălăgiu, cercul Jibău.

PEIN: antroponim, dispărut ca nume de familie, s-a păstrat până nu de mult ca poreclă, sub forma de Peia.

PAVICI: antroponim dispărut.

PURIAN: dispărut.

PLEAVĂ: rămășițe de spice sau postaică.

PECURARU: dispărut.

PORȚIN: dispărut.

PIȚIGOI: dispărut, pasăre mică și vioaie cu pene în culori variate.

PETROVICI: antroponim, toponim Petrovaț (1743) localitate în districtul Nova Palanka; Petrov, localitate în județul Maramureș, pe malul Vișăului.

PETCU: antroponim, nume de botez frecvent în Banat la timpul respectiv, cel mai probabil de origine aromână.

RĂMIANȚ: toponim, Ramna, comitatul Caraș-Severin, cercul Bocșa; Ramna comitatul Arad, cercul Boroș Șebiș; Remeți, localitate în județul Bihor la granița cu județul Cluj; Ram, pe malul drept al Dunării vis-à-vis de Palanka Nouă.

RANGA: dispărut, s-a păstrat până nu de mult ca poreclă.

RADU: antroponim.

RAKICI: dispărut.

RISTA: antroponim.

RADIVOIEVICI: dispărut.

ROȘU: cel mai probabil toponim, Roșești, sate județul Alba și Argeș; Roșia, protopopia Vărădia de Mureș; Roșia Nouă, protopopiatul Hălmagiu; Roșia Montană, Munții Apuseni.

RAȘA: antroponim, nume de familie dispărut apoi revenit din Torac.

ROTARU: dispărut și revenit din Sărcia.

ROMAN: etnonim (Romanus); antroponim, nume personal bărbătesc; toponim, oraș în Moldova.

SĂCULA: antroponim (nume de botez); toponim Sacula, sat pe valea Timișului în apropierea Uzdinului; Secul, localitate lângă Reșița; Secueni, protopopiatul Zărandului.

SECOȘAN și SECHEȘAN: Secheșan a fost dispărut dar a revenit din Petrovăsâla; toponim, Sacoș localitate districtul Ciacova; Secășeni, districtul Vârșeț (Banatul Românesc); Secaș, protopopia Lugojului; Secaș, protopopiatul Buteni.

SAMOILĂ: antroponim, dispărut, apoi revenit din Seleş și din nou dispărut.

SELEA: poate proveni din toponimul Seliște, localitate Sebeș (Alba) și Seliște în apropiere de Sibiu; ar mai putea avea și alte semnificații, Seleaf, Sileaf (turcism) brâu lat în care se purtau înfipte diferite arme; Selean-ceauș, reprezentant al domnului care mergea înainte și anunța tuturora sosirea acestuia; Seleac (slavism), persoană ce se ocupă cu agricultura sau chiar poate fi și persoana care sa mută frecvent dintr-un loc în altul; cel mai probabil provine de la toponimul Selia, localitate de aromâni din nordul Greciei consemnată ca având școală românească la anul 1904.

SPĂRIOSU: poate avea legătură cu o persoană care exprimă frică, spaimă sau timiditate, sfială; subsemnatul a fost adesea întrebat de persoane necunoscute, care totodată nu cunosc nici limba română, deci nici sensul acestui cuvânt, dacă nu cumva este la origine grec. Subsemnatul a cunoscut de altfel în Hamilton, Canada un bărbat de 93 de ani la origine grec cu numele de familie Spariosos.

SÂRBU, SERBU, ȚRVU: etnonim, trebuie spus că strămoșii noștri le ziceau sârbilor Țrvieni, astfel că această denumire o găsim și în primele registre matricole; sunt și o sumedenie de localități care au acest etnonim în numele lor; Sârbecel districtul Caransebeș; Sârbova, protopopiatul Jebel; Sârbi (Szirb), comitatul Arad, cercul Hălmagiu; Sârbi (Nagyötfalu), comitatul Bihor, cercul Salard; Sârbi (Szirb), comitatul Hunedoara, cercul Ilia; Sârbi (Szerfalea), comitatul Maramureș, cercul Șugatag; Sârbi (Krasznatoteálu), comitatul Sălăgiu, cercul Crasna; Sârbi (Olahtotfalu), comitatul Sătmăr, cercul Baia Mare.

STEFAN, STEFANOVICI: antroponim, dispărut.

STOIA, STOIAN: antroponim, Stoian dispărut, poate fi și toponim Stoiana (Eszteny), comitatul Solnoc Dăbâca, cercul Gherla; Stoina (Setolna), comitatul Cojocna, cercul Gilău.

SPĂTARU: dispărut, se păstrează însă ca și poreclă; probabil de la spadă, în Evul Mediu titlatură nobilă.

STOMOREANU: toponim Stamura, districtul Ciacova.

SURDU, SURDAN: antroponim dispărut ca nume de familie, Surdu se mai menține ca poreclă poate fi și toponim, Surduc, localitate circumscripția Lugoj; Surduc, localitate în Srem.

STEPAN: antroponim, dispărut.

SOACER: morar, soace (moară de măcinat).

STRĂINU, STREINU(A): dispărut, probabil referitor la persoană din altă parte sau diferită de cei cu care trăiește.

SUBU: dispărut.

ȘAMANT: toponim Șama (Jamu) Mare.

ȘIRECEAN: dispărut, toponim Șiria, eparhia Arad, protopopiatul Șirea.

ȘUBONI: probabil legat de șubă, haină lungă și largă cu guler mare, căptușită cu blană și purtată mai ales de bărbați, poate chiar maistor pentru acestea.

ȘOȘDEANU: toponim Șoșdea, comitatul Timiș, cercul Deta, 30 km la sud de Buziaș.

ȘVONOVICI: dispărut.

ȘUȘTREAN, ZUSTRAN: dispărut, toponim Șustra, circumscripția Lugoj .

ȘEPETEANU, ȘÂPETEANU: dispărut ca nume de familie, se păstrează însă ca poreclă; toponim, Șipet - sat comitatul Timiș, cercul Ciacova; Șipot, districtul Orșova.

ȘOCSAN (SOCSAN): dispărut, toponim Soca, protopopiatul Ciacova.

SPIRCA: dispărut; poate porecla Pirca care s-a păstrat până nu de mult să fi provenit de la acest nume pierzând „S”-ul din față.

ȘUTU: toponim Șutu (Sutmeg), comitatul Turda Arieș, cercul Iara de jos.

TĂMAȘ: toponim, Tămașa (Tamásfalva), comitatul Cojocna, cercul Almaș; Tămășeni, localitate lângă Iklod și Oradea; Temeșel, localitate lângă Timișoara, consemnată, în sec. XV-lea; poate fi și antroponim de origine maghiară.

TOLVEDEANU (TOLVĂGEANU): dispărut, toponim Tolvădia, localitate în districtul Ciacova.

TOMA: antroponim, cel mai probabil de origine aromână poate fi însă și toponim, Tomești, protopopiatul Făget; Tomești, eparhia Arad, protopopiatul Hălmașiu.

TURCU; TURCAN: etnonim dispărut ca nume de familie dar Turcan a existat până nu de mult ca poreclă.

TOADER (TOAGER): toponim Toager, localitate, protopopiatul Ciacova, după istoricul Boruvszky s-a întemeiat prin 1760 - 1770 cu coloniști români de prin părțile Mureșului.

TODOR, TODORAN, TEODOROVICI: antroponime, Todoran și Teodorovici dispărute.

TIMIȘOREANȚU: dispărut, toponim Timișoara.

ȚĂRAN: este un nume foarte frecvent la români, răspândit pe o arie întinsă. Este evident că provine de la profesie. Poate însă fi legat și de un anumit spațiu având în vedere românii din Serbia de răsărit și divizarea acestora în două grupări mari, țărani (în partea de sud) și mărgineni sau ungureni (înspre nord). Având în vedere că în Padina au existat și un număr oarecare de familii venite din Serbia de răsărit, s-ar putea ca numele de familie Țăran, cel puțin în cazul Uzdinului, să fie legat de acest spațiu. Dr. Radu Flora încadrează acest nume între familiile oltenești-muntenești la fel ca și numele de familie Țarină.

ȚARINĂ: dispărut, dar se păstrează ca poreclă; țarina reprezintă o parte din hotar; poate fi și toponim, Țarina – localitate ce ține de Roșia Montană.

ȚVRȘOVANU: dispărut, etnonim, referitor la persoană de proveniență sârbă, pronunție în grai popular.

ȚĂCOR: dispărut ca nume de familie, se păstrează însă ca poreclă.

UNȚIAN: dispărut, poate proveni de la unț, măsură pentru aur, respectiv unțian, persoană ce efectuează măsurarea.

URSU: dispărut.

VERMEȘAN: toponim Vermeș (Vermes), comitatul Caraș-Severin, cercul Bocșa - dispărut ca nume de familie dar se păstrează ca poreclă.

VEREȘAN: toponim Vereșhaza (Veresegyhás), comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Chiochiș; Veria, localitate de aromâni ca și Selia din regiunea Salonicului. Veria este consemnată ca optinând școlală primară în limba română încă în anul 1870.

VINCA: toponim, Vinca, comuna mare comitatul Timiș; M.Samoilă spune că din 1707 până în 1851 apare cu numele de Vinka; Vinca poate fi și antroponim (nume de femeie).

VASILIE: antroponim.

VELICI: antroponim; Dr. Dușan Popovici însă îl marchează ca toponim ce provine de la localitatea Felici (Felegiaz) consemnat documentar la 1463; în 1717 a avut 18 gospodării și pe harta din 1723-5 e înregistrat între Kikinda și Variaș.

VOIVODICEAN: toponim Voivodinț, localitate lângă Vârșeț; Voivodeni (Voivogyen), comitatul Arad, cercul Hălmăgiu; Voivodeni, localitate la nord-vest de Dăbâca în imediata apropiere a acesteia. Este evident că fiecare din cele trei voivodate existente între secolele IX - XI respectiv a lui Glad, Menumorut și Gelu își are Voivodeni lui.

VANCU: antroponim, dispărut.

VUC: antroponim, dispărut ca nume de familie, s-a păstrat până nu de mult ca poreclă; poate fi însă și toponim venit de la Vucova (Temesvukovar), comitatul Timiș, cercul Buziaș.

VIDU: antroponim, dispărut.

VELAR: dispărut.

VOIN: antroponim, dispărut ca nume de familie, se păstrează ca poreclă.

VUIA: antroponim, se mai păstrează ca poreclă.

ZĂBĂȚ: dispărut, s-a păstrat ca poreclă.

ZAICĂ: toponim, Zăicani, localitate în apropiere de Caransebeș lângă localitățile Mărul și Marga.

ZAGA: toponim Zagaițe, localitate lângă Vârșeț.

ZORLEȚAN: dispărut, toponim Zorleanț, localitate în apropiere de Caransebeș; Zorlâncior și Zorleantul Mare, localități în protopopiatul Lugojului.

Unor nume de familie care încă se mai păstrează, nu am reușit să le determin onomastica. Acestea sunt: Brenici, Botică, Bulic, Brenca, Boroancă, Demenescu, Egheduș, Frenț, Gujbă, Mioc, Meici, Pălean, Șocardă, Șunda, Uță, Sporea . . .

Sunt câteva porecle care seamănă ca și când ar fi nume de familie și probabil să și fie fost, mai ales că unele din acestea au la bază toponime, dar deocamdată nu avem însă confirmarea în acest sens. Acestea sunt:

BAICA: toponim, Baica (Banyika), comitatul Cojocna, cercul Almaș; Băicoi, localitate județul Brașov.

BÂRLEA: toponim, Bârlea (Onok), comitatul Solnoc-Dăbâca, cercul Gherla; Bârlești, cătun (împreună cu cătunele Cojocani și Miclești) la comuna Mogoș (Roșia Montană).

BELIA: toponim Beliu, eparhia Arad (partea din dreapta Mureșului) protopopiatul Beliu; Beala de sus, Beala de jos, localități de aromâni, probabil din nord-vestul Greciei – sud-estul Albaniei, care primesc școli românești Beala de jos 1890 și Beala de sus 1905.

GOGAN și GOGU: numite de Ioan Pătruț „*antroponim și toponim pereche*”, probabil datorită faptului că pot proveni unul din celălalt; Gogu este antroponim iar Gogan toponim; Gogan (Gogân), comitatul Târnava Mică, cercul Ibașfalău la fel ca și Gogan-Varolea (Gogánváralja).

GOLEA: o parte din Petrovăsâla; Golești, localitate județul Argeș, 10 km de Pitești; Golești județul Vrancea la 5 km de Focșani.

COJAN: toponim, Cojani, localitate în județul Gorj; Cojani localitate mare la poalele Olimpului în Grecia. Cojani la anul 1889 are aproximativ 4000 de suflete dintre care 3000 erau aromâni. În spațiul fostei Austro-Ungari ajung un număr mare de țințari (aromâni) încât se poate susține că aproape nu există nici o localitate mai ales locuită de români în care să nu fie ajuns vreun „*grec*” - țințar (aromân). În Uzdin se pare să fie ajuns chiar mai mulți.

La cele de mai sus ar putea fi adăugate și câteva ce reprezintă antroponime cum ar fi Voin, Vuia sau Peia și pe care le cunoaștem până în momentele de față doar ca porecle.

Ar mai trebui amintit un grup de circa 13 nume consemnate de dr. Radu Flora și care nu au fost consemnate de alții cum ar fi următoarele nume: Cicoși(â)nă, Ciolac, Muncian, Tambori, Ghițu, Gina, Jicuț, Leanu, Mergheș (Mergheș), Miloian, Novacov, Pinteia și Cizmănar. Cicoșână, Cizmănar și Ghițu s-au păstrat fie ca nume fie ca porecle până recent, însă ar fi interesant de văzut când apar. Tambori și Merg(h)eș subsemnatului îi sunt oarecum cunoscute însă nu se poate declara cu certitudine în acest sens. S-ar putea să fie vorba de numele a două persoane trecătoare care se rețin temporar la Uzdin, cel mai probabil în perioada administrației maghiare în Banat. Mergheș se pare că era finanț și a trăit câțiva ani la Uzdin în concubinaj cu o Uzdineanță.

Este știut că spre sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în Uzdinul devenit pe parcursul unui secol trecut pur românesc, vin un număr însemnat de câteva zeci de familii de nemți, evrei, unguri chiar și câteva familii de sârbi, iar pe parcursul Primului război mondial și câteva familii de ruși, dar cum am mai spus, așa cum pentru tema propusă nu ne interesează familiile venite din alte locuri, fie ele și de români, nu ne interesează nici cele de alte etnii, mai ales că ele după o perioadă de timp din nou dispar, astfel că în urma celui de-al Doilea război mondial Uzdinul devine din nou, din punct de vedere etnic, pur românesc. Desigur că aceste familii de alte etnii, respectiv membrii lor în cel jumătate de secol de conviețuire comună lasă urme semnificative în trecutul Uzdinului și merită deci să fie cercetate și studiate corespunzător.

Numărul și aria de răspândire a toponimelor aflate în numele de familie a uzdinenților

Pentru cititorul ne avizat când e vorba de toponime, trebuie să menționăm, dacă acest lucru nu a fost îndeajuns evidențiat, că în considerare au fost luate doar macro-toponime, nume de localități (sate, orașe sau eventual cătune) precum și numiri de regiuni, chiar că acest lucru din motive de raționament, nu a fost specificat în fiecare caz concret. La fel trebuie menționat că în tabelul în care am prezentat onomastica Uzdinului, în cazurile în care numele de familie luate în discuție puteau fi sau antroponime sau toponime, nu s-a ținut cont de ordinea în care s-a expus acest lucru și deci nu se poate concluziona că în felul acesta s-ar fi dat

întâietate unuia din cele două forme, sau că ne-am fi declarat în vreun fel pentru o formă sau alta. Ar mai fi de accentuat că termenii referitori la împărțirea administrativ-teritorială, fie ea civilă sau bisericească, au fost folosiți în cele mai multe cazuri, așa cum s-au găsit în documentele din care au fost preluate informațiile, fără a fi actualizați. Vorbind tot în termeni generali ar mai fi de spus, când e vorba de alegerea toponimelor, că acestea, au fost alese cu atenție și au fost respinse să fie luate în considerare acele toponime, ce se vede clar că au la bază un nume de botez, căci acestea ne-ar fi dus pe o arie mai întinsă decât ce ar fi real, mai ales că spațiul moldovenesc și basarabian este bogat în astfel de toponime. Ele se găsesc și în Oltenia și Muntenia dar într-un număr mai redus și nu sunt semnificative.

Subsemnatul, din materialul bogat ce ia stat la dispoziție, conscripții și statistici oficiale, bisericești și civile, din perioada celor două secole trecute, cărți de specialitate, registre de localități, hărți geografice, istorice și topografice, a reușit să consemneze circa 150 de macro-toponime, care ar fi putut participa la formarea numelui de familie a multor uzdeninți. Din acest total, cele mai multe, circa 145, sunt nume de localități, lucru extrem de important când știm că strămoșii noștri nu vin în spațiul actual dintr-un loc anume, ci din mai multe localități în mai multe grupuri și timpuri diferite.

Cifra de circa 145-150 de toponime consemnate, se va reduce simțitor deoarece există destule cazuri când două sau mai multe toponime se referă la același nume de familie. Astfel, în spațiul Ardealului am găsit 5 localități cu numele de Fizeș, tot atâtea cu numele de Iclod respectiv Icodul Mare, 8 localități au numele de Sân Micleuș iar 6 poartă numele de Sârbi, dar nu toate intră în acea cifră de 145 de toponime înregistrate de noi. Cifra precedentă trebuie reținută căci la ea vom reveni ulterior.

Până atunci să vedem cum sunt aceste toponime (numiri de localități) răspândite în spațiul românesc.

Cu siguranță, fiecare dintre noi fie că are sau nu în numele de familie un nume de localitate, a observat foarte bine că numele de Doclean, Fizeșan, Obadean, Ghertinișan, Ghermineanț, Șoșdean și altele vin de la numele localităților Doclin, Fizeș, Obad, Ghertiniș, Gherman, Șosdea și așa mai departe. Acest lucru era relativ ușor de observat având în vedere că localitățile amintite anterior se găsesc pe teritoriul Banatului și cu acestea fiecare dintre noi s-a întâlnit destul de des. Câți însă, știu că în Ardeal există sau au existat la timpul când eventual au plecat strămoșii noștri, localități care se numesc Lupșa, Lupu, Buru, Bârlești, Bârlea, Miclești, Corna, și Cornești, Cheț și Cheța, Bercea, Șutu, Teaca și Ceaca, Remeți, Tămașa și Tămășeni, Ienciu, Milova și altele, sau că și în Ardeal există localități cu numele de Fizeș sau Iclod, Miclăuș, Voivodeni sau Moldovenești, care trimit la tot atâtea nume cunoscute de noi, fie că ele se mai păstrează ca

nume de familie oficiale sau sunt dispărute și se mai păstrează doar ca porecle.

Am putea spune că toponimele „*culese*” de noi se găsesc în aceeași măsură pe teritoriul Ardealului ca și în teritoriul Banatului. Se mai poate spune că acestea, atât într-un teritoriu cât și în celălalt nu sunt răspândite în egală măsură pe întreg spațiul, ci mai îndată sunt concentrate și repartizate în spații bine delimitate.

Să vedem totuși pentru început care este aria geografică pe care sunt răspândite și mai ales cum sunt legate acele zone delimitate în care toponimele sunt concentrate alcătuind practic un corp comun care să le cuprindă pe toate.

Primul grup de toponime pornește din actuala frontieră sârbo-română între localitățile Tolvădia și Jamul Mare și râul Timiș, spațiu restrâns închis de munții Semenicolui și parțial, în apropierea izvorului Timișului și de munții Almăjului. Acest spațiu cuprinde aproximativ o treime din Banatul Timișan cam tot o treime din Căraș și o parte mică din Banatul Severinului înspre Caransebeș și izvorul Timișului. În acest spațiu regăsim cel mai mare număr de toponime care sunt de altfel și cele mai ușor de recunoscut.

Cealaltă parte din Banatul Severinului, din dreapta Timișului, cu toponimele localităților de la Caransebeș și poalele masivului Retezat spre Hațeg, Hunedoara și munții Orăștiei, fac legătura cu Mureșul și trecerea în Ardeal.

Ambele părți ale Mureșului, în cursul lui de la Târgu Mureș până la Lipova sunt bogate în toponime ce se găsesc în numele de familie a unora dintre uzdeniți.

În Ardeal partea centrală o ocupă munții Apuseni, iar toponimele ce ne interesează se găsesc de împrejurul acestui mare masiv muntos dar mai concentrate înspre cursurile inferioare și mijlocii a Crișurilor Alb și Negru, apoi în „*patrulaterul aurifer*” Zlatna, Alba Iulia, Aiud, Abrud și poalele Apusenilor între Mureș și Arieș spre Turda și Câmpia Turzii. Iar dincolo de Apuseni la poalele de nord-est și nord a acestora spre Cluj, Dăbâca, Dej și Zalău, se găsește un spațiu împestrițat masiv de toponime, ce au fost și unele mai sunt încă, în numele de familie al uzdeniților.

Privind în ansamblu acest spațiu pe care sunt răspândite cele circa 145 de toponime consemnate, pe o hartă geografică, se obține impresia că aceste localități parcă cobor pe poalele munților odată cu pâraiele și râurile mai mici create de topirea zăpezilor, spre râurile mai mari și câmpie.

Toponime, nume de localități,
 ce pot eventual participa la formarea
 unor nume de familie a uzdeninților
 (aceste localități sunt însemnate cu un punct
 negru)
 Localitățile scrise în întregime cu majuscule
 servesc la orientare

Această impresie valorează atât pentru Banat, unde din Munții Almăjului și Semicului ca și din masivul Retezatu pară pornesc pe valea Timișului și Câmpia Bănățeană, precum și pentru Ardeal și Munții Apuseni. Apusenii fiind un masiv muntos mare, apele sale o iau în toate direcțiile și la fel ca

ele și localitățile se înșiră de-a lungul râurilor și pârâurilor. În partea de sud și sud-est spre Mureș și Crișurile Alb și Negru, în partea de sud-est și est cu Arieșul și Apoiul și alți afluenți mai mici, spre Mureș, iar în partea de nord-est și nord, spre Someș, Crasna și Crișul Repede.

Am putea spune că cele circa 145 de macro-toponime, nume de localități pot fi împărțite în cinci grupe. Din acestea 4 grupe sunt pe spații bine delimitate dar în același timp și legate între ele astfel că privindu-le în întregime formează un corp, pornind din actuala frontieră sârbo-română (din Banat) până dincolo de poalele de nord și nord-est a Apusenilor. Cel de-al cincilea grup îl alcătuiesc toponimele ce se găsesc răsfirate în spațiile de margine a Ardealului dar mai ales de-a lungul cursului superior și mijlociu al Tisei.

Primul grup îl alcătuiesc toponimele „*pur bănățene*” cum ar fi: Stamora (Germană și Română), Tolvăgia, Ghilad, Șipet, Folea, Icloda, Temeșel, Gherman, Timișoara, Șam (Jamul Mare), Ferendia, Doclin, Fizeș, Gătaia, Ramna, Berzovia, Ghertiniș, Șoșdea, Cadăr, Obad, Vermeș, Cerna, Herendești, Vucova, Drăgoiești, Sârbova, Cârnecea, Pârvoava, Cornea, Cornereva, Carașova, Brebul Nou, Secu, Soceni, Buchin, Brebu, Sacu și Zorleanțul Mare. Acestui grup ar putea să-i fie adăugate Moldova (Nouă și Veche) pe partea stângă și Ramul pe partea dreaptă a Dunării, precum și localitățile din Banatul Sârbesc, Boca, Săcula, Voivodinți și Zagaițe, ca și localitățile dispărute pe cum Ola, Ketvil și Nadei.

Cel de-al doilea grup îl alcătuiesc numele de localități de trecere dintre Banat și Ardeal cum ar fi: Mărul, Marga, Poiana Mărului, Zăicani, Bălanu, Lupeni, Cârnești, Pui, Cârnești (Hațeg), Hațeg, Bălana (Hunedoara), Tomești, Chelmac, Vinga, Băcia, Fizeș (Deva), Almaș (Seliște), Seliște, Rădulești, Sârbi, Dumești, Zam, Bârzava, Milova, Șiria, Secaș, Almaș (Buteni).

În grupul III am situat localitățile din zona Mureșului de la Târgu Mureș la Deva și partea de est și sud-vest a Munților Apuseni. Acestea sunt: Cornești, Chirileu, Sânmicleuș, Iclod (Blaj), Lupu, Roșia de Secaș, Secaș, Cârna, Petrești, Seliște (toate pe partea stângă a Mureșului), Iclodul Mare (T.Mureș), Gheța, Ocoliiș (Turda), Moldovenești, Șutu, Buru, Lupșa, Roșia (Montană), Corna, Cârnic, Țarina, Bârlești, Cojocani și Miclești (3 din 5 cătune ce alcătuiesc comuna Mogoș), Chirilești, Almașu Mare, Bercea, Soceni, Tomești, Brusturi, Sârbi, Groși, Voivodeni, Ramna, Beliu, Bochia, Groși (Beiuș), Sânmicleuș (Beiuș).

Cel de-al patrulea grup îl alcătuiesc toponimele din nord-estul Apusenilor și numele de localități din jurul Clujului, Dăbâcăi, Gherlei, Dejului și Zalăului, de fapt părți a fostelor comitate Cojocna și Solnoc-Dăbâca. Toponimele din acest grup sunt: Florești, Cojocna, Sân Nicoară,

Iclodu Mare (Dăbâca), Teaca, Bagiu, Fizeș (Gherla), Bârlea, Voivodeni, Nădășel, Puini, Cernești (Târgu Lăpuș), Ienciu, Dumitra, Chireu, Stoiana, Băbuț, Chiuza, Ciaca, Drăghia, Valea Groșilor, Jurca, Fizeș (Zalău), Prodănești, Bălan, Brebi, Corni, Brusturi, Sârbi, Baica, Fizeș (Crasna), Vereș-Haza, Tămașa, Remeti, Almaș și Fizeș (Gilău).

Un grup separat îl reprezintă toponimele izolate și răspândite, după cum am mai spus, în întreg spațiul Ardealului. Acest grup îl formează următoarele toponime: Lupșa și Micloșoara (în apropiere de Făgăraș respectiv Sf. Gheorghe), Sân Tămaș și Bălan (între Mre. Ciuc și Gheorghieni), apoi Bocicoel, Borcuț, Sârbi (Sugatag), Sân Miculeș, Brusturi, Cheț, Oncești, Băcicoi, Sârbi (Satu Mare), Sân Miclăușu Român, Iclod și Tămășeni toate în lungul Tisei de la Sighet la Oradea. După cum se poate vedea cele mai multe toponime din acest grup le găsim și în celelalte grupe.

Dacă în cadrul fiecărui grup de toponime am elimina pe cele ce se referă la același nume de familie păstrând pentru fiecare nume câte un singur toponim, atunci totalul de circa 145 de toponime s-ar reduce simțitor la circa 115 toponime potențiale sau probabile. Dacă însă am lua în considerare că un nume de familie greu ar putea proveni de la două sau mai multe toponime în același timp și dacă pe lângă aceasta nici nu am ținea cont de grupările propuse precum nici de spațiul de unde toponimele consemnate provin, atunci cifra anterioară, poate fi încă odată considerabil redusă, păstrând pentru fiecare nume doar un singur toponim, primind în felul acesta o cifra de 89 toponime, ce în mod real pot participa în formarea unui număr însemnat de nume de familie a uzdinienților.

Dacă am încerca să împărțim cele circa 145 de toponime consemnate la cele două mari spații (bănățean respective ardelean) luând în considerare Mureșul ca și graniță, indiferent cât aceasta, ar fi de corect, am constata că numărul de toponime în Ardeal este dublu față de cele găsite în Banat, datorită faptului că în Ardeal se găsesc un număr mult mai mare de toponime ce se referă la același nume de familie decât este cazul în Banat.

Probabil că în acest sens cel mai corect ar fi să excludem toate toponimele ce se repetă indiferent din ce spațiu provin și să le reținem pe cele ce apar într-un singur loc, astfel am ajunge la un raport mult mai real de 30 în Banat respectiv 29 în Ardeal, ce ar însemna o participare aproximativ egală a celor două spații. Aceasta dovedește indubitabil că la Uzdin se stabilesc într-un timp de început un număr oarecare de familii de ardeleni fie că vin direct din Ardeal în acest spațiu al Uzdinului fie că în timpuri mai vechi au coborât în câmpia bănățeană ca oieri și s-au reținut în Banat pe o perioadă mai lungă de timp, proces ce se cunoaște și în zilele noastre în cazul Banatului românesc, sau poate au fost colonizați din Ardeal în Banat,

într-o perioadă, anterioară colonizării la Padina respectiv Uzdin, cum ar fi cazul localităților Toger și Jamul Mare, dar foarte probabil și a altor localități. Raportul de 30 : 29 toponime dintre cele două spații în nici un caz nu înseamnă că Uzdeniții ar fi la origine jumate ardeleni, dar este suficient de semnificativ să ne facă atenți să ținem cont de acest lucru, atunci când vorbim de originea noastră. Dealtfel și Dr.Radu Flora situează corect Uzdinul în grupul de localități cu populație bănățeană care au însă și un număr mai mic de locuitori din Ardeal. Nu știm însă pe ce argumente se bazează atunci când în cele trei familii pe care le consideră cu siguranță de origine bănățeană încadrează și familiile Miclea și Bălan care în opinia noastră nu prea pot fi cu mare siguranță de proveniență bănățeană.

Pe lângă familiile Miclea și Bălan noi le considerăm cu siguranță de origine ardeleană și următoarele nume de familii și porecle: Milovan, Miloian și Miloveiu, Șirețean, Miclăuș, Cheț, Gheța, Ocolișan, Șutu, Bura, Lupșa, Lupu, Țarină, Bârlea, Cojocar, Bercea, Brusture, Belia, Nicoară, Ceacă., Nădai, Ienciu, Dumitru, Băbuț, Cuza, Drăghia, Jurca, Prodan, Baica, Vereșan, Tămaș și Bucicoi.

Cu siguranță de origine bănățeană sunt: Toader, Stămorean, Tolvăgean, Ghilezan, Șapețanu, Folean, Ghermineanț, Timișorean, Ferendean, Doclean, Gătaianț, Ghertinișan, Șoșdean, Cadăr, Obadean, Vermeșan, Cerneanț, Herendici, Vuc, Drăgoi, Pârveu, Carașovan, Zorlențan, Măran, Margan, Puia, Călămac și Vinca.

Asupra numelor pe cum Almăjan, Moldovan, Voivodicean, Iclozan, Fizeșan, Rămianț, Berzovian, Sârbu, Cârnea, Cornea, Corn, Brebu, Secoșan, Bochianț, Toma și Soceneanț nu ne pronunțăm căci acestea pot proveni în egală măsură atât din toponime aflate în stânga cât și în dreapta Mureșului.

Porecele la Uzdin

Am afirmat la începutul acestui text căci cunoașterea numelor de familie este importantă pentru stabilirea originii unei familii. În acest sens am putea să afirmăm că tot atâta importanță o are și cunoașterea porecelor pe care le au unele familii, mai ales că suntem convinși că multe porecle sunt mai vechi decât numele de familie oficiale, la fel cum suntem convinși că multe nume de familie au fost mai întâi porecle ca apoi să devină nume oficiale.

Porecele pot prezenta un material vast și interesant de analizat și studiat din foarte multe și diverse aspecte. După cum am mai spus pe noi ne

interesează acest lucru din aspectul trecutului și originii uzdeniștilor și deci atenția noastră se îndreaptă înspre poreclele vechi și nu spre cele apărute recent și date contemporanilor noștri, dar mai ales asupra acelor porecle ce aparțin unei familii întregi sau a unei ramuri familiale și prin care toți membrii unei familii au putut fi identificați de întreaga comunitate în plan local, din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre. Cu alte cuvinte, aceste porecle în plan local sunt tot atât de importante, uneori chiar mai importante pentru identificarea exactă a unei persoane, decât numele de familie oficial pe care aceasta îl poartă, ba chiar uneori comunitatea mai ușor identifică pe cineva cu ajutorul poreclei, căci poreclele sunt cunoscute de toți membrii comunității, pe când aceasta nu este cazul cu numele oficiale căci de multe ori o parte bună din membrii comunității unei localități de mărimea Uzdinului nu cunosc numele de familie ale persoanelor cu care conlocuiesc.

Când este vorba de porecle și de Uzdin ar mai fi de făcut câteva aprecieri de ordin general.

Uzdinul face parte din localitățile cu cel mai mic număr de porecle dintre satele românești ale Banatului sârbesc. Dacă ar fi să stabilim un raport între numărul numelor oficiale și al poreclelor, acesta, ar fi raportul între cifra 300, ce ar putea aproximativ reprezenta fondul total de nume de familie existente până la sfârșitul sec. al XIX-lea și cifra de circa 130 ce ar putea reprezenta fondul total de porecle ai căror purtători sunt toți membrii unei familii sau al unei ramuri familiale. Din acest raport evident reiese că nu toate familiile au porecle, sau mai exact, porecle au aproximativ o treime din totalul familiilor.

Privind în ansamblu poreclele uzdeniștilor, putem constata, că sunt decente și deloc sau foarte puțin jignitoare, cu excepția câtorva care se referă la unele defecte fizice, cum ar fi Șchiopu, Surdu, Orbu, Mutu sau Știrbu, fapt menționat de altfel și de Dr.Radu Flora.

Marea majoritate a poreclelor consemnate sunt foarte vechi și provin încă din timpul întemeierii Uzdinului. Unele sunt chiar mai vechi și în plan local țin loc de nume de familie, sau am putea spune, că reprezintă practic cel de-al doilea nume de familie, deoarece cuprinde pe toți membrii unei familii, respectiv comunități sau ramuri familiale, fapt care de la sine denotă vechimea lor. De-a lungul timpului și în cazul Uzdinului, apar sporadic, „*spiș name*”, care treptat să devină supranume, poreclă, sau cel de-al doilea nume pentru întreaga familie. Chiar și subsemnatul face parte dintr-o astfel de familie dar cum am mai spus trebuie subliniat că aceste apariții sunt sporadice și deci sunt puține la număr și practic neînsemnate.

La Uzdin abia la sfârșitul ultimelor trei decade a secolului lăsat în urmă, au început să apară foarte multe porecle care se distribuie între persoanele tinere și adolescentine cu o frecvență aberantă astfel că greu ca o persoană tânără să rămână lipsită de un astfel de „privilegiu”. Aceste porecle însă continuă în general să fie purtate de persoane individuale și nu cunoaștem cazuri ca ele să fie distribuite și celorlalți membrii din familiile respective.

Poreclele ce ne interesează, deci acelea ce practic reprezintă un al doilea nume de familie, după care pot fi identificați toți membrii ce aparțin de o familie, pot fi împărțite în mai multe grupe.

I GRUPĂ ar putea să o reprezinte poreclele ce au la bază numele de botez al capului de familie care reprezintă familia respectivă și după care au fost identificați și restul de membrii aparținători acestei familii. Aceste porecle se pare să fie cele mai vechi și majoritatea apar odată cu întemeierea Uzdinului dar e posibil ca unele din acestea să fie existat și înainte da acest moment. Din această grupă fac parte următoarele: Lepa Cocora - LEPA, Jivan Fizeșan – JVAN, Stanciu Motoroiescu - STANCIU, Găicea Crețu - GĂICEA, Vuia Șamanțu - VUIA, Cuzman Voivodicean -CUZMAN, Izrăinu (Izrael) Miloș - IZRĂIN, Drăgoi Groza - DRĂGOI, Ananie (Aninie) Țăran - ANINIE, Dăma Vasilie - DĂMA, Izdru Onciu - IZDRU, Drăgoi Bulic - DRĂGOI, Vuc Bulic - VUC, Voin Lința - VOIN, Voin Cojocar - VOIN, Iorga Crețu - IORGA, Trințu Măran - TRINȚU, Izdru Lința - IZDRU, Lința Puia -LINȚU, Aninie Spăriosu - ANINIE, Cîncea Barbu - CÎNCA, Drăghia Sporea - DRĂGHIA, Cîncea Petrovici - CÎNCA, Dăma Roman - DĂMA și altele de acest gen fiind evident că numele personal sau de botez al persoanei se transformă în supranume, în acest caz poreclă.

GRUPA a II-a o reprezintă familiile ce au ca poreclă tot un nume de familie astfel că unele nume de familie de mult dispărute se păstrează până în zilele noastre sub formă de porecle. Aceste porecle iau naștere prin atașarea, alipirea a două nume de familie prin înrudirea dintre membrii celor două familii. Astfel ar fi: Bercia-Șamanț, Bercia-Bojin, Borcan-Miclea, Brusture-Țăran, Codâr nai-Săcula, Corn-Barbu, Cucu-Todor, Obăjeanu-Crețu, Pirca-Vasilie, Cuza-Măran, Cadăr-Spăriosu, Duma-Spăriosu, Doclean-Spăriosu, Stomoreanu-Demenescu, Frenț-Giura, Ghilezan-Neda, Gheța-Șamanț, Lupșa-Lupulescu, Măngiuca-Țăran, Mutu-Măran, Mițigă-Țăran, Nicoară-Onciu, Pleavă-Nedai, Pancea-Ghertinișan, Pein, Peia-Șocardă, Șapețanu-Bura, Șutu-Vasilie, Turcan-Vereșan, Țerina, Țarină-Neda, Țăcor-Lupulescu, Vermeșan-Boier, Drăghia-Lifa, Zaică-Onciu, Cădărean-Măndrea, Bagiu-Demenescu, Zăria-Gosu, Dăma-Țăran, Petroi-Țăran, Pălean-Neda, Măran-Șamanț, Bura-Velici, Mandu-Sârbu, Cîncea-Cocora, Băbuț-Cocora, Făra-Șocardă, Lulă, Lulescu-Obădean, Bura-Mezin,

Brusture-Mezin, Tămaș-Iacșa, Ciacă-Lifa, Duma-Verșan, Argilian-Verășan, Giurca-Verășan, Gogan(Obăgian)-Ghertinișan, Frenț-Almăjan, Șamanțu-David, Bura-Secoșan, Bălan-Oalge, Crețu-Laiu, Țăran-Petcu și altele care probabil ne-au scăpat. După cum ușor se poate remarca porecelele de acest tip practic reprezintă circa jumate din totalul porecelor la care ne referim.

GRUPA a III-a o alcătuiesc porecelele care provin de la un toponim nume de localitate. Astfel de porecle pot fi considerate următoarele: Baica, Bârlea, Bercea, Brusture, Călămac, Cadă, Gheța, Cuza, Ciacă, Corn, Gogan și Gogu (eventual), Iclozan, Lupșa, Rusu, Nicoară, Șutu, Șăpețanu, Chiru și Cojan. Dacă analizăm porecele enumerate ușor observăm că majoritatea toponimelor ce participă la formarea lor, provin din spațiul Ardealului. Dacă luăm în considerare toate toponimele ce participă atât la formarea numelor de familie cât și a porecelor uzdeniților, ajungem la o concluzie neașteptată, care ne arată că toponimele din spațiul Ardealului depășesc numeric toponimele ce provin din spațiul Banatului, fapt ce trebuie luat serios în considerare atunci când încercăm să stabilim originea uzdeniților.

GRUPUL IV. În acest grup am încadrat etnonimele care se găsesc în porecelele uzdeniților. Cum era de așteptat ele sunt cele mai reduse numeric, cum ar fi: Turcu, Turcan, Bugaru, Rusu, Arapu, poate și Braică.

GRUPUL V, îl alcătuiesc porecelele ce indică un neajuns fizic sau un oarecare handicap. Aceste porecle probabil că iau naștere mai îndată cu scopul de a ușura distincția (identificarea) persoanei în cauză, decât să fie fost inițiate cu o țintă jignitoare prejudecată. Din acest grup fac parte: Șchiopu, Surdu, Orbu, Mutu, Știrbu, Ponia, Ciobu, Șutu, Cioncu, Căiu, Cârciu și Poacă.

GRUPUL VI. În acest grup am inclus porecelele ce se referă la o în-deletnicire, o profesie sau o poziție în societate. Astfel sunt următoarele porecle: Casiriu, Chiridoni (alcătuit din Chiri-jupân și Don-domn), Ciurdi (ciurdariu-păzitor ca și văcariu, boariu), Comandă, Cizmăniariu, Forman (meșter pentru mașina de treierat), Murariu (morar sau poate chiar murar), Spătariu, Stupariu, Șumariu, Șurariu, Șeclău și eventual Șticu.

GRUPUL VII îl alcătuiesc porecelele care exprimă sau stau în legătură cu un aspect sau o înfățișare oarecare sau chiar cu o latură de caracter cum ar fi: Albu, Neagu, Bujiac, Brusture, Câlțu, Cârpelea (poate de la cârpeli - căpușă), Feceloni, Laiu, Lepa, Pupu, Țarină, Zăbăt, Verge, Vântu și Vâlca.

GRUPUL VIII îl alcătuiesc porecelele ce reprezintă un obiect cum ar fi: Borcan, Burcoș (de la burcă - bundă, poate chiar bundaș), Cioc, Șioclod, Corn (de casă), Lulă, Păpuc, Păradaisă (roșie), Țăpuș și Rășchitor.

GRUPUL IX cuprinde porecele ce se referă la păsări și animale și părți din corpul acestora cum sunt de pildă: Bâză, Cucu, Cioc, Corn (de animal), Linu (pește), Mâțu, Pârciu (șap-pârți, căprior).

GRUPUL X reprezintă porecele ce nu au putut fi încadrate în una din grupele precedente. Acestea ar fi: Bebeș, Bocionică (dispărută), Bâzdărea, Călicu (călic - sărac lipit pământului - în cazul familiilor ce poartă această poreclă, în nici un caz, acest lucru nu corespunde), Ceaicu (o persoană în anumit raport de vârstă cu o altă persoană mai tânără), Ceșcă, Custu (nume de botez), Cinu, Cicoșană (Cicoș - persoană de origine maghiară), Costoni (antroponim de la Costa), Grofu, Guțian (probabil să provină din Guțu - această poreclă este legată cu Golea care ar putea proveni din Petrovăsăla), Moacă (un fel de alintare pentru Moaisă și se pare să fie caracteristic doar Uzdinului), Ojia, Opriș, Oarcă, Păpaș, Pislă, Pufel, Potoră, Samfir, Vita (nume de botez - străbunicul subsemnatului în 1877 și tatăl acestuia în 1869 sunt nași la doi frați din Centa, care erau din familia Vita și care ulterior și-au luat, unul numele de Vitas iar celălalt Vitolici. Subsemnatul mai cunoaște, că străbunicul său fiind tânăr nu era căsătorit și era nevoit să-și ia ca însoțitoare pe mama sa, care în urmă cu câteva luni și-a pierdut soțul care murise la vârsta de 42 de ani, dar nu concepușe să-și părăsească finul, pe care îl aveau din bătrâni, aceasta fiind considerat o rușine și un mare păcat. Această notă explicativă lărgită am făcut-o cu intenția de a arăta că Vita era un nume de familie propriu-zis și că respectiva familie are o legătură foarte veche cu Uzdinul, unde Vita se păstrează ca și poreclă.

Din cele relatate anterior, credem că se observă clar, că primele trei grupe de porecle reprezintă nume de familie propriu-zise, fie că provin din antroponime sau toponime și că următoarele 7 grupe reprezintă adevărate porecle, deși se strecoară și printre acestea un număr oarecare de nume de persoane (antroponime) și numiri de localități (toponime).

Cum se prezintă numeric anumite familii

Poate că ar fi interesant atât pentru cititori cât și pentru eventualii cercetători să prezentăm unele tabele alcătuite de subsemnatul, raportate la problema pusă în discuție.

După evidența din 1975, pe care am mai amintit-o, cele mai ramificate familii, deci, familiile care au cele mai multe unități familiale se prezintă în felul următor: Neda 29, Puia 28, Spăriosu 27, Șocardă 22, Crețu 22, Șamanț 20, Măran 20, Țăran 20, Onciu 19, Motorojescu 17, Cocora 17, Șuboni 17, Bălan 15, Lința 14, Miclea 13, Bulic 12, Velici 12, Giura 12,

Stoia 12, Lupulescu 11, Dalea 11, Demenescu 10, Ghertinișan 10, Botică 10, Cojocaru 10 unități familiale, ca să ne oprim la numărul alcătuit din două cifre. Admitem că ar fi putut să se strecoare și unele mici inexactități dar acestea nu ar fi schimbat cu mult ordinea dată. Trebuie specificat că în conscripția amintită, autorii ei au consemnat 768 de unități familiale originare din Uzdin, care au un total de 122 de nume de familie. În afara acestor cifre am consemnat 36 de unități familiale de romi cu un total de 17 nume de familie (majoritatea veniți din alte sate) și circa 50 de familii de români, sârbi și valahi care vin din alte părți și aduc cu ei un număr de 39 de nume de familie. Cu aceștia din urmă se reîntorc câteva nume de familie dispărute care au existat odată la Uzdin cum ar fi: din Ecica Ghilezan și Magda, din Sărcia Rotaru, din Torac Ocolişan, din Petrovăsâla Secheșan, din Seleuș Samoilă.

Tabelul precedent cu numărul de unități familiale pe care îl are fiecare familie în zilele noastre (1975) comparat cu numărul de unități familiale pe care le avea fiecare familie inițial (1775) ne va arăta în ce măsură s-a dezvoltat și ramificat pe parcurs fiecare familie în parte. În acest scop am alcătuit și un tablou cu numărul unităților de familie de la anul 1775 în care situația este următoarea: familiile Groza, Crețu, Șamanț, Ghertinișan și Cocora au avut câte cinci (5) unități familiale; Fizeșan, Țăran, Obădean (Obagian, Obăjian) și Șocardă câte patru (4); Pălean, Vereșan, Lupulescu, Giurca și Botică câte trei (3); urmează un număr de 23 de familii cu două (2) unități familiale, restul de familii până la 188 având o singură unitate familială.

Aruncând o simplă privire și comparând familiile cu cele mai multe unități familiale atât actual cât și inițial, vom observa că familia Pălean pornește inițial la 1775 cu trei unități familiale iar după 200 de ani deci la anul 1975 constatăm că are tot trei unități, astfel că prin comparație cu ea, ușor se poate vedea cum s-au dezvoltat și ramificat restul familiilor, stabilind pentru familia Pălean coeficientul 1 ($3:3=1$).

În felul acesta putem constata că cel mai mult s-au dezvoltat și ramificat în acești 200 de ani familiile Neda și Spăriosu care pornesc inițial de la o singură unitate și ajung la 29 (Neda) respectiv 27 (Spăriosu), urmează apoi în următoarea ordine Onciu (de la 1-19), Motorojescu (1-17), Bălan (1-16), Barbu(1-15), Puia(2-28), Lința (1-14), Bulic, Velici, Giura și Stoia (1-12), Măran (2-20), Șuboni (2-17), Șocardă (4-22) și Dalea (2-11), Țăran (4-20), Crețu (5-22), Șamanț (5-20), Lupulescu (3-11), Botică (3-10), Vereșan (3-9), Fizeșan (4-9), Ghertinișan (5-10) și Giurca (3-6), Groza (5-8), Obădean (4-6) și în final Pălean (3-3). Prima cifră din paranteze reprezintă numărul de unități familiale la anul 1775 iar cea de-a doua cifră numărul de unități la care au ajuns familiile respective la anul 1975.

Din tabelul precedent putem remarca că cel mai slab ramificate familii în ordinea enumerării sunt familiile Pălean, Obădean, Groza, Gertinișan și Fizeșan. Din cele 23 de familii ce au în 1775 câte două unități de familie, 5 din acestea dispar ca nume de familie. Samoilă și Gătăianțu dispar complet pe când Oprîș, Turcan și Măngiuca s-au păstrat ca porecle. Cam același lucru se întâmplă și cu familiile ce au inițial o singură unitate familială. Însă și în rândul acestora (a familiilor cu 1 respectiv 2 unități inițiale) se găsesc un număr considerabil de familii care se dezvoltă relativ bine.

Nu ne-am propus însă să punem în discuție care sunt motivele că nu toate familiile se dezvoltă și ramifică în aceeași măsură. Desigur că la aceasta au influențat atât factorii economici mai ales în perioada administrației maghiare, dar mai ales marile epidemii de boli contagioase prin care nu au trecut toate familiile la fel (lucru care poate fi stabilit pentru cele 99 de persoane decedate în epidemia de holeră din vara anului 1849), pe cum și dispariții de persoane în evenimentele revoluționare 1848/49, războiul austro-italo-prusac de la 1866, ocuparea Bosnei și Herțegovinei de către Austro-Ungaria la anul 1878 și mai ales participarea la Primul război mondial.

Care a fost numărul jertfelor pentru anul revoluționar 1848 până în momentul de față nu-l cunoaștem dar cu siguranță acesta a fost considerabil. Știm însă că anul 1849 pentru Uzdin a fost dezastruos, numărul jertfelor atingând cifra de 131 persoane. În aceste evenimente numai familia Țăran pierde 14 membrii dintre care 6 bărbați. Nu cunoaștem care a fost amploarea participării uzdinenților alături de austrieci în războiul de la 1866 și dacă au avut pierderi de vieți omenești. Din relatarea lui Vasilie Spăriosu-Grofu, se poate vedea că în ocuparea Bosnei și Herțegovinei din 1878 pe câmpul de luptă de la Petrinje, a căzut mort un singur ostaș din Uzdin, Gavrilă Ghertinișan. Vine însă Primul Război Mondial care îmbracă în negru toate femeile Uzdinului, multe rămânând în doliu până la sfârșitul vieții, căci în cel mai sângeros război, Uzdinul rămâne fără „*floarea vieții*”, depunând pe câmpul de luptă, o contribuție umană de 225 de vieți tinere. La acest număr se poate adăuga și un oarecare număr de participanți făcuți prizonieri pe frontul din Galiția, ce se pierd în spațiul sovietic în urma Revoluției din octombrie.

Pierderea reproductivă enormă provocată de Primul Război Mondial, precum și prostul obicei instaurat cu câțiva ani anterior acestuia, de a avea un singur copil, fac ca în cele două decade interbelice, populația Uzdinului să se micșoreze cu aproximativ 1000 de locuitori.

Cu siguranță că evenimentele evocate anterior dereglează serios dezvoltarea demografică normală. Având însă în vedere că bărbații sunt

purtătorii și transmițătorii numelui de familie atunci familiile în care lipsesc bărbații care sunt moștenitorii și transmițătorii mai departe al numelui, numele familie se pierde foarte ușor și în mod natural.

Pentru a demonstra acest lucru vom expune cazul lui Grigorie Spăriosu care are trei fete și le-a măritat pe toate trei la familia de Spăriosu având probabil în vedere și posibilitatea că nepoții ce-i va primi îi vor purta în același timp și numele lui. A avut norocul ca fiecare fată să-i dăruiască câte doi nepoți astfel că a obținut în total 6 nepoți, 5 băieți și o fată, așa că bunicul Grigorie putea să plece liniștit la cele veșnice fiind sigur că are cine-i purta numele. La generația următoare lucrurile se schimbă drastic și de la cei 5 nepoți obține un singur strănepot dar nici acesta nu lasă în urma sa moștenitori. În acest caz se pierd 4 unități familiale dintr-o familie. Același lucru se putea întâmpla și atunci când ar fi fost în întrebare 4 familii diferite și în cazul că acestea erau unicele purtătoare a celor 4 nume, atunci se pierdeau 4 nume de familie în același timp. Poate că ar trebui să mai rămânem în cadrul familiei Spăriosu pentru a arăta cum aceasta de la o unitate familială în 1775 ajunge la 27 unități familiale în 1975. Primul venit Trăilă Spăriosu are 4 feciori iar ramura sau verticala din care face parte subsemnatul, după două generații are din nou 4 băieți. În această ramură în următoarele 5 generații, inclusiv a subsemnatului se nasc 11 băieți și 3 fete. În una din ramurile paralele cu aceasta în același număr de generații se nasc chiar 17 băieți și 6 fete și astfel aici apar alte 4 ramuri noi. Să arătăm însă și un caz invers cum ar fi de exemplu familia Obădean. Această familie am fost nevoit să o cercetez mai amănunțit căci nu am găsit-o pe lista de la 1775 descoperită de domnul Trințu Măran, pe care se găseau de altfel, patru familii identificate de dumnealui ca Obrejan, iar capii de familie purtători ai acestui nume aveau numele de botez de Iancu, Miuță, Murgu și Marcu. Cercetând primele 2 registre ale morților ce cuprind anii 1779-1804 nu am găsit să apară familia Obrejan. În schimb apar toate cele 4 nume de botez ca fiind capi de familie înregistrați cu numele de familie Obacian respectiv Obagian în dependență de preotul ce a înregistrat decesele. Deci este clar că este vorba de toponimul Obad și familiile Obadean respectiv Obăgean. Încă un lucru care ar fi putut fi remarcat, că în cele două registre, este una din familiile ce apare foarte frecvent, e adevărat că este vorba de o familie alcătuită din 4 unități familiale dar în același timp și de o familie cu foarte multe decese. Alcătuind o mică statistică fără a face specificări, cele 4 familii în perioada 1779-1804 înregistrează 8 decese de băieți minori și trei feciori căsătoriți. În această perioadă au decedat și trei din cei patru capi de familie. Decesele de minori sunt în bună parte ale acestor trei. Am putea spune în concluzie că aceste 4 familii lasă urmași printre actualii trăitori ai Uzdinului, pe linie bărbătească pe toți aceia ce poartă numele de Obadean

având porecla Lulă și pe linie feminină pe aceia ce au porecla Obăgianu și numele de familie Crețu. Primii fiind urmașii unui Obadean căsătorit în familia Lulă iar cea de-a doua grupă sunt urmașii unui bărbat din familia Crețu, căsătorit în familia Obăgianu (Obagianu), formându-se în felul acesta două unități familiale noi, Obadean-Lulă respectiv Crețu-Obăgianu care în forma aceasta lasă urmași care să fie contemporani cu noi.

Există familii cu foarte multe porecle pe cum există și familii fără porecle sau cu un număr redus de porecle.

Familia cu cele mai multe porecle este familia Spăriosu, care este de altfel și una din cele mai mari familii cu cele 27 unități familiale. La această familie remarcăm 5 porecle care sunt în fond nume de familie oficiale sau pot reprezenta nume de familie cum ar fi Spăriosu-Doclean, Spăriosu-Milovan, Spăriosu-Cadăr, Spăriosu-Duma și Spăriosu-Aninie, pe cum și adevărate porecle cum sunt Spăriosu-Moacă, Spăriosu-Grofu, Spăriosu-Ponia, Spăriosu-Casiriu și Spăriosu-Braică. Pe locul următor s-ar situa familia Țăran care cu cele 20 de unități familiale dispune de 8 porecle dintre care Măngiuca, Pătroi, Aninie, Bârlea, Dăma sunt nume adevărate sau asemănătoare cu acestea iar Vântu, Mițigă, Brusture, Oarcă, Drăga sunt porecle unele însă, foarte asemănătoare cu numele adevărate.

Există familii care au o singură poreclă, cu alte cuvinte toate unitățile familiale ce poartă un anumit nume oficial, poartă și aceeași poreclă. Astfel de familii sunt Motorojescu-Stanciu (cu 17 unități), Fizeșan-Jivan (9), Ionașcu-Cojan (5), Voivodicean-Cuzman (4). Cojan este poreclă provenită dintr-un toponim pe când celelalte trei porecle sunt în fond numele de botez a celor trei capi de familie veniți la anul 1775 din Padina la Uzdin și ca porecle ar putea fi chiar mai vechi decât numele de familie oficiale a acestora.

Familia Șămanțu cu 20 de unități familiale posedă 6 porecle. Din acestea, Verde este porecla adevărată pe când celelalte ca Bercea, Măran, Gheța și Chiridoni sunt primite prin înrudire iar Vuia se păstrează de la 1775 fiind numele de botez a unuia dintre cei 5 capi de familie Șămanțu.

Familia Neda cu 29 unități familiale are 4 porecle, dintre acestea 3 sunt nume de familie (Țarină, Pălean și Ghilezan) și sunt primite prin înrudire. Vântu după cum am mai spus este poreclă propriu-zisă.

Omonime în numele de familie și a poreclelor uzdenților

Există un oarecare număr de nume de familie, care de fapt sunt nume personale sau de botez, sau au la bază un nume de persoană. Pe de al-

tă parte există un număr foarte mare de porecle devenite din nume proprii, ce într-o perioadă mai îndepărtată circulau ca fiind nume proprii și au fost folosite de mai multe familii, ca apoi pe parcurs, să se mențină doar la unele familii, restul evitând să le mai utilizeze. Acestea din urmă seamănă parcă ar fi nume de familie, uneori chiar și sunt dar totuși sunt porecle.

Din prima grupă fac parte: Matei, Borca (nume de femeie), Petrucian, Petrovici, Petcu, Vasile, Mircea, Marcu, Rista, Giura, Magda, Crăciun, Ionașcu, Petrianu, Petroi, Petruț, Boianu, Laza, Lazăr, Todor, Toma, Ștefan, Stoia, Radu, Miloș, Oprea, Manoile, Marian, Marin, David etc. . .

Din grupa a II-a fac parte: VUIA (Șămanțu, Drăghici), DĂMA (Vasilie), JIVAN (Fizeșan, Soacer, Șămanțu, Drăghici, Oprău, Petruț, Țăran), CUZON-GUZA-CUZA (Gherău, Măran), MICLEA (Țăranu, Miclea, Vasilie), MICLĂU (Codârnai, Țăranu, Vasilie), LINȚU (Lința), GROZA (Șirecian, Sojdean), DRĂGOI (Rămneanț, Groza, Sârbu, Corn), MURGU (Bulic, Lațcu, Percu, Obacian, Cică), IZRAIN (Miloș, Miloveiu), IGNIA (Dalea, Vasilie), PANTALIMON (Lațcu), BIRCEA-BERCEA (Bojin), LĂPĂDAT-LEPA (Cocora), și același MÂNDRU (Cocora), LUPU (Laza), GLIȘA (Lupuleșu, Micleuș), ȘTEFĂN (Frenț, Iorgovan), CUSTU (Ghertinișan, Opris), SANFIR (Fizeșan, Crețu, Obacian, Boieru), ZĂRIA-ZAHARIE (Tămaș, Șămanț, Giurca), MARGAN (Olăcian), KUZMAN (Micleuș, Voivodincean), STRĂIN (Dolamă, Ghert(l)inț), CINCA (Barbu, Vasilie), IORGA (Șuboni, Bercea), ANINIE (Țăran, Spăriosu), DRĂGHIA (Sporea, Lupulescu), DUMA (Vereșan), MINEA (Rista, Vasilie), VUC (Drăghici), GIURCA (Vereșan), STANCIU (Motorojescu), MÂNDREA (Verșan), SANDU (Țăran) etc. . .

Merită să fie special amintiți Petru Petrucianu, Iancu Petrianu, Todor Petruț și Petru Petroi, înregistrați ca trăind înainte de 1802 pentru a arăta cum au luat naștere anumite nume de familie. Cu siguranță că Iancu Petrianu și Todor Petruț au avut dacă nu un tată atunci cel puțin un bunic ce se numea Petru, căci este evident că cele 4 nume de familie Petrucianu, Petrianu, Petruț și Petroi, provin de la numele personal Petru. Acesta fiind un nume de botez foarte frecvent, era nevoie de o delimitare nu numai între persoane ci și între familii.

Alta este însă cazul cu numele de botez Oprea și variantele numelor de familie derivate din acesta ca Oprău, Oproiu, Opreanu, Opris și Oprici despre care am mai vorbit și cu o altă ocazie. Trebuie însă spus că în timpurile de început la Uzdin, numele personal Oprea era unul dintre cele mai des utilizate nume, dar în varianta feminină de Opra, pe când forma pentru bărbați Oprea era foarte rar întrebuintată ca mai târziu acest nume de botez să dispară complet din folosință. Având aceasta în vedere pe cum și

faptul că numele de familie sunt purtate și transmise urmașilor de bărbați, nu vedem motivul real pentru apariția atâtor nume de familie pentru acest nume, căci nu avea în realitate pe cine de cine să departajeze. Se pare că formele de Oprău, Oproiu și Opreatu nu au fost decât simple încercări „*de o singură folosință*” și că acestea în realitate nu ar putea fi considerate nume de familie propriu-zise.

Nume și prenume a strămoșilor ce au trăit între 1775-1804 ce pot foarte ușor fi recunoscute ca fiind ale actualilor trăitori

Acestea ar fi: Petru Măran, Lințu Lința, Iovan Neda, Ioța, Petru sau Iova Șocardă, Vasile, Ion și Iovan Șuboni, Petru Bochianțu, Glișa Lupulescu, Petru Mezin, Moică Ionașcu, Lepa Cocora, Alecsa Bagiu, Miuță Nicodin, Trăilă, Moică, Nicola(e), Gruia și Simeon Spăriosu, Adam Crețu, Vasile Botică, Ion Dalea, Gruia Botică, Adam Oalge, Aninie Țăran, Petru Drăghici, Petru Ghertinișan, Petru Tămaș, Petru Lința, Petru Bercea, Todor Crețu, Jivan Fizeșan, Trăilă Stoia, Petru Onciu, Iova(n) Boieru, Petru și Todor Giura, Vasile Puia, Moică Țăran, Petru Brenca, Simion Țăran, Cincă Barbu, Stanciu Motorojescu, Sima Onciu, Adam Țăran, Nicola Ghertinișan, Pavel Fera(Fâra), Petru Bulic, Costa Mîoc, Gruia Stoia, Iordan Puia, Nicola Șămanțu, Todor Vinca, Gheorghe Șocardă, Adam Măran, Petru Grosu, Crăciun Puia, Nicolae Mezin, Gheorghe Brenici, Vasile Țăran, Simeon Măran, Nicola(e) Măran, Gligorie Erdelianu, Petru Puia, Moică Roșu, Iosif Bagiu etc. . .

Nume puse în legătură cu diferite activități

Ion fiu a lui Costa sluga lui Simeon Măran; Trăilă Vițelaru; Iovan a femeia a lui Petru Birtașu; Mihail Murariu; Todor Zorlențanu șustăru; Ana femeia lui Trăila Boianu; Marta a lui . . . Pecuraru; Elisaveta fia preotului Trăila Teodorovici; Marta preteasa pope Trăila Teodorovici; Măria a lui gîaconu Iancu Todoran; Otrița muma popa Ioan Șuboniu; Brândușa priateița (cusera n.n.) popa Ioan Șuboniu; Giura Covaciu; Jivoin sluga a lui Crăciun Selia; Mara a lui Jivan Suace(ru); Marta femeia alui Ghiga Birtașu;

Gheorghe fiu a lui Gruia Cojocar; Ana femeia lui Gruia Cimponie (probabil cimpoieru).

Nume de familie dispărute

(în paranteză sunt menționate cele ce se păstrează ca și porecle)

Mara, Berzovian-Berzăcan-Berzecean, Manguica (poreclă), Codârmai (poreclă), Șireceanu, Suaceru, Dima-Duma (poreclă), Bucăceș, Barbure (poreclă), Rakici, Olăcian, Zustran-Șustrean, Pavici, Nicoară (poreclă), Șvonovici, Cernianțu, Radivoievici, Vuc (poreclă), Birovescu, Oprea-Oprău-Oproiu-Opreatu, Bugar(u) (poreclă), Purian, Drăgulescu, Minda-Menda-Mindu-Mandu (poreclă), Stomoreanu (poreclă), Surdu (poreclă), Dăma (poreclă), Beșlia (poreclă), Ranga (poreclă), Margan, Tolvăgianu, Țarina-Țarina (poreclă), Icovan, Soceneanțu, Bogdanovici, Ciunu-Cinu (poreclă), Dumitru, Borcan (porecla), Turcu (poreclă), Manoilo, Ghilezan (poreclă), Zorlențan, Brusture (poreclă), Iovanovici, Ferindean Cucu (poreclă), Pancea (poreclă), Pircos-Pirca (poreclă), Timișoreanțu, Șepețeanu (poreclă), Ațeganu, Țvrșovanu, Fiaciu, Dobojanu, Iclozan (poreclă), Cimponie, Keta, Murzoca, Bacin, Vancu, Laza, Babun, Bician, Ursu, Străinu, Boticoi-Buticoi-Bocicoi-Bitcoi, Bocia, Burdan, Carașovan, Cornea, Eremia, Frățuț, Floruț, Folcean, Ilici, Jivanovici, Mițigă (poreclă), Rotar, Savu, Spirca, Vidu, Velar, Gheorghievici, Bocan, Breban, Cuza (poreclă), Folean, Fonoș, Chiru (poreclă), Libra, Muiu, probabil și altele ce ne scapă deocamdată.

Nume de familie și porecle aflate la Uzdin și în alte sate

Comparând lista numelor de familie și a poreclelor aflate la Uzdin cu listele numelor de familie și a poreclelor românești din Banatul Iugoslav, alcătuite de Dr.Prof.Radu Flora și publicate în numerele II și III a „*Contribuțiilor*”, se poate stabili câte nume de familie și porecle aflate la Uzdin se găsesc și în alte sate de la noi.

Când este vorba de numele de familie cele mai multe se găsesc la Vladimirovaț (Petrovăsâla) 44, Ecica 34, Nicolinț 26, Satu Nou 25, Seleuș 24, Coștei 23, Alibunar 20, Toracu Mare 20, Deliblata 19, Sărcia 16, etc.

Situația este complet alta atunci când este vorba de porecle. Pe locul întâi se situează Satu Nou cu 21 de porecle comune cu Uzdinul, urmează Toracul Mare cu 14, Toracul Mic 12 și Straja 8.

Dacă se iau împreună numele de familie și porecele, situația se prezintă în felul următor: Petrovăsâla $44+2=46$, Satu Nou $25+21=46$, Ecica $34+3=37$, Toracul Mare $20+14=34$, Seleuș $24+6=30$, Nicoliniț $26+4=30$, Alibunar $20+6=26$, Voivodiniț $12+12=24$, Coștei $23+1=24$, Deliblata $19+4=23$, Toracu Mic $9+12=21$, Sărcia $16+1=17$, Maramorac $10+4=14$, și Barițe $12+2=14$. Prima cifră reprezintă numărul numelor de familie iar cea de-a doua cifră reprezintă numărul de porecle.

În caz că cifrele obținute le-am folosi pentru stabilirea unei eventuale origini comune ele nu ar putea fi folosite pur și simplu, fără să nu se țină cont de câteva lucruri, cum ar fi: mărimea localităților pe care le comparăm respectiv numărul de locuitori români pe care acestea îi au, gradul de rudenie dintre Uzdin și localitățile cu care îl comparăm, locul și timpul de unde vin în cazul satelor de pustă locuitorii lor, îndepărtarea dintre Uzdin și satele luate în discuție și mai ales cărui grup de români aparțin locuitorii acestor sate și dacă e un grup pur bănățean, ardelean-crișan sau oltean-bufean, sau combinat din două sau chiar toate trei grupuri amintite.

Pe de altă parte trebuie neapărat ținut cont că locuitorii Uzdinului nu vin dintr-o localitate aparte cum ar fi de exemplu cazul celor două Torace, sau din două sau trei localități cum ar fi cazul Petrovăsâlei, ci din mai multe localități a Banatului dar cu siguranță și din Transilvania. Pe lângă aceasta documentele descoperite de domnul Trințu Măran, vorbesc că în Padina Românească au fost și locuitori veniți din Serbia de răsărit. La aceasta noi am mai adăuga că la Uzdin încă de la începuturile acesteia, se găsesc și un număr de familii de aromâni cum ar fi după Dr. Dușan Popovici, familiile Duma, Dima, Dimcea, Șunda, Iovanovici, Popovici, Cojan, Manoilo sau Manoilo poate și altele care cel mai probabil să vină odată cu valahii din Serbia de răsărit, după ce petrec acolo împreună un oarecare timp, sau e chiar posibil ca acestea să fie doar familii de Macedo-valahi. Este cunoscut din documente că sub presiunea otomană și încercarea de islamizare, aromânii din așa-zisa „*Clisură*” dar și din alte părți se mută în număr mare spre Dunăre așezându-se mai ales în Homolje și Serbia de răsărit. După destrămarea Masco Polei aromânii se mută masiv din întreg spațiul din sudul peninsulei spre nord și mai departe în spațiul de peste Dunăre, în care trăiau români precum și în întreg imperiu Austro-Ungar. Pe lângă familiile amintite Dușan Popovici susține că și următoarele familii sunt de origine aromâni cum ar fi: Groza, Mănciuca, Mara, Stefanovici, Todor și Teodorovici, Toma, Vreta, Cuza, Lacko(viç), Mandu(kiç) la care

noi am mai adăuga Chiru și Chiridoni. Ar mai putea fi loate în considerare și familiile ce au la bază un toponim nume de localitate, cum ar fi Selea, Cojan și Velea (un posibil Vereșan).

Să revenim la rezultatele obținute anterior și să încercăm să le comentăm cât de cât.

Petrovăsâla cu 44 de nume de familie comune cu Uzdinul se situează în fruntea listei și având în vedere criteriile de apreciere stabilite anterior, nu e deloc surprinzător, cu toate că această localitate este cu câțiva zeci de ani mai tânără față de Uzdin respectiv Padina Românească. Petrovăsâla și Uzdinul au cam aceeași mărime având în vedere numărul de locuitori și o populație preponderent bănățeană. Sunt relativ apropiate ca distanță și în aceeași timp apropiate ca și nivel de înrudire raportat la numărul de căsătorii realizate de-a lungul timpului între locuitorii celor două sate. După aprecierea arbitrară a subsemnatului în ceea ce privește nivelul de înrudire dintre cele două localități, Petrovăsâla s-ar găsi pe locul 4, după Ecica, Seleuș, Sărcia, în ordinea expusă, iar în urma acesteia s-ar așeza Nicolințu, Alibunaru, Toracul Mare etc. Numărul mare de nume de familie comune în cele două localități se poate datora parțial și unei origini comune al unui grup de uzdinenți. Este cunoscut că petroviceniile provin din două localități bănățene Clopodia și Jamul Mare și doar câteva familii din Surduc. La Uzdin există multe familii ce au în numele de familie, un nume al unei localități din apropierea localităților din care vin petroviceniile mai ales semnificativ poate fi faptul că din cele 44 nume comune 11 se găsesc doar în cele două localități (Uzdin respectiv Petrovăsâla).

Ecica cu un număr de locuitori români destul de redus față de Uzdin se plasează așa cum era de așteptat pe locul doi, cu 33 de nume datorită celui mai mare grad de înrudire ce există între cele două localități care merge din ambele sensuri aproximativ în aceeași măsură.

Seleușul se situează pe locul trei când este vorba de nivelul de înrudire având în vedere că în Seleuș sunt foarte puține familii care să nu aibă cel puțin un membru a cărui mamă, bunică sau străbunică să nu fie originară din Uzdin. Această înrudire dintre Uzdin și Seleuș a mers însă într-o singură direcție, fetele din Uzdin se mărită la Seleuș și acest fapt nu avea deloc nici o influență directă la mărirea numărului numelor de familii în cele două localități, astfel că după numărul de nume comune Seleușul se situează abea pe locul 5.

Poate că o surpriză neașteptată o reprezintă Coșteiul care cu 23 de nume de familie se plasează pe locul 6 imediat după Seleuș cu un nume de familie mai puțin ca acesta. Surpriza e cu atât mai mare dacă avem în vedere că Seleușul și Coșteiul sunt localități cam de aceeași mărime dar cu o distanță în cazul Coșteiului cu mult mai mare și cu un grad de înrudire

prin căsătorii practic inexistente. Suntem tentați să credem că un număr oarecare de familii cum ar fi de exemplu Stoia, Bura, Ionașcu, Neda, Străin poate și Borca să vină în Uzdin chiar din Coștei. În spațiul dintre Coștei, Jamul Mare și Vrani se găsesc o mulțime de micro-toponime legate de numele de familie amintite ce denotă o vechime a acestor familii în legătură cu acest spațiu. Este adevărat că în mormântul vechi din Grebenaț se păstrează o piatră funerară cu numele de Borca, datată la anul o mie patru sute și ceva, însă la fel cunoaștem o legătură foarte veche între Grebenaț și Coștei când este vorba de acest nume, care de altfel se găsește și în alte localități, dar indiferent de cele spuse, considerăm că numele Borca ar fi putut ajunge la Uzdin peste Coștei.

În general vorbind se poate constata că atunci când e vorba de numele de familie, Uzdinul are cele mai multe nume comune, cum era de așteptat, cu localitățile ce au populație de origine bănățeană, încât, între Mărghita pe locul 15 cu 10 nume și Petrovăsăla cu 44 de nume pe locul întâi, se află o singură localitate care nu e preponderent bănățeană și aceasta este Satu Nou, care cu 25 de nume se situează pe locul 4. Dacă însă am lărgi această listă la 20 de localități, abia atunci ar apare pe locul 17 o localitate ardeleano-crișănească, Toracul Mic cu 9 nume comune, însă în acest caz apar surprinzător poate, două localități cu populație majoritară de origine sârbă, Baranda cu 13 nume și Sefcherinul cu 18 nume. După cum era de așteptat Nicolințul cu cele 26 de nume comune să situează pe locul 3.

Am putea însă să greșim dacă din cele de mai sus am trage concluzia că locuitorii Uzdinului la origine ar fi în exclusivitate de origine bănățeană, deoarece toate localitățile de la noi așa-zise de „*pustă*”, au fost întărite cu grupuri de ardeleni în mai multe rânduri încă înainte de deportarea răsculaților lui Horia, Cloșca și Crișan. La fel ar trebui în acest sens să ținem seama, căci cu sârbii în urma desființării graniței militare pe Mureș și Tisa în părțile noastre vin și un număr însemnat de români, care în mare parte erau ardeleni. Poate că cel mai corect ar fi să considerăm că apropierea dintre aceste localități depinde printre altele și de raportul dintre cele două grupe de români, bănățeni și ardeleni, ce alcătuiesc fiecare localitate în parte.

Am amintit deja că atunci când este vorba de porecle, Uzdinul are cele mai multe porecle comune cu Satu Nou, în număr de 21, ce reprezintă un număr foarte semnificativ având în vedere că Uzdinul la numărul de locuitori și numărul de familii are totuși un fond de porecle dintre cele mai reduse din banatul sârbesc. Dacă însă acestui număr de porecle i se adaugă și un număr de 25 de nume de familie comune, atunci rezultatul devine și mai semnificativ. Dacă se are însă în vedere că din cele 21 porecle 10 se găsesc doar în cele două localități, atunci este greu de crezut, că cele două

localități (sate) nu au la origine ceva comun. Este știut că în Satu Nou trăiesc toate trei grupe de români (bănățeni, ardeleni, olteni) într-un raport relativ egal. În schimb în Uzdin au existat în trecut numai două grupe, bănățeni și ardeleni, însă într-un raport în care cei din urmă au fost asimilați. Cele două localități au și un trecut comun pe colinele de nisip, când Satu Nou și Padina Românească, sunt localități învecinate și împart aceeași soartă, luptând cu lipsa apei și întreținerea fântânilor, purtând și o frecventă corespondență comună cu autoritățile statului austriac, fiind de multe ori chiar și în statistici purtați împreună (număr de locuitori, familii respectiv gospodării, animale și alte bunuri), până când nu au ieșit de pe nisip, uzdeninții înspre Timiș iar „bobocii” înspre Pancevo. Documentele descoperite de domnul Trințu Măran în arhivele de la Viena, ne mai arată că cele două localități la timpul respectiv, mai au ceva comun - au o parte de locuitori veniți din Serbia de răsărit - deci avem de-a face cu încă un grup de români, români-valahi, care fac legătura nu numai între aceste două localități, ci și între celelalte localități considerate azi de noi de origine bănățeană, fie ele pur românești sau mixte (sârbo-române), atât cele situate de-a lungul Dunării de la Deliblata, Maramorac, Covin în jos, cât și din întreg Banatul de sud.

Poate că încă o localitate să fie interesantă când e vorba de porecle. Voivodințul, o localitate de mărimea Coșteiului și la aceeași distanță de Uzdin ca și acesta, cu 12 porecle comune cu Uzdinul, se situează pe locul 3 iar la fel de interesant este că cele două localități au aceeași sumă de 24 onomastice (nume de familie împreună cu porecle).

Dacă am încerca să căutăm însă, porecele și numele de familie ce s-ar găsi numai la Uzdin și nu și în alte localități, pe locul de frunte s-ar plasa, tot Petrovăsâla și Satu Nou, cu câte 11 onomastice, restul de localități rămânând cu mult în urmă ne depășind cifra de 4, cu aceea că Petrovăsâla are 10 nume și o poreclă pe când Satu Nou are 10 porecle și un nume comun cu Uzdinul.

Ar mai merita să fie amintit și Sâmbiaiu ca și un caz aparte. Aparte căci e vorba de o localitate pur românească și de una din cele mai mari, la o distanță să-i zicem mijlocie față de Uzdin, nu mai departe decât sunt Petrovăsâla, Nicolințul sau Barițe dar care nu însumează decât un total de 11 onomastice care să se găsească și la Uzdin, astfel că nu se încadrează nici în lista de 20 de localități.

Pe de altă parte Toracul Mare cu 20 de nume și 14 porecle, în total 34 de onomastice și Toracul Mic cu 9 nume și 12 porecle, în total 21 de onomastice, reprezintă două localități care merită să fie comentate. Dilema de început este, fiind vorba de două localități „lipite” care conviețuiesc împreună de foarte mult timp și și practic reprezintă o comună și dacă în acest

caz ar trebui să le tratăm ca și atare. Având însă în vedere faptul că este vorba de două localități cu populație diferită, una bănățeană și alta ardeleană-crișană, ce își păstrează identitatea de la întemeierea lor până în momentul de față, considerăm corect să le analizăm diferențiat ca două localități separate. Aceasta și din cauză că cele două localități prin nivelul de înrudire nu se deosebesc cu nimic față de oricare alte două localități românești învecinate de la noi. Avem chiar impresia că Toracul Mare este mai înrudit cu Ecica și Sărcia, localități bănățene, decât cu Toracul Mic, iar cel din urmă, la rândul-i mai înrudit cu Iancahidul și Clecul, localități cu populație crișănească, decât cu Toracul Mare. Suntem nevoiți ca în cazul acestor două localități să excludem porecele, numărul acestora fiind exagerat de mare, cele două localități având împreună de 9,5 ori mai multe porecle decât Uzdinul și nu pot fi comparate din cauza unei astfel de disproporții, căci ar putea duce la concluzii eronate. Luând în considerare doar numărul numelor de familie am putea concluziona că între Uzdin și Toracul Mare există un nivel de înrudire atât direct dar mai ales peste Ecica și Sărcia, localități cu care sunt foarte înrudite atât Toracul Mare cât și Uzdinul. În ceea ce privește Toracul Mic, acesta împreună cu Iancahidul, se pare să fie cele mai „apropiate” de Uzdin dintre toate satele de la noi, care nu-s de origine bănățeană.

Pe lângă localitățile cu populație românească merită să fie amintite și câteva localități cu populație preponderent sârbească care acum sunt considerate ca fiind localități sârbești, dar odată, la întemeiere erau mixte. Aici în primul rând trebuie amintite trei localități situate de-a lungul Timișului de la Uzdin în jos pe cum Centa, Baranda și Sefkerinul, ca și cel puțin două localități din imediata apropiere a Uzdinului, situate în marginea dunelor de nisip cum ar fi Țrepaia și Dobrița. În toate aceste localități există un număr însemnat de nume de familie ce se găseau sau se mai găsesc, într-o formă sau alta și azi la Uzdin.

Astfel la Centa găsim numele de familie, Almajan, Cucu(ljev), Prvu(lov), Roșu(li), Stefan(jesco), Șerbu(li) respectiv Sârbu(li).

La Baranda găsim nume de familie pe cum Bura, Țaran, Almajan, Laza(r), Muncian, Lapadat, Guțu, Balan, Ardelean, Petrucean, Petruț, Popovici și Toma.

La Sefkerin găsim nume de familie ca Ramianț, Ștefan, Toger, Toma, Urs(u), Subu, Fra(e)nț, Keta, Crețu(li), Cucu(li), Miklea, Niagu(li), O(a)la, Radu, Brlia, Drag(h)i, Baniaș și Barbu.

La Dobrița se găsesc numele de Balan, Margan, Duma, Ghilezan, Lapadat, Mircia, Niagu, Rista și Șamanț.

La Țrepaia se află Balan, Cocora, Olcian, Margan și Neagu.

Sunt mai ales semnificative cele două localități din zona Timișului, Baranda și Sefkerinul, cu 13 respectiv 18 nume de familie, care se mai păstrează și azi la Uzdin, fie ca nume de familie fie ca porecle.

Este cunoscut faptul, că în urma desființării graniței militare pe Mureș și Tisa, sârbii care în mare parte erau grăniceri dar cu ei au trăit împreună și mulți români, sunt colonizați și întemeiază sate noi de-a lungul Timișului, sau populează prediile (localități și hotare părăsite) în afara acestei zone. Colonizările sunt organizate de autoritățile statului dar de multe ori, populația aceasta de pe Mureș și Tisa, pleacă în mod spontan, în grupuri mai mari sau mai mici, în aceste spații noi, punând autoritățile în fașa faptului împlinit, fiind nevoite să-i accepte. Această populație, indiferent în forma care vine, populează în general zona de-a lungul Timișului, cât și unele predii ba chiar și localități populate din marginile de nisip a dunelor Deliblații.

Din satele sârbești, din marginile colinelor de nisip, merită scoase în evidență localitățile Dobrița și Țrepaia. Dobrița nu numai că are 10 nume de familie comune cu Uzdinul ci și datorită faptului că unele familii, cum ar fi Duma și Ojia, poate și altele, vin la Uzdin din această localitate. Țrepaia una din localitățile mari din acest spațiu, cu toate că are un număr foarte redus de nume comune cu Uzdinul merită să fie amintită căci are multe aspecte asemănătoare cu aceasta. Pe lângă faptul că o perioadă lungă de timp au fost localități învecinate, ar mai fi și faptul, că în timpul ocupației turcești au existat două Țrepaia (Mică și Mare) la fel cum au existat și două Uzdiine (Mic și Mare), cel mai probabil cu aceeași populație sârbă și română, la fel ca și în perioada de început a administrației Habzburge, ambele să apară ca predii, ca ulterior să existe unul, două sau trei Uzdiine în paralel cu probabil tot atâtea Țrepaia și cu o constelație etnică asemănătoare, cu aceeași tendință de transformare în timpul ce urmează, din câteva localități mărunte în câte o singură localitate mare și cu tendințe accentuate din punct de vedere etnic, una în localitate sârbească iar cealaltă românească. După cum ne informează dr. Radu Flora, o parte mare de populație românească, părăsește Țrepaia și se mută la Satu Nou. Aceasta ar putea să reprezinte încă o punte de legătura dintre localitățile Uzdin și Satu Nou pe lângă cele deja amintite. După plecarea acestui grup de români la Satu Nou, în Țrepaia încă mai rămân un număr însemnat de români. Astfel dacă am apela la două documente folosite de dr. Dușan Popovici în lucrarea sa „*Sârbii în Voivodina*”, referitoare unul la o colecție locală făcută în favoarea bisericii din Țrepaia și celălalt la lista ce reprezenta consiliul bisericesc, am putea concluda că în Țrepaia în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, o treime din populația acestei localități, reprezenta populația de etnie română. Acest lucru s-ar putea deduce din faptul că pe lista

donatorilor, din 65 de persoane circa 23 aveau nume de familie ce arătau clar proveniența românească iar în cazul listei cu numele persoanelor ce reprezentau consiliul bisericesc, din 16 persoane, 6 erau cu nume de familie românesc.

Am spus anterior că Uzdinul pe timp ce trece, devine o localitate tot mai românească în ceea ce privește raportul dintre români și sârbi al locuitorilor săi, cu toate că e cea mai izolată dintre satele românești, sau poate chiar din acest motiv. Se pare, că pe de-o parte, familiile de sârbi care nici nu erau prea multe, relativ repede părăsesc Uzdinul, iar pe de altă parte, un număr oarecare de familii de origine română din satele sârbești din jur, se stabilesc la Uzdin. În special vin românii din cele cinci sate deja amintite, căci de aceea am și arătat numele lor de familie, pentru a fi luate în seamă, dar cu siguranță sunt cazuri izolate de venituri și din alte sate din apropiere.

Am amintit că din Dobrița vin familiile Duma și Ojia, din Samoș ar putea veni numele Guțian ce devine ulterior poreclă iar din Iarcovaț ar putea proveni familia Șepețanu care la fel rămâne doar o poreclă.

Amintind această familie ne vom folosi de ea, pentru a arăta cum se poate o singură familie sau un grup mai restrâns alcătuit din câteva familii, muta, dintr-o localitate în alta, până a se stabili definitiv într-un anumit loc. Vom încerca să redăm acest fenomen după memorie căci ne-a dispărut notița în care am constatat acest lucru pe cum și izvorul informativ de unde a fost culeasă această informație, astfel că suntem nevoiți să punem anumite îngrădiri, pentru a nu emite eventuale erori. Astfel în decada a 7-a sau a 8-a a sec. XVIII din Șipet pleacă 4 sau 7 familii și după o reținere de 4 sau 7 ani la Sârcia (după circa 30 de ani de la culegerea informației, evident că greu pot face o departajare între cifra anilor și cifra numărului de familii), acestea se stabilesc definitiv la Iarcovaț. Dintre numele de familii cu siguranță îmi amintesc de Șapețean, Folean și Coțian. Posibilitatea ca familiile Șapețean și Folean, ambele dispărute ca nume de familie, să ajungă la Uzdin, este foarte mare datorită faptului că între cele două localități a existat o legătură foarte strânsă, făcând parte din aceeași unitate de grăniceri cu sediul și comandamentul la Uzdin și mai ales că membrii acestei unități aveau perioade de cantonament la Uzdin.

Desigur că numărul relativ mare de 40 de nume de familie care se regăsesc în Uzdin și în cele cinci localități considerate sau devenite sârbești, unele dintre acestea găsindu-se în două sau trei localități din cinci, poate însemna, că un grup de uzdinenți, au o origine comună, cu populația venită în satele respective.

În sfârșit, din cele relatate anterior s-ar putea concluda, că ar exista indicii (nu însă deocamdată și certitudini) în ceea ce privește originea uzdinenților, că unele grupuri dintre ei să aibă o origine comună banațeană-

ardeleană cu românii din satele actual sârbești din apropierea Uzdinului, dar mai ales cu cele de pe valea Timișului (Centa, Baranda și Sefkerinul), o origine bănățeană-ardeleană-valahă cu localitatea Satu Nou, o origine bănățeană-valahă cu localitățile Maramorac și Deliblata, o origine pur bănățeană cu localitățile de pustă Petrovăsâla, Nicolinț, Alibunar și cele de la codru Coștei și Voivodinț.

Pe lângă aceasta credem că se poate constata, că între Uzdin și localitățile Ecica, Seleuș, Sărcia și Toracul Mare, există un nivel de înrudire mai mic sau mai mare, direct sau indirect, ce se efectuează prin căsătorii frecvente ce au loc între locuitorii acestora, de la întemeierea acestor localități până în zilele noastre. Este interesant că atât Uzdinul cât și localitățile amintite (Ecica, Seleuș, Sărcia și Toracul Mare) sunt cu toate locuite de bănățeni, dar absolut în toate acestea, a existat inițial după cum afirmă dr. Radu Flora și câte un grup de ardeleni, care însă au fost asimilați pe parcurs.

Bibliografie:

1. SILVESTRU MOLDOVAN
ȘI NICOLAU TOGAN – ”Dicționarul numirilor de localități cu
populațiune română din Ungaria” Sibiu 1909
– editura ”Asociațiunii”.
2. IOAN PĂTRUȚ – Nume de persoane și nume de locuri românești”
editura științifică și enciclopedică, București 1984.
3. VASILE IONIȚĂ, OCTAVIAN RĂUȚ – ”Studi și cercetări de istorie
și toponimie”, Reșița 1976.
4. MILICA MARKOVIĆ – ”Geografsko-istorijski imenik naselja
Vojvodine” (za period 1853-1966), Novi Sad
1966.
5. I. D. SUCIU,
RADU CONSTANTINESCU – ”Documente privitoare la istoria
Mitropoliei Banatului”, vol. I și II,
Editura Mitropoliei Banatului –
Timișoara 1980.
6. Dr. RADU FLORA – ”Numele de familie românești din Banat
(P.S.A.V.)”, ”CONTRIBUȚI” vol. II și
”Porecele românești din Banatul Iugoslav”,
”CONTRIBUȚI” vol. III.
7. MIRCEA SAMOILĂ – ”Viața Numelui”, Seleuș 2002.
8. GRUP DE AUTORI, cordonator,

- academician, PASCU ȘTEFAN – ”Atlas pentru istoria României”, editura didactică și pedagogică – București 1983.
9. ACADEMIA ROMÂNĂ, institutul de geografie, GRUP DE AUTORI – ”Roânia atalas istorico-geografic”, editura academiei române, București 1999.
  10. Prof. GHEORGHE LIFA – ”Nume de familii din Uzdin” existente în anul 1780, scoase dintr-un registru al morților.
  11. VASILIE BARBU – ”Nume de familie existente la Uzdin între ani 1834-1838” și ”Registrele noastre – câți și cine am fost odinioară”, editura Tibiscus, Almanah 1997.
  12. MIRIJA MALUCKOV – ”Rumuni u Banatu”, Novi Sad 1985.
  13. Dr. D. J. POPOVICI – ”O Cincarima”, Beograd 1998.
  14. NICOLAIE CORNEANU - ”Monografia Eparhiei Caransebeș”, Caransebeș 1940.

În loc de postfață

Spicuiți sporadice din diferite documente ce ar putea avea o anumită semnificație

În Monografia Eparhiei Caransebeș de Nicolae Corneanu - Caransebeș 1940 - găsim:

- În Doclin la 1784 primarul Peica Lupu este și cneaz, deci un fel de nobil.

- Vasile și soția sa Iustina Dalea din Ferendia au donat bisericii un intravilan. În această localitate înainte de apariția acestei monografii, titularul preot era George Olde iar preot ajutător Traian Olde.

- Iancu de Hunedoara donează Cuveședul de sus și de jos (Gavojdin de la Lugoj) nobilului Temeselyi (Tămășel) Dénes, care este un personaj des amintit în Istoria Banatului. În comuna Vrani spune Nicolae Corneanu se găsea familia Tămășel „care în generația trecută a dat profeți din sânul ei”.

- Istoricii colonizărilor spun că în Jamul Mare (Șama) românii au fost colonizați printre altele și din zona Mureșului și din Ardeal de unde au fost trimiși mai departe între 1783-1786 și din nou 1809-1812 când 121 de familii de români din Jamul Mare împreună cu 106 familii din Clopodia și câteva din localitatea Surduc întemeiază localitatea Petrovăsâla. N. Corneanu lasă de înțeles că alte familii se așează și în restul de localități ale Torontalului.

- În Jebel apare ca protopop (nu-i precizat anul) un oarecare Martin Șuboni.

- În Reșița română (Reșița Română) este preot Matei Bălan.

- Vorbind de Satul Nou, Corneanu spune: „Un mare număr de români au fost colonizați aici de pe Mureș pe la 1764, după Revoluția lui Horea vine și al treilea transport de români de pe lângă Timișoara și Ardeal”.

La 1764 localitatea Satul Nou se găsea pe colinele de nisip în imediata vecinătate a Padinei Românești (nota noastră).

„Făcându-se drumul de țară de la Vârșeț la Panciova au adus pe românii de la Valeamare de către Doloave și pe cei de la Zeldos (de lângă Țrepaia) ca să formeze o comună mare. Românii de la dealul Zeldos n-au venit cu toții la Satu Nou (n.n.), ci o parte din ei s-a refugiat la Țrepaia, azi comună sârbească.”

- Stamora Română la începutul sec. al XV-lea a fost proprietatea lui Toma Stamuri.

- La Oravița Română, preot e un oarecare Gheorghe Neda.
- Localitatea Partoș la 20 km distanță spre sud de Ciacova are ca preot pe Trifon Cocora.
- La Pădureni, localitate de la Ciacova spre nord pe malul drept al Timișului, trăia la anul 1859 un cetățean înstărit pe nume Ion Murariu. Tot în această localitate între două războaie era preot Grigorie Murariu.
- În fruntea celor 106 familii colonizate în anul 1808 la Petrovăsâla veniți din Clopodia se afla diaconul Petru Cocora.
- Nicolințul Mare (de la Vârșeț) este întemeiat (pe predia existentă n.n.) de coloniști români ce vin aici din satele din jurul Oraviței (adunați din șapte sate) poate chiar și din Nicolinți.
- La Șipet între două războaie preot este Nicolae Stoia.
- Înainte de cel de-al Doilea război Mondial la Șoșdea preot era Petru Bo(h)ariu.
- Toager, localitate la 18 km sud-vest de Ciacova pe malul drept al Timișului după monografistul Samuel Borovszky s-a întemeiat prin anii 1760-1770 cu coloniști români de prin părțile Mureșului. Aduși în apropierea Timișului, ne avertizați asupra pericolului ce-i paște din cauza frecvențelor inundații a acestuia, au fost nevoiți să plece iar cei ce au rămas au sărăcit din această cauză.
- La Vărădia se amintește un oarecare cetățean Petru Șutu care furnizează istoricului bănățean Nicolae Tincu Velia date despre mănăstirea din apropiere.
- La Vârciorova, localitate la 15 km sud-est de Caransebeș se amintește ca preot Nicolae Cojocariu.
- Vorbind de Voivodinț spune că această localitate a suferit în răzmerița de la 1848 mult din partea Sârbilor. Au fost ridicați de rebeli primarul Maxim Vuia - tatăl lui Ignatie Vuia - învățătorul și preotul și alți oameni din sat.
- La Bocșa-Română se amintește un oarecare Petru Vuc ca și conducător al oficiului parohial.

I.D.SUCIU, RADU CONSTANTINESCU – „DOCUMENTE PRIVITOARE LA ISTORIA MITROPOLIEI BANATULUI” volumul I și II - cea mai mare parte a documentelor cercetate o reprezintă cele trei fonduri ale arhivei de la Sremski Karlovci.

- Dintr-o statistică a eparhiei Vârșețului de la 1751 găsim mai mulți preoți cu numele de Barbu respectiv Barbul, cum ar fi: Barbu preot în Dezești, Barbul preot în Dalci și Ohaba, Barbul preot în Doclin și Barbul preot în Tufari.

- Într-o statistică a eparhiei Arad de la 1767 în localitatea Uliuc districtul Ciacova servea ca preot Ioachim Băbuța care era de naștere din aceeași localitate.

- Într-un apel a învățătorilor confesionali din eparhia Aradului (ce cuprindea și spațiul din dreapta Mureșului) de la anul 1873 printre alții se amintesc și următorii învățători: J.Lupulescu, Constantin Crațiu, N.Neagu, Nicole Lepa, I.Deminescu, I.Bălan și E.Vuia.

- În catastiful de Ipek pe fila de opște a orașului Beșenova a fost trecut „*Peia al lui Belea*”.

- În Botoș la 1660 locuia un oarecare Chira. În Timișoara se amintește o altă persoană cu numele de Chira la 1666.

- În Vălcani la 1666 se amintesc ca locuitori Drăghia, Secul și Vuia.

- Într-o statistică a comunei Timișoara de la 1776 în Jabăr protopopiatul Hisiaș pe locul de preot figurează Duma Marcu.

- În statistica eparhiei Arad de la 1767 preot în localitatea Luguzău protopopiatul Buteni este Petru Duma de naștere din Cherechiu.

- În catastihul de Ipek în localitatea Gad (probabil undeva între Foieni și Ghilad) sunt trecuți Neda și Iacșa care pe anul 1660 înscriu câte un bou iar pe anul 1666 s-au scris cu câte o rugăciune. În Gaiul Mare pe lângă Iacșa pe lista donatorilor se mai găsesc și Prodan, Voin și Zaharia (Zăria).

- În Dinaș se află gospodarul Mihail Drăghici.

- În statistica bisericilor din eparhia Caransebeș de la 1757 găsim următorii preoți: în Vălișoara paroh era Alexandru Cuculescu, în Prisaca Ioan Oprovici, în Sârbicel Ioanovici Drăghici, în Zăgujeni Mihai Popovici și Pavel Prodan, în Jupa Ianăș Prodan, în Sacoșul Unguresc Paul Drăgoi, în satul Hodoș Alexandru Damian(ov), în Pârvova Barbu Popovici, în Lăpușnic paroh era Ștefan al Pârului, în Vărădia Petru Lupu, în Secășeni Ioan Micle, în Călnic Radul Mihail, în Doclin Barbu Muntean.

- În 1758 în eparhia Timișoarei au funcționat următorii preoți: în Seciani Lazar Ioanovici născut în Macedonia - satul Sanja, în Chelmac Ioan Teodorovici, în Comloș preotul Pantelimon Draghicevici născut în Ardeal în satul Rășinari și preotul Andrei Barbulovici născut în Țara Românească, la Craiova. În Sânnicolaul Mare preot era Marcu Dalianovici, în Călacea Gheorghe Craciunovici născut în Moldova, în Mănăștur Toma Tomici, născut în Muntenia învățat la București.

- În 1869 un oarecare George Lupulescu este cetățean al Lugoșului.

- În 1767 în Petroman este preot Gheorghe Meici născut în Gherman.

- În 1868 printre deputații bănățeni ce cer înființarea episcopiei române la Timișoara se află Timotei Miclea pe cum și protopresbiterul Panciovei Ioan Țieranu.

- Moisă Nicoară (1784-1861) luptător pentru emanciparea național-religioasă a românilor din Banat și Crișana.

- În Pobad la anul 1660 se amintește gospodarul Secula.

- În 1799 protopopul Timișoarei era Constantin Șuboni.

- În statistica din 1776 în protopopiatul Jebel întâlnim mai mulți preoți cu numele de familie Șuboni cum sunt: Ioan Șuboni preot, Pavel și Victor Șuboni vicari, iar în 1790 Ioan Șuboni apare ca protopop al Timișoarei.

- Pe fișa din 1666 este trecut un oarecare Veliciu ca locuitor în Deta.

- Pe fișa din 1666 apare Vinca ca locuitoare a localității Bulgăruș.

- Pe filele catastifului de Ipek din 1660 respectiv 1666 în mai multe localități apare numele de Vuia ca locuitori în Bulgăruș, Cerna, Ciavoș, Ghilad și Vălcani. În Jimbolia și în Șag pe fișa din 1660 sunt trecute două persoane ca popa Vuia. În 1790 Gheorghe Vuia din Lugoj este trimis la Timișoara în Congresul iliric care avea ca scop alegerea noului mitropolit în locul lui Moisă Putnic care era decedat. Cel mai cunoscut este însă Ignatie Vuia originar din Voivodina, profesor la școala teologică din Vârșeț.

- Dimatriveci Badiul preot în Cerneteaz, districtul Cenad din statistica de la 1765.

- Stoian Domenescu preot în Utvin (1776).

- Filip Draghicev, preot în Saravale(1767).

- Mihail Draghicevici, preot în Sânmihai (1767).

- Pantelimon Draghicevici, preot în Comloș (1758).

- Draghici Sava, locuitor în Seleuș (1666).

- Miletie Draghici protopopul Jebelului (1848).

- Mihail Draghici, locuitor în Dinaș (1660).

- Draghici Sima, locuitor în Moci (1666).

- Hațegan Demetriu avocat deputat român din decezia Vârșețului la Congresul de la Sremski Karlovci (1864).

- Ion Măran, învățător în Ciclova arestat pe 30.09.1914.

Opra, preot la Căpruța (1728); Nistor Opra și Iancu Opra locuitori în Hălmațiu (1754); Oprea preot în Ildeu, Vărădia de Mureș (1745); Oprea preot în Tapia, protopopia Lugojului (1751); Oprici Dimitrie preot în Chisindia, protopopiatul Buteni (1767); Oprîșa preot la Glinboca (1493); Oprovici Ioan, preot în Prisaca (1757).

- În 1767, Ioan Spatarovic este preot în Tăgădău protopopiatul Beliu.

- În catastiful de Ipek de la 1660 respectiv 1666 întâlnim numele Stoia în satele: Gaiul Mic, Foieni, Pordeanu (Pardan), Semlac, Timișoara, Variaș și Vălcani. În 1728 în Nădlac episcopia Arad s-au aflat preoții, popa Jivan și popa Stoia. În 1868 George Stoia, era primarul corporațiunii străitarilor din Timișoara.

- În Munții Apuseni așa-zisul „*patrulater aurific*” Aiud, Abrud, Alba Iulia și Zlatna este foarte frecvent numele de familie David. Astfel Ion Rusu Abrudeanu în cartea sa „*România și războiul mondial*”, București 1921, spune că lui i s-au adresat la Paris printr-o scrisoare, la anul 1913, mai mulți cetățeni din Abrud printre care s-au găsit și următoarele nume: Dr.George David, Eugen David, S.David, N.David, D.Neagu, G.Băbuț, V.Moldovan, I.Neagu, N.Petruț, Drăghici etc. Din satul Țarina numărul casei 1253, localitate ce ține de primăria Roșia Montană, este un oarecare Eugen David, cel mai probabil, același Eugen David, actualul președinte al asociației „*Alburnu Maior*” de la Roșia Montană. Dacă deja am intrat în patrulaterul aurific al Apusenilor trebuie să mai spunem că pe lângă cele două localități amintite anterior trebuie obligatoriu să amintim că în jurul Roșiei sunt localități pe cum Corna și Cârnic, apoi comuna Mogoș, alcătuită din cinci cătune dintre care trei, cu nume extrem de semnificative pe cum Bârlești, Cojocani și Miclești. Spre periferia amintitului patrulater precum și în imediata apropiere a acestuia, se găsesc localități cu numele de Lupșa, Buru, Șutu, Ocoliş, Moldovenești, Chirilești, Iclod, Lupu, Cârna, Feneș și Bercea. Lângă localitatea Lupșa, se găsește mănăstirea cu același nume iar în strana bisericii acestei mănăstiri, după spusul ieromonahului Țepeș a cântat Horia, căpetenia răscoalei țărănești de la 1784, dealtfel de naștere din Zlatna. Tot în această biserică, s-a rugat și „*Crăișorul munților*” Avram Iancu, în urma celei de-a treia adunare de la Blaj și înainte de plecare în munți, împreună cu moșii săi, să-și „*facă dreptatea cu spada*”, considerând că dreptatea nu poate fi primită, căci nu ți-o dă nimeni, ci numai obținută.

- La înfrățirea dintre Uzdin și Sarmisagetuza a participat primarul Sarmisegetuzei, Virgil Zeiconi apoi Marcu Popescu din Baru Mare și Petrică Ursan din Cârnești.

- În Roșia Montană găsim persoane cu numele: Drăgoi Floarea, Francisc David, Ioan David, Eugen Cornea, Sorin Jurca, Ludmila Lupu.

Cele mai vechi și mai frecvente nume personale bărbătești folosite în localitățile bănățene și ardeleni din zona Mureșului, deduse de subsemnatul după documentele bisericești și mai ales pe baza catastihului de Ipek de la 1660 respectiv 1666 sunt: Ioan, Petru, Pavel, Nicola respectiv Nicolae, Dimitrie, Mihail, Ștefan, Vasile, Radu sau Radul, Martin, Iancu sau Ianco, Stoia, Vuia, Vuc, Ilie(a), Iosif, Gavril, Drăgoi, Drăghia, Drăghici etc. Trebuie menționat că în perioada turcească atât lumea obișnuită cât și

preoții sunt trecuți în documente doar cu numele de botez. Preoții în general poartă nume de sfinți și apostoli, astfel că numele personale la preoți se transformă în nume de familie, astfel că Ioan devine Ioanovici, Nicola respectiv Nicolae devine Nicolaievici, la fel iau naștere și numele de Petrovici, Dimitrievici, Mihailovici și Stefanovici. Pop și Popa trec în Popovici, acest nume fiind direct legat de profesia de preot. Din totalul de 1692 de preoți căți reiese din documentele existente că au funcționat de-a lungul timpului în cele trei eparhii ale Banatului, fără Banatul actual sârbesc, cu numele de Pop sau Popa, sunt înregistrați 87 de preoți iar mai târziu cu numele de Popovici apar 521 de preoți, ce reprezintă în total cifra de 608 preoți, sau exprimat în procente 36% din preoți purtau numele de Pop, Popa respectiv Popovici. Cu numele de Ioan, Ioanovici sunt 121 preoți, Petru și Petrovici 60, Mihail, Mihailovici 30, Ștefan, Stefan, Stefanovici 27, Nicolae, Nicolaievici și Dimitrie, Dimitrievici cu câte 18 preoți.

**ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE – COLECTIV DE
AUTORI, COORDONATOR ACAD. ȘTEFAN PASCU:
„DOCUMENTE PRIVIND REVOLUȚIA DE LA 1848 ÎN ȚĂRILE
ROMÂNE”, C. Transilvania, vol. III, editura, București 1982.**

Evenimentele ce se găsesc în aceste documente se petrec între 30 aprilie și 14 mai 1848.

1. CORNEȘTI, 5 mai 1848. Judele primar din Cornești înaintează scaunului din Arieș lista persoanelor de la care a confiscat arme.

2. DRAGU, 4 mai 1848. Comisarul teritorial anunță autoritățile că preoții români din Voivodeni, Dragu, Fizeș . . . și alte loc.

3. Cluj 4 mai 1848. Comitele suprem al comitatului Cluj, cere guvernatorului Teleki József pedepsirea preoților din Bercea și Sâncraiu Almașului pentru „*agitația*” țăranilor, din aceste două și alte trei localități din apropiere, de a refuza prestarea robotelor.

4. NĂDĂȘEL, 8 mai 1848. Nemeșul Lészai Lajos anunță comitele suprem al Clujului că iobagii di Nădășel refuză prestarea robotelor încă de la sfârșitul lunii aprilie.

5. Zlatna, 9 mai 1848. Șpanul cameral Lázár György vorbind despre refuzul moșilor din Vidra de Sus, de a mai efectua plutăritul lemnelor pe Arieșu Mic, motivând că preotul le-a citit o proclamație din care rezultă că au devenit oameni liberi. A aflat conținutul proclamației la judele domeniului Alexandru Iancu, unde i-a citit-o fiul acestuia Avram Iancu.

6. TEACA, 11 mai 1848. Judele nobilar Dorgo Gabriel informează dregătoria comitatului Cluj despre efectele interzicerii delegaților la adunarea de la Blaj în satele plasei Teaca.

7. Cluj 12 mai 1848. Preotul Cosma Popovici din Ruginoasa roagă pe guvernatorul Teleki admiterea eliberării pe cautiune a ginerelui său Ilie Ghețe, preot din Dragu.

8. Sighișoara, 12 mai 1848. Guvernatorul Transilvaniei adresează scaunului Sighișoara ordinul de anchetare a iobagilor din Mureni.

9. MOLDOVENEȘTI, 14 mai 1848. Judele cercual înștiințează judele regesc suprem al scaunului Arieș că a arestat doi delegați din Chesău, comitatul Solnocu Inferior, care se îndreptau pe ascuns spre Blaj.

10. Judele nobilar Pika Miklós raportând comitatului Satu Mare despre executarea ordinului primit, spune că a observat agitații în localitățile Cucu, Bălășești și altele . . .

11. NĂDAȘA, 14 mai 1848. Administratorul moșiei baronului Apor Lázár îl anunță pe acesta între altele și de propagarea ce o face Alexandru Papiu - Ilarian printre români, a ideii „*de a se unii cu Țara Românească și de a-și alege un rege românesc*”.

12. Cluj, 4 mai 1848. Guvernatorului regal i-a fost prezentat raportul oficial al judeului nobilar din Almaș, conform căruia localitatea Bercea a refuzat prestarea robotelor.

13. În ancheta la care au fost supuși cei doi preoți din Dragu și Voivodeni au participat și câțiva martori printre care a fost un oarecare Mitre Toader iobag din Dragu precum și iobagul din Bălan, Moldovan Vasiliță. La confruntări au participat și preoții Ilie Ghețe din Dragu și preotul din Voivodeni, Muntean Vasile.

14. Cluj, 12 mai 1848. Într-un raport către judele primar al Abrudului se prezintă că în cercurile Zlatna, Câmpeni și Baia de Arieș precum și în plasa Lupșa, se conturează mișcări îngrozitoare, care prevestesc o revoltă.

15. În indicele de localități găsim următoarele localități: Almaș, Bălan, Bercea, Cincu, Corna, Cornești, Cucu, Feneș (înglobat în orașul Zlatna), Fizeș (Füzes), Fizeșul Sânpetrului (Füzesszentpéter), Iclod, Korna (vezi Corna), Nădășelu (Magyar Nădas), Moldovenești, Mureni, Nadășa (Nădas), Roșia Montană, Teaca, Voivodeni și Zagăr.

16. În indicele de persoane întâlnim următoarele nume: Adam Lupu, țăran din Vârșand, Barb (barbu) Nicolae, revoluționar român, Bârle Ilie locuitor din Vârșand, Boer Demetriu, profesor la Blaj, Boer Filip, vice protopop greco-catolic din Bogata de Mureș, Boer Vasile, curatorul Bisaricii ortodoxe din Abrud, Boier Ioan, Boier Nicolae, jurat din Abrud, Boier Ioan, meșteșugar din Abrud, Boier Nicolae, Boca Iosif, Boca Toader, Țăran Emanuel, Duma Alexandru, medic din comitatul Caraș, Ghețe Ilie, preot din Dragu, Isaia Lupu, țăran din Chesău. Lazăr Petru, locuitor din Cornești, Lazăr David, jude regesc în Trei Scaune, scaunul filial

Kézd, Lupu Pavel, jude domenal din Obreja, Moldovan Ioan, țăran din Vârșand, Moldovan Nicolae, administratorul parohiei din Corna, Moldovan Vasile țăran din Vârșand, Moldovan Vasilică, locuitor din Bălan, Moldovan Moisă, Muntean Vasile, paroh din Voivodeni, Pârvu Ioan din Dragomirești comitatul Severin, Ioan Secoșan, jurat din Gavojdia (Severin), Sofron Iorga, Ion Sorbu, Iosim Sârbu jurați din Fârliug comitatul Severin, Prodan, vicearhideacon din Cara, comitatul Cluj, Rus Vasile, preot din Oprișani (Turda), Șuta Trif, țăran din Obreja (Blaj), Șuteu Teodor, locuitor din Gornești comitatul Turda.

V. DIAMANDI - AMICEANUL, București 1938, „ROMÂNII DIN PENINSULA BALCANICĂ”

Printre numele de localități din Grecia, locuite de aromâni, găsim următoarele localități: Veria (1870), Dămași (1868), Flore (1887), Cernești (1891) și Selia (1904), locuite în majoritate de aromâni. Anii trecuți în paranteză însemnând anii în care în localitățile respective se deschid școli primare cu limba de predare română. Aceste școli sunt înființate în perioada otomană, începând cu anul 1868 și au funcționat până în preajma celui de-al doilea război mondial. Aici am menționat doar localitățile ale căror nume au putut eventual participa la formarea unor nume de familie, găsite la Uzdin. La acestea trebuie adăugată, localitatea Cojani, de la poalele muntelui Olimp, localitate locuită în întregime de aromâni, despre care am vorbit și în altă parte.

NICOLAE PENȚIA, MONOGRAFIA COMUNEI ROMANPETRE (PETROVOSELLO), Oravița, 1911

Din această monografie spicuim, că la întemeierea Petrovasilei la anul 1808 printre cele 121 de familii venite în această localitate din Șama Mare, găsim următoarele nume de familie ce se găsesc și la Uzdin, cum sunt: Almăjan, Barbu, Bălan, Bircea (la Uzdin Bercea), David, Dema, Ghilezan, Golea, Crăciun, Vuia, Neagu, Pavici, Roșu, Secheșan, Zăria, Șoșdean, Todor și Vasilie iar pe lista celor 106 familii venite din Clopodia regăsim următoarele nume de familie: Bălan, Birovszky (la Uzdin Birovescu, Barovescu, poate chiar Birău), Brodan (cel mai probabil Prodan), Barbu (chiar și Cincea Barbu), Dalea, Frenț, Cocora, Chețu, Crăciun, Miloș, Nicodim (Nicodin), Rașa, Ștefan și Zaică.

Interesant de remarcat că pe cele două liste nu se află și numele de familie Șamanț cu toate că printre noii veniți era un număr însemnat de persoane care aveau nume și prenume alcătuit din două nume de botez

(Gruia Vasile, Trăilă Todor, Todor Petru, Crăciun Gheorghe, David Nicolae, Ivan Martin, Barbu Pau și Jivan Jivu, unele se repetă de mai multe ori iar altele cum ar fi Barbu și Jivan, intră în combinație cu o sumedenie de alte nume de botez, încât, dacă atunci nu erau încă nume de familie definitive, vor deveni pe parcurs cu siguranță. Să revenim însă la numele de familie Șamanț de care am zis că nu se găsește pe cele două liste. Autorul monografiei Petrovăsilei, învățătorul Nicolae Pența, la anul 1905 vizitează și face cercetări mai îndelungate în cele două localități, Șama Mare (Jamul Mare) și Clopodia de unde vin strămoșii petrovicenilor. Cu această ocazie la Șama, printre 17 familii de români ce se mai găseau rămași, se aflau și 3 familii cu numele Șamanț.

Mai trebuie să precizăm, că înainte de mutarea în Petrovăsâla, din Jamul Mare, în anul 1793 un oarecare număr de familii, se colonizează în Jamul Mic. Astfel că în Jamul Mic găsim familii cu numele de Coteț, Lațcu, Boroancă, Drăghia, Boca (la Uzdin Bocan sau chiar Bochianțu), Căta, Ciuca (Ciucă), Draghici (Drăghici), Dumitru, Motoroșescu (Motorojescu), Muntean, Neda, Oalge și Cocora.

Dacă am cauta o legătură dintre Uzdin și Șama Mare apelând la numele da familii venite în Petrovăsâla, cel mai semnificativ este numele de familie Pavici pe care îl găsim numai la Uzdin și Petrovăsâla. La fel de semnificative ni se par numele Bercea, Neagu, Dema și Demenescu.

Dacă în același fel am căuta o legătură directă între Uzdin și Clopodia atunci numele de familie cel mai semnificativ este Birovescu, variantă pe care o găsim doar la Uzdin și Petrovăsâla. La fel se poate afirma cu o mare doză de siguranță că familiile ce poartă numele de Nicodin, Zaică și Cheț(u) cel mai probabil ajung la Uzdin tot peste Clopodia. Restul de nume comune pe care le au Uzdinul și Petrovăsâla le găsim mai mult sau mai puțin frecvent și în alte localități.